

**T.C.
SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÇALIŞMA EKONOMİSİ VE ENDSÜTRİ İLİŞKİLERİ ANABİLİM
DALI**

**TÜRKİYE’DE MEVSİMSEL İŞGÜCÜ HAREKETLİLİĞİ
VE MEVSİMLİK TARIM İŞÇİLERİNİN ÇALIŞMA
HAYATINDA KARŞILAŞTIKLARI SORUNLAR:
MANİSA/ALAŞEHİR ÖRNEĞİNİN İNCELENMESİ**

**Serdal AFŞAR
1430225042**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Danışman
Yrd. Doç. Dr. Murşit IŞIK**

ISPARTA, 2018

SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZ SAVUNMA SINAV TUTANAĞI

Öğrencinin Adı Soyadı	Serdal AFŞAR
Anabilim Dalı	Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı
Tez Başlığı	Türkiye’de Mevsimsel İşgücü Hareketliliği: Manisa/Alaşehir Örneğinin İncelenmesi
Yeni Tez Başlığı ¹ (Eğer değişmesi önerildi ise)	Türkiye’de Mevsimsel İşgücü Hareketliliği ve Mevsimlik Tarım İşçilerinin Çalışma Hayatında Karşılaştıkları Sorunlar: Manisa/Alaşehir Örneğinin İncelenmesi

Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği hükümleri uyarınca yapılan Yüksek Lisans Tez Savunma Sınavında Jürimiz 19.01/2018 tarihinde toplanmış ve yukarıda adı geçen öğrencinin Yüksek Lisans tezi için;

☒ OY BİRLİĞİ ☐ OY ÇOKLUĞU²

ile aşağıdaki kararı almıştır.

- ☒ Yapılan savunma sınavı sonucunda aday başarılı bulunmuş ve tez **KABUL** edilmiştir.
☐ Yapılan savunma sınavı sonucunda aday başarısız bulunmuş ve tezinin **REDDEDİLMESİ**³ kararlaştırılmıştır.

TEZ SINAV JÜRİSİ	Adı Soyadı/Üniversitesi	İmza
Danışman	Yrd. Doç. Dr. Murşit IŞIK	
Jüri Üyesi	Doç. Dr. Mustafa ÖZTÜRK	
Jüri Üyesi	Doç. Dr. Tugay ARAT	

¹ Tez başlığının DEĞİŞTİRİLMESİ ÖNERİLDİ ise yeni tez başlığı ilgili alana yazılacaktır. Değişme yoksa çizgi (-) konacaktır.

² OY ÇOKLUĞU ile alınan karar için muhalefet gerekçesi raporu eklenmelidir.

³ Tezi REDDEDİLEN öğrenciler için gerekçeli jüri raporu eklenmeli ve raporu tüm üyeler imzalamalıdır. Tezi reddedilen öğrenci, yeni tez konusu belirler.

**SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “Türkiye’de Mevsimsel İşgücü Hareketliliği Ve Mevsimlik Tarım İşçilerinin Çalışma Hayatında Karşılaştıkları Sorunlar: Manisa/Alaşehir Örneğinin İncelenmesi” adlı çalışmanın, tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Bibliyografya’da gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve onurumla beyan ederim.

Serdar Afşar
19.01.2018

(Afşar, Serdal, *Türkiye’de Mevsimsel İşgücü Hareketliliği Ve Mevsimlik Tarım İşçilerinin Çalışma Hayatında Karşılaştıkları Sorunlar: Manisa/Alaşehir Örneğinin İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Isparta, 2018).

ÖZET

Tarım hiç şüphesiz Osmanlı Devleti’nden günümüz Türkiye’sine devletin en önemli ekonomik dinamiği ve halkında en önemli geçim kaynağı olmuştur. Türkiye İstatistik Kurumu’nun yapmış olduğu araştırmalara göre 28 milyonluk istihdamın %23’ünü tarım sektörü oluşturmaktadır. Yaklaşık 6 milyon tarım işgücünün de yarısını mevsimlik tarım işçilerinin oluşturduğu tahmin edilmektedir. İstihdam oranına bakıldığında oldukça yüksek bir oranı olan mevsimlik tarım işçilerine yönelik çalışma hayatına ilişkin hukuki düzenlemelerin yetersiz olduğu görülmektedir. Aynı işi yapan tarım işçileri arasında bile gerek coğrafi gerekse cinsiyete göre ücret farklılıkları göze çarpmaktadır.

Araştırmanın amacı, Türkiye’deki mevsimlik tarım işçilerinin mevcut durumu ve yaşadıkları sorunlarının incelenmesi ve bu sorunların giderilmesine yönelik çözüm önerileri üretmektir. Bu amaç doğrultusunda mevsimlik tarım işçilerinin; ulaşım, barınma, eğitim, sağlık, ücret ve çalışma koşullarının insan onuruna yakışır şekilde standartlaştırılması doğrultusunda öneriler sunmaktır.

Araştırmada üzüm toplama ve üzüm işletmelerinde çeşitli işlerde çalışmak için Manisa’nın Alaşehir ilçesine gelen mevsimlik tarım işçilerinin; demografik özelliklerini, yaşam koşullarını ve çalışma şartlarını ele alan bir alan araştırması yapılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre çalışanların demografik özelliklerine göre çalışma koşulları, barınma ve ulaşım sorunları arasında farklılıklara rastlanmıştır.

Anahtar Kelimeler; Mevsimlik İş, Mevsimlik Tarım İş, Türkiye İstatistik Kurumu, Mevsimlik Tarım İşçisi, İstihdam

(Afşar, Serdal, *Studies of seasonal labor mobility and Seasonal Agricultural Worker Problems Encountered by life in Turkey: Manisa / Alaşehir Example*, Masters Thesis, Isparta, 2018).

ABSTRACT

Agriculture is undoubtedly the Ottoman Empire to the present state of Turkey's most important economic dynamics and has been the most important source of livelihood of the people. According to research 23% of the 28 million jobs that have made Turkey Statistical Institute constitutes agricultural sector. It is estimated that about half of the 6 million agricultural workforce is made up of seasonal agricultural workers. Regarding the employment rate, it is seen that the legal regulations regarding the working life for seasonal agricultural workers, which is a very high rate, are inadequate. Even among the agricultural workers who do the same job, wage differentials by geography and sex are striking.

The aim of the study was to examine the problems that the current situation of seasonal agricultural workers and live in Turkey and to produce solutions for the elimination of this problem. In line with this aim, seasonal agricultural workers; transportation, accommodation, education, health, wages and working conditions in accordance with the standards of human dignity.

The seasonal agricultural workers who came to the Alaşehir district of Manisa to work in various jobs in grape harvesting and grape operations in the research; demographic characteristics, living conditions and working conditions. According to the results of the research, there were differences in the working conditions according to the demographic characteristics of the employees, between the problems of transportation and transportation.

Key Words: Seasonal Jobs, Seasonal Agricultural Work, Turkey Statistical Institute, Seasonal Agricultural Worker, Employment

İÇİNDEKİLER

YEMİN METNİ	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vi
KISALTMALAR	ix
TABLolar LİSTESİ.....	x
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xii
ÖN SÖZ.....	xiii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

MEVSİMLİK İŞGÜCÜ GÖÇÜNE YÖNELİK TANIMLAR	3
--	---

1.1. ÇALIŞMA, İŞGÜCÜ, İŞGÜCÜ PİYASASI VE GÖÇ'E İLİŞKİN KAVRAMLARI

1.1.1. Çalışma Kavramı	3
1.1.2. İşgücü Kavramı.....	7
1.1.3. Göç Kavramı.....	10
1.1.3.1. Göçün Nedenleri	12
1.1.3.2. Göçün Türleri	13
1.1.3.2.1. İç Göç	13
1.1.3.2.1.1. Bir İç Göç Türü Olarak Mevsimsel İşgücü Göçü ve Mevsimsel Tarım İşçileri	15
1.1.3.2.2. Dış Göç.....	21
1.1.3.3. Göçmen İşçiler ve Göçmen İşçilerin Sınıflandırılması	22

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE MEVSİMSSEL TARIM İŞÇİLERİNİN GÖÇ ETME SEBEPLERİ, KARŞILAŞTIKLARI SORUNLAR VE MEVSİMSSEL GÖÇÜN ÖZELLİKLERİ

2.1. Mevsimlik Tarım İşçilerinin Göç Etme Sebepleri.....	25
2.2. Mevsimlik Tarım İşçilerinin Yaşadıkları Sorunlar	26
2.2.1. Ekonomik Sorunlar	27
2.2.1.1. Ücrete Dayalı Sorunlar	27
2.2.2. Sosyo-Kültürel Sorunlar	28
2.2.2.1. Eğitime İlişkin Sorunlar	28
2.2.2.2. Barınma Sorunları	30
2.2.2.3. Ulaşım Sorunları	31
2.2.2.4. Beslenme Sorunu	32
2.2.2.5. Çocuk ve Kadın İşçilere Yönelik Sorunlar	33
2.2.3. Çalışma Hayatına İlişkin Sorunlar	36
2.2.3.1. İş Sağlığı ve Güvenliğine İlişkin Sorunlar	37
2.2.3.2. Sosyal Güvenlik ile İlgili Sorunlar	40
2.2.3.3. Aracı İlişkileri Sorunları	42

2.2.4. Mevsimlik İşçileri Kapsayan Yasal Düzenlemeler.....	43
2.2.4.1. 4857 Sayılı İş Kanunu'nda Mevsimlik Tarım İşçileri.....	44
2.2.4.2. 5510 Sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu'nda Mevsimlik Tarım İşçileri.....	44
2.2.4.3. 2010/6 Sayılı Başbakanlık Genelgesi'nde Mevsimlik Tarım İşçileri	45
2.2.4.4. Tarımda İş Aracılığı Yönetmeliği'nde Mevsimlik Tarım İşçileri.....	45
2.2.4.5. Milli Eğitim Bakanlığının 2011/25 Sayılı Mevsimlik Gezici Tarım İşçisi Çocuklarının Eğitimleri Genelgesi	46
2.2.4.6. 6331 Sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu'nda Mevsimlik Tarım İşçileri	46
2.2.4.7. 6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu'nda Mevsimlik Tarım İşçileri.....	47
2.2.4.8. 6356 Sayılı Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi	47
2.2.4.9. Toplum Sağlığı Merkezi ve Bağlı Birimler Yönetmeliği	47
2.3. Türkiye'de Mevsimlik Tarım işçileri Göçüne Yönelik Göstergeler	48
2.3.1. Veriler Işığında Türkiye'de Mevsimlik Tarım işçileri Göçünün Boyutu	48
2.3.1.1. Mevsimlik Tarım İşçilerinin Nüfus Özellikleri.....	48
2.3.1.2. Türkiye'de Mevsimlik Tarım işçileri Göçünün Yönü	49
2.3.1.3. Mevsimlik Tarım işçileri Göçünün Kaynak Noktası	50
2.3.1.4. Mevsimlik Tarım İşçilerinin Göçünün Hedef Noktası.....	51

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MEVSİMLİK TARIM İŞÇİLERİNE YÖNELİK BİR SAHA ARAŞTIRMASI: MANİSA/ALAYEHİR ÖRNEĞİ

3.1. Araştırmanın Konusu	53
3.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi	53
3.3. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi	53
3.4. Araştırmanın Hipotezleri.....	54
3.5. Araştırmanın Kısıtları	54
3.6. Araştırmanın Ölçeği.....	55
3.6.1. Araştırma Ölçeğinin Güvenilirliği	58
3.7. Analize İlişkin Bulgular	59
3.7.1. Demografik Değişkenlerin Dağılımları	59
3.7.1.1. Araştırmaya Katılanların Cinsiyet Durumuna Göre Frekans Dağılımları.....	60
3.7.1.2. Araştırmaya Katılanların Medeni Durumlarını Gösteren Frekans Dağılımları.....	60
3.7.1.3. Araştırmaya Katılanların Öğrenim Durumlarına Göre Frekans Dağılımları.....	60
3.7.1.4. Araştırmaya Katılanların Yaş Durumuna Göre Frekans Dağılımları	61
3.7.1.5. Araştırmaya Katılanların Meslek Durumuna Göre Frekans Dağılımları.....	61
3.7.1.6. Araştırmaya Katılanların Aile Birey Sayısına Göre Frekans Dağılımları.....	62
3.7.1.7. Araştırmaya Katılanların Mevsimlik Olarak Çalışanların Sayısına Göre Frekans Dağılımları	62
3.7.1.8. Araştırmaya Katılanların Çocuk Sayısına Göre Frekans Dağılımları.....	63

3.7.1.9. Araştırmaya Katılanların Günlük Çalışma Saatine Göre Frekans Dağılımları.....	63
3.7.1.10. Araştırmaya Katılanların Haftalık Çalışılan Gün Sayısına Göre Frekans Dağılımları.....	64
3.7.1.11. Araştırmaya Katılanların Aldıkları Günlük Yevmiyelerine Göre Frekans Dağılımları.....	64
3.7.2. Sosyo-Ekonomik Değişkenlerin Frekans Tabloları.....	64
3.7.2.1. Araştırmaya Katılanların İş Bulma Şekline Göre Frekans Dağılımları.....	64
3.7.2.2. Araştırmaya Katılanların Barındıkları Yerlere Göre Frekans Dağılımları.....	65
3.7.2.3. Araştırmaya Katılanların Temiz İçme Suyu İhtiyacını Karşılama Yöntemi Göre Frekans Dağılımları.....	65
3.7.2.4. Araştırmaya Katılanların Ulaşım İhtiyaçlarını Karşılama Yöntemi Göre Frekans Dağılımları.....	66
3.7.2.5. Araştırmaya Katılanların Sosyal Güvencelerini Karşılama Yöntemi Göre Frekans Dağılımları.....	66
3.7.2.6. Katılımcıların Aylık Gelir Bağlamında Dağılımları.....	67
3.7.2.7. Katılımcıların Çocuklarının Eğitim Alma Şekli Bağlamında Dağılımları.....	67
3.7.2.8. Katılımcıların Gıda İhtiyacını Karşılama Şekli Bağlamında Dağılımları.....	68
3.7.2.9. Katılımcıların Sağlık İhtiyacını Karşılama Şekli Bağlamında Dağılımları.....	68
3.7.3. Sosyo-Ekonomik Değişkenler İle Yaşam, Gelir ve İş Memnuniyeti Arasındaki İlişkilere Yönelik Bulgular.....	69
3.7.4. Hipotezlere ilişkin Fark Analizi Bulguları.....	70
3.7.4.1. Barınma İhtiyacı ile Yaşam, Gelir ve İş Memnuniyeti Arasındaki İlişki.....	71
3.7.4.2. Ulaşım İhtiyacı ile Yaşam, Gelir ve İş Memnuniyeti Arasındaki İlişki.....	72
3.7.4.2.1. Sosyal Güvence İhtiyacı ile Yaşam, Gelir ve İş Memnuniyeti Arasındaki İlişki.....	73
3.7.4.2.2. Gıda İhtiyacı ile Yaşam, Gelir ve İş Memnuniyeti Arasındaki İlişki.....	74
3.7.4.2.3. Çocukların Eğitiminin Karşılanması ile Yaşam, Gelir ve İş Memnuniyeti Arasındaki İlişki.....	75
3.7.4.2.4. Sağlık İhtiyaçlarının Karşılanması ile Yaşam, Gelir ve İş Memnuniyeti Arasındaki İlişki.....	75
3.7.5. Sosyo-Ekonomik Koşulların Yaşam, Gelir Ve İş Memnuniyeti Üzerine Etkisine Yönelik Bulgular.....	77
SONUÇ.....	79
KAYNAKÇA.....	83
EK.....	86
ÖZGEÇMİŞ.....	89

KISALTMALAR

TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
GMT	: Genel Mevsimsel Tarım İşçisi
ILO	: Uluslararası Çalışma Örgütü
İŞ K.	: İş Kanunu
İSG	: İş Sağlığı ve Güvenliği
ÇSGB	: Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı
SPSS	: Statistical Package for the Social Sciences
Vb.	: Ve Benzeri
METİP	: Mevsimlik Gezici Tarım İşçilerinin Çalışma ve Sosyal Hayatlarının İyileştirilmesi Projesi

TABLolar LİSTESİ

Tablo 3.1. KMO ve Barlett's Testi.....	56
Tablo 3.2. Yaşam Koşulları İle İlgili Memnuniyet Ölçeğinin Açıklayıcı Faktör Analizi Sonuçları.....	57
Tablo 3.3. Yaşam Koşulları İle İlgili Memnuniyet Ölçeğinin Cronbach Alpha İç Tutarlılık Katsayısı.....	58
Tablo 3.4. Katılımcıların Cinsiyet Bağlamında Dağılımları.....	60
Tablo 3.5. Katılımcıların Medeni Durumu Bağlamında Dağılımları.....	60
Tablo 3.6. Katılımcıların Öğrenim Durumu Bağlamında Dağılımları.....	61
Tablo 3.7. Katılımcıların Yaş Bağlamında Dağılımları.....	61
Tablo 3.8. Katılımcıların Mesleki Durumu Bağlamında Dağılımları.....	62
Tablo 3.9. Katılımcıların Aile Birey Sayısı Bağlamında Dağılımları.....	62
Tablo 3.10. Katılımcıların Mevsimlik Çalışan Sayısı Bağlamında Dağılımları.....	63
Tablo 3.11. Katılımcıların Çocuk Sayısı Bağlamında Dağılımları.....	63
Tablo 3.12. Katılımcıların Günlük Çalışılan Saat Sayısı Bağlamında Dağılımları.....	63
Tablo 3.13. Katılımcıların Haftada Çalışılan Gün Sayısı Bağlamında Dağılımları.....	64
Tablo 3.14. Katılımcıların Alınan Günlük Yevmiye Bağlamında Dağılımları.....	64
Tablo 3.15. Katılımcıların İş Bulma Şekli Bağlamında Dağılımları.....	65
Tablo 3.16. Katılımcıların Barınma İmkânı Bağlamında Dağılımları.....	65
Tablo 3.17. Katılımcıların Temiz İçme Suyu İhtiyacını Karşılama Yöntemi Bağlamında Dağılımları.....	66
Tablo 3.18. Katılımcıların Ulaşım İhtiyacını Karşılama İmkânı Bağlamında Dağılımları.....	66
Tablo 3.19. Katılımcıların Sosyal Güvence İhtiyacını Karşılama İmkânı Bağlamında Dağılımları.....	67
Tablo 3.20. Katılımcıların Aylık Gelir Bağlamında Dağılımları.....	67
Tablo 3.21. Katılımcıların Çocuklarının Eğitim Alma Şekli Bağlamında Dağılımları ..	68
Tablo 3.22. Katılımcıların Gıda İhtiyacını Karşılama Şekli Bağlamında Dağılımları ...	68
Tablo 3.23. Katılımcıların Sağlık İhtiyacını Karşılama Şekli Bağlamında Dağılımları.....	68
Tablo 3.24. r Katsayısının Aldığı Değerler ve Yorumlar Tablosu.....	69
Tablo 3.25. Sosyo-Ekonomik Koşullar İle Yaşam, Gelir Ve İş Memnuniyeti Arasındaki İlişki.....	69
Tablo 3.26. Memnuniyet Boyutlarının İlişkisi.....	70

Tablo 3.27. Memnuniyet Boyutları Bağlamında Barınma İhtiyaçlarının Karşılanmasına İlişkin Fark Analizi (Anova Testi)	71
Tablo 3.28. Memnuniyet Boyutları Bağlamında Ulaşım İhtiyaçlarının Karşılanmasına İlişkin Fark Analizi (T testi)	72
Tablo 3.29. Memnuniyet Boyutları Bağlamında Sosyal Güvence İhtiyaçlarının Karşılanmasına İlişkin Fark Analizi (T Testi)	73
Tablo 3.30. Memnuniyet Boyutları Bağlamında Gıda İhtiyaçlarının Karşılanmasına İlişkin Fark (T Testi) Analizi	74
Tablo 3.31. Memnuniyet Boyutları Bağlamında Çocukların Eğitiminin Karşılanmasına İlişkin Fark Analizi (T Testi)	75
Tablo 3.32. Memnuniyet Boyutları Bağlamında Sağlık İhtiyaçlarının Karşılanmasına İlişkin Fark Analizi (T Testi)	76
Tablo 3.33. Sosyo-ekonomik Koşulların Yaşam Memnuniyeti Üzerindeki Etkisine İlişkin Regresyon Testi Bulguları	77
Tablo 3.34. Sosyo-ekonomik Koşulların Gelir Memnuniyeti Üzerindeki Etkisine İlişkin Regresyon Testi Bulguları	78

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1.1. İşgücüne Dahil Olan ve Olmayan Gruplar	8
Şekil 2.1. Mevsimlik Tarım İşçilerinin Ortalama Günlük Ücretleri	28
Şekil 2.2. Çocuk Nüfusun Toplam Nüfus İçindeki Oranı 1935-2016.....	35
Şekil 2.3. Mevsimlik Tarım işçilerinde Göçün Yönü	49
Şekil 2.4. Mevsimlik Tarım işçileri Göçünün Kaynak Noktası	50
Şekil 2.5. Mevsimlik Tarım İşçilerinin Hedef Noktası	52

ÖN SÖZ

Tez çalışmam boyunca katkısını ve desteğini hiçbir zaman esirgemeyen, çalışmanın planlanmasında ve gerçekleşmesinde yardımcı olan danışmanım Sayın Yrd. Doç. Dr. Murşit IŞIK hocama teşekkürü bir borç bilirim.

Lisans ve yüksek lisans eğitimim boyunca gerek akademi gerekse hayata yönelik birçok konuda bana rehberlik eden hocalarım Prof. Dr. Adem KORKMAZ'a ve Doç. Dr. Mustafa ÖZTÜRK'e teşekkür ederim.

Tezin model ve analiz kısımlarında bana yardımcı olan ve yol gösteren Arş. Gör. Mehmet ÖÇAL'a, Arş. Gör. Hilal Tuğçe BAYAR'a ve Arş. Gör. Mehmet Ali TAŞ'a teşekkür ederim. Ayrıca anket çalışmasına katılarak değerli görüşlerini paylaşan katılımcılara teşekkürlerimi sunarım

Eğitim hayatım ve çalışmam boyunca benden maddi ve manevi olarak desteklerini hiç eksik etmeyen kıymetli aileme ve sevgili müstakbel eşime teşekkürlerimi bir borç bilirim.

GİRİŞ

Dünya üzerinde tarımsal üretimin olmadığı bir ülke yoktur. İster gelişmiş isterse de gelişmekte olsun her ülkenin ekonomisinde tarımın yeri büyük rol oynamaktadır. Bu sebepten dolayıdır ki nüfusun kırsal kesimlerde daha yoğun olduğu ve ekonomilerinde tarımın söz sahibi olduğu ülkeler tarıma daha çok önem vermektedir. Özellikle Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerin tarım ve tarıma dayalı sanayiye doğru yoğunlaştıkları görülmektedir. Tarıma dayalı sanayileşmenin gelişmesi sadece istihdam bakımından değil, ekonominin bütünü içinde büyük önem kazanmaktadır.

Türkiye’de 1950’li yıllar sonrasında tarımda makineleşmeden dolayı tarım ve buna paralel olarak tarıma dayalı sanayileşme hızla gelişmeye başlamıştır. Bu hızla gelişmelerden sonra kırsal kesimlerden şehirlere doğru bir göç akımı başlamıştır. Tarımda ki bu makineleşme ve sanayileşmenin yanı sıra; kırsal kesimlerdeki nüfus artışı, işsizliğin artması, toprakların miras yoluyla parçalanması ve toprak bütünlüğünün bozulmasını da göçün sebepleri arasında sayılabilmektedir.

Bu trend ile birlikte kırsal kesimden göçlerin yanında mevsimlik göçler de hızla artmaya başlamıştır. Mevsimlik tarım göçü; insanların kendi memleket veya şehirlerin de iş bulamadıklarından dolayı yılın belli mevsimlerinde ya da aylarında başka şehir veya bölgelere göç etmesidir. Mevsimlik tarım işçileri yoğun olarak Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinden ortalama 3 ile 4 ay arasında genellikle bahar ve yaz ayları göç etmektedirler. Mevsimlik tarım işçileri göçlerini büyük çoğunlukla Ege Bölgesi, Akdeniz Bölgesi, Karadeniz Bölgesi ve Orta Anadolu Bölgesi olarak gerçekleştirmektedirler. Üzüm, zeytin, fındık, şekerpancarı, soğan, kayısı ve pamuk çapalama, toplama, kurutma işçiliği olarak yapılmaktadır.

Mevsimlik tarım işçileri; kaldıkları yerler, çalışma ortamları, çalışma saatleri, ulaşım, çocuk işçilerin çalıştırılması ve ücret konusu gibi birçok problemle karşı karşıyadır. Kaldıkları yerler bakımından genellikle toplu şekilde kaldıkları için banyo, tuvalet vb. gibi ortak kullanım alanlarının temiz olmaması ve sağlıksız olması hastalıklara davetiye çıkarmaktadır. Aynı zamanda hastalıklara yol açan bir başka

faktör ise içme ve kullandıkları suyun çok da hijyenik olmayışıdır. Tarla veya bahçelere gidiş dönüşlerde kullandıkları minibüs, traktörlerin taşıma yönetmeliklerine uygun olmaması; açık alanda çalışan işçiler için uzun süre güneşin altında çalışmaları, aynı işi yapan işçilerin coğrafi ya da cinsiyete göre ücret farklılıklarının olması da mevsimlik işçilerin karşılaştıkları sorunlardan sadece birkaçı durumundadır.

Bu çalışmadaki amacımız; Türkiye’deki mevsimlik tarım işçilerinin sosyo-ekonomik sorunlarını ve çalışma koşullarına ilişkin sorunlarını belirlemek ve bu sorunlara çözümler bulmaya çalışmaktır. Ayrıca mevcut durumda mevsimlik tarım işçilerini konu alan kanunları, genelge vb. yasal düzenlemeleri mercek altına almaktır. Daha sonra sorunlara ilişkin çözüm önerileri sunmaktır. Çünkü; Türkiye tarım sektörü yönünden oldukça gelişmiştir. İstihdam oranına da bakıldığında tarım sektörü yaklaşık olarak %22 civarındadır ve istihdam da söz sahibidir.

Mevsimlik tarım işçilerinin yaşadıkları sorunların incelenmesini ve bu işçilerin yasal olarak durumlarını ele alan bu tez üç bölümden oluşmaktadır;

- Birinci bölümde çalışma ve çalışma hayatına ilişkin; mevsimlik tarım işi, mevsimlik işçi, göç ve göçün türleri gibi kavramlar açıklanmıştır.
- İkinci bölümde ise Türkiye’de mevsimlik tarım işçilerinin karşılaştıkları sorunlar, mevsimsel göçün özellikleri ve Türkiye’deki mevsimlik tarım işçileri ile ilgili çıkarılan kanunlar, genelgeler ve düzenlemeler incelenmiştir.
- Üçüncü bölümde ise Manisa/Alaşehir ilçesine üzüm toplamak için gelen yaklaşık 300 civarı mevsimlik tarım işçilerinin 150 tanesi ile; ulaşım, beslenme, barınma, eğitim, ücret ve çalışma süreleri ile ilgili olarak bir saha araştırması yapılmıştır.

Sonuç bölümünde ise mevsimlik tarım işçileri ile ilgili genel bir değerlendirme yapılmış ve bu araştırma da yer alan konular ile sorunlarla ilgili çözüm önerileri sunulmuştur.

1. BİRİNCİ BÖLÜM

MEVSİMLİK İŞGÜCÜ GÖÇÜNE YÖNELİK TANIMLAR

1.1. ÇALIŞMA, İŞGÜCÜ, İŞGÜCÜ PİYASASI VE GÖÇ'E İLİŞKİN KAVRAMLARI

1.1.1. Çalışma Kavramı

Emek, bir sonuç elde etmek, bir sonuç ortaya koymak için güç harcayarak yapılan etkinlik olarak da tanımlanabilen çalışma kavramı, insanlık tarihi kadar eski bir kavramdır. Ancak çalışma kavramının dönüm noktası sanayi devrimi ile olmuştur. Modern anlamda çalışma kavramı ücret karşılığında girilen iş ilişkisi sonucunda emeğin ifası olarak tanımlanabilmektedir. Çalışma kavramı, sanayi devrimi öncesi aşağılanma, modernleşme sürecinde ayıpların en büyüğü olan aylaklıktan kurtulma, daha sonrada yaşamın sürdürülebilmesi için tüm bireylerin yapması gereken çalışmalar olarak algılanan kavramdır. Çalışma kavramı bir maksat ile yapılır. Modern anlamda geçinmek amacıyla para karşılığında yapılan çalışmadır. Çalışma kavramında temel nokta iktisadi ve ticari hayata ait faaliyetlerdir (www.tdk.gov.tr, e.t. : 10.11.2017- Önsal, 2017: 221).

Genel olarak faydalı olan ve belirli bir maksadı gerçekleştirmek için yapılan tüm faaliyetler anlamına gelen çalışma kavramı, insanların sosyal iş bölümü çerçevesinde yerine getirdikleri, karşılığında ücret alsın veya almasın, üretime dolaylı veya dolaysız katkısı olan bedeni veya zihni her türlü faaliyettir. Çalışma, insanların belirli bilgi, beceri ve kabiliyetleri belirli bir gayeyi gerçekleştirmek için yapılan, hem kendilerine hem de çevredekilere bazı faydalar sağlayan bedeni-zihni tüm aktiviteler olarak da tanımlanabilmektedir. Ek olarak çalışma, çalışana toplum içerisinde bir mevki, prestij, maddi imkanlar, statü ve anlamlı faaliyetlerde bulunulduğu için tatmin duygusu sağlamaktadır (Seyyar, 2008: 213).

İlk çağdan orta çağa kadar çalışma kavramı çok önemli bir değişim yaşamıştır. Tarıma dayalı bir ekonomi ve zanaatkârlığa, ticarete dayalı bir şehirli yaşama biçiminin hayatı şekillendirdiği söz konusu dönemde çalışma kültürü çok ciddi bir değişim ve zenginleşme yaşamıştır. Endüstri öncesi çalışma, malikâne

düzeni, lonca sistemi ve eve iş verme olarak üçe ayrılabilir. Malikâne düzenine göre çalışmada, orta çağda batı dünyasında şehir hayatı kaçınılmaz olarak taşradan şehre üretilen malların taşraya nakline dayanmaktadır. Dönemde ulaşım yollarının önemi hayati öneme sahiptir. Söz konusu durum güçlü bir yönetimin idaresini zorunlu kılmaktadır. Ancak Roma imparatorluğunun yıkılmasından sonra Avrupa’da yönetim yapısı ağır darbe almış, ticaret ve şehir yapılanmaları bozulmaya başlamış ve Avrupa Malikâne sistemi denilen yeni bir düzen doğmaya başlamıştır (Yazıcı, 2016: 13).

Söz konusu sistemin en önemli özelliği kendi kendisine yeterli olmasıdır. Geniş topraklara sahip olan malikâne sahipleri toprak ve mallarını savunmak için silahlı korumalar bulundurmaktaydılar. Şehirli sakinler ve küçük çiftçiler bu toprak sahiplerine koruma için sığınır, bu amaçla toprak sahiplerine hizmet etmişlerdir. Bu oluşumla beraber her malikâne kendisine yetmek zorunda olan kapalı bir ekonomiye sahip olmuştur. Ücretin tunç kanunu olarak da bilinen bu çalışma biçiminde zorunlu ihtiyaçların giderilmesi ön plandadır (Göze, 1989: 62).

Orta çağda gerek siyasi gerek ekonomik sebeplerle malikâneler çoğu insanın hayatının merkezinde olmuşlardır. Fakat ilerleyen yıllarda kendine yeterlilik, dönen para ve ticaret alanlarında gerilemeye başlamışlardır. Diğer tarafta, kasabaların kökeninde de şövalyelerin ihtiyaçlarını karşılamak için gerekli olan yetenekleriyle zanaatkârlar ve koruma amaçlı inşa edilen kaleler durumun bu yönlü gelişmesinde etkili olmuştur. Dönemde kiliseye ait şehirler ise bir katedral veya kilise ile çalışanların konutlarından meydana gelmektedir. 11. Yüzyılda bazı tüccarların bahsi geçen gelişmemiş şehirlere yerleşmeye başlamaları şövalye, din adamı gibi dönemin sınıflarından ayrı olan ticaret burjuvazısının doğmasına yol açmıştır. Ticaret burjuvası kesiminin ortaya çıkması çalışma biçimlerinin de değişmesine sebep olmuştur. Her ne kadar dönemde üretimde ticaret burjuvalarının loncaları etkili olsa da fiyat ve kar seviyelerine karar veren kesim tüccar sınıfı olmuştur. Üretici ve Pazar arasındaki bağlantıyı sağlaması bakımından tüccarlar bu dönemde zenginliklerini arttırmışlardır. Dönemde önem kazanan üretim biçimi ise eve iş verme olmuştur (Yazıcı, 2016: 14-20).

İnsanın hayatını idame ettirmesi, zaruri ve diğer psiko-sosyal ihtiyaçlarını gidermesi maksadına uygun olarak genelde mal veya hizmet üretimi ile sonuçlanan bedeni ve fikri faaliyetlerin bütünü olarak tanımlanan çalışma kavramı, insanların tabii dünyada ürettikleri ve bu şekilde varlıklarını sürdürmelerini sağlayan ücretli ücretiz bütün etkinliklerdir. Modern öncesi toplumlarda çalışma eski Alman dilinde de görüldüğü gibi, “zahmet, sıkıntı, ıstırap ve meşaket çekerek bir şeyle uğraşmak” anlamına gelmektedir. Modern toplumlarda da özellikle sosyolojik bir yaklaşımla çalışma kavramı, gerginlik, çaba, gayret, stres ihtiva etmektedir. Halbuki çalışmanın zıttı olarak kabul edilen boş zaman çabasız rahat ve zevk vericidir. Çalışma genel olarak mecburiyet/zaruriyet sebebiyle zorlama ve/veya zorlukla yapılır. Oysa boş zaman zorlamasız ve var oluşu sürdürebilmek için mecburi değildir. insanın kendi zamanı olan boş zaman, kendi içerisinde bir gaye olarak kabul edilirken çalışma bir hedefe yönelik vasıta olarak görülmektedir (Seyyar, 2008: 73).

Her ne kadar boş zaman rahat, zevkli ve zahmetsiz olarak betimlenmiş olsa da günümüz çalışma hayatını içine alan sosyo-ekonomik koşullar içerisinde çalışmama kavramı toplumsal olarak hoş karşılanmamaktadır. Özellikle Zaim tarafından iş beğenmeyip çalışmamayı tercih eden kişiler “aylak” olarak tanımlanmışlardır.

Çalışma kavramı değişik tarih ve kültürlerde farklı anlamlar yüklenilmiş olan bu sebeple etimolojik kökeni de zenginleşen bir kavramdır. Antik yunan kültüründe çalışma, olumsuz, roma kültüründe hedeflere ulaşabilme adına lüzumlu, erken Hristiyanlık kültüründe insan ihtiyaçları için gerekli, Calvinizm (Püritanizm), insanların doğuştan güçsüz ve aciz olduğu düşüncesi, cennette “seçilenler” arasına girebilmek için bir araç olarak görülmüştür. İslam’da ise çalışma teşvik edilmiş, tembellik ise kınanmıştır. İslam’a göre, kişi gerek bu dünyada refahını gerekse ahiret mutluluğunu çalışmalarına göre elde etmelidir. İslam iş ve meslek sahibi olmayı ve ailesinin rızkı için çalışmayı “cihat” kabul etmiş ve bu kimselerin ibadet ediyormuş gibi sevap kazanacağı belirtilmiştir. Söz konusu olgunun İslam dinindeki önemi hadislerle de kanıtlanabilmektedir. Modern çalışma hayatında çalışma, bir kullanım değeri olan ve mal ve hizmet üreten her türlü etkinliktir. Bir başka ifadeyle, insanın yarar sağlamak maksadıyla aklı, elleri, makine ve alet yardımıyla madde üzerinde uyguladığı ve sonunda insanı etkileyerek değiştiren eylemlerin bütünüdür. Ek olarak

Çalışma faaliyeti, psikolojik, sosyal ve ekonomik açıdan faydaları olan bir süreçtir. Bu faydalar, bireyin ve toplumun ihtiyaçlarının giderilmesinin sağlanması, sosyal çevreyi değiştirmesi, sosyal refahı mal veya hizmet üretimi vasıtası ile arttırması, zahmet ve yk verebileceği gibi psikolojik açıdan insanı tatmin etmesi, çalışan insana ve onun ailesine sosyal statü sağlaması, çalışan insana saygı ve şahsiyet kazandırması şeklinde sıralanabilmektedir (www.hadis.diyaret.gov.tr, e.t.: 10.11.2017-ğretir, 2016: 115-120- Seyyar, 2008: 73).

Çalışma kavramı, farklı bilim ve yaklaşımlara göre farklı anlamlar taşıyabilmektedir. Buna göre (4857 Sayılı İK, m.8-Seyyar, 2008: 74):

- Çalışma sosyolojisinde çalışma; bu çalışma kavramında ücretli çalışma anlaşılır. Buna göre çalışma belirli bir ekonomik çerçevede başkası için değer üreten etkinliktir. Dolayısıyla ekonomik açıdan çalışma esas itibariyle ödüllendirilmiş veya cretlendirilmiş emek veya iş demektir. Günümüz modern çalışma hayatında kabul edilen tanımdır. Gerek ulusal gerekse uluslararası mevzuatlara göre iş ilişkisi bir tarafın iş greme edimini diğer tarafın ise ücret ödenmesini bünyesinde barındıran ilişkidir. Bu noktada işçi tarafından sözleşmeye konu olan unsur bağlılık iken işveren tarafından ise ücret unsuru olmazsa olmazları teşkil etmektedir. Bir başka ifadeyle modern anlamda çalışma da ücret olmazsa olmaz unsurdur.
- İnsancıl yaklaşımla çalışma; işin, insanların kendilerini gerçekleştirebilmeleri için bir vasıtaadır. İş birçok çalışan tarafından insanların kendilerini ifade edebilecekleri, geliştirebilecekleri ve yeni şeyler arayabilecekleri bir araç olarak kabul edilmektedir. Bu sebeple insan kaynakları yönetimi açısından iş, insanın bütün kapasitelerini kullanmasına izin verecek şekilde tasarlanmalı, zenginleştirilip, anlamlandırılmalıdır.

Çalışma kavramını genel anlamda endüstri öncesi ve sonrası dönemlere göre sınıflandırmak mümkündür. Endüstri devrimi öncesi çalışma; güvenlik, barınma ve fizyolojik ihtiyaçların karşılanması karşılığında gerçekleştirilen fiili düzenlemelerden

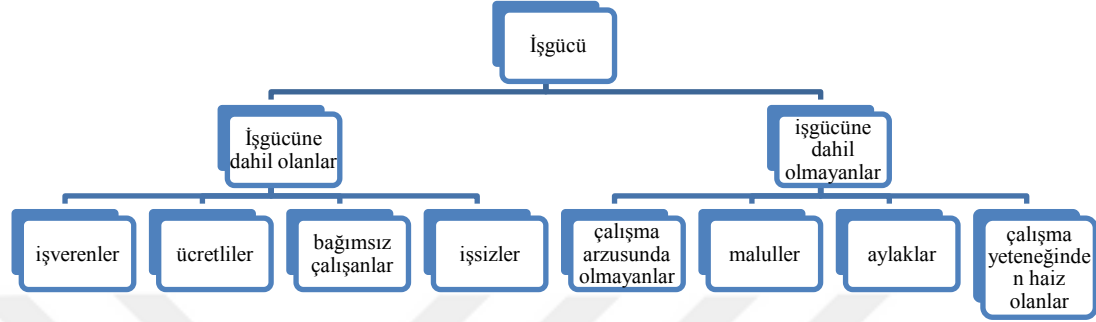
uzak bir şekilde sahip iken, buhar gücünün icat edilmesi ile 17. Yüzyılın üçüncü çeyreğinden itibaren İngiltere’de ortaya çıkan endüstri devrimi çalışma kavramını baştan sona değiştirmiştir. Bahsi geçen döneme kadar toprak sahiplerinin yanında serf olarak çalışan bireyler ortaya çıkan işgücü gereksinimi ile sanayi kentlerine göç etmişler, bu sanayi kentlerindeki fabrikalarda ücretli işçi olarak çalışmaya başlamışlardır. Söz konusu işçi sınıfı bu olaylar silsilesi olarak yeni bir sınıf olarak doğmuştur. Modern anlamda çalışma kavramının ve yeni bir sosyal sınıfın ortaya çıkmasının kıvılcımı endüstri devrimi ile meydana gelmiştir.

1.1.2. İşgücü Kavramı

Çalışma çağındaki aktif veya faal nüfusa işgücü denmektedir. İşgücü kavramı bir ülkenin potansiyel emek arzı kapasitesini gösteren bir kavramdır. Bir ülkede fiilen çalışıp, üretici durumunda bulunan, bir başka ifadeyle iktisadi faaliyette bulunan bir kesimin yanında çalışmayan ancak çalışma gücü veya isteğinde oldukları için iş arayanlar da bu grup içerisinde tanımlanabilmektedir. Genel itibariyle 15-64 yaş grubuna mensup yani çalışma çağında olup çalışma arzusu ve iktidarına sahip olan geçerli ücret hadlerinde emeğini arz etmeye hazır durumdaki fertler iş gücü potansiyelini meydana getirmektedir. İşgücünü çalışma çağındaki çalışan işgücü ve gayri iradi olarak çalışmayan işgücü olarak ikiye ayırmak mümkündür. İşgücünün sayısal hacmi, çalışma çağındaki nüfus miktarından çalışma arzu ve yeteneğinde olmayanların çıkarılması ile bulunmaktadır. İstatistik terimi ile işgücü, genellikle 14 yaşından yukarı ve 65 yaşını aşmayan ve kazanç getirici bir işte çalışan veya çalışmak isteyenlerin toplamıdır. İstatistiki açıdan iş gücü, bir ülkede işgücü arzını sayısal yönden ifade eden kavramdır.

TÜİK ise işgücünü, istihdam edilenler ile işsizlerin oluşturduğu tüm nüfus şeklinde tanımlamıştır. İşgücüne dahil olup olmayan nüfusun bilinmesi, hangi grup veya grupların iş gücü olabileceğinin anlaşılabilmesi için hayati öneme sahiptir. Bu noktada işgücüne dahil olan nüfus grupları, işverenler, ücretliler, bağımsız çalışanlar, yardımcı aile efradı ve işsizler bulunmaktadır. İşgücüne dahil olmayan nüfus grupları ise, çalışma arzusu ve isteğinde olmayanlar (mirasyediler, bir kısım ev kadınları, aylaklar, cari ücret haddini yeterli bulmayarak emek arzında bulunmayanlar, öğrenciler), çalışma yeteneğine haiz olmayanlar (çocuklar, emekliler, yatalak

hastalar, bir iş kazası sonucunda daimi malullüğe düşen işçiler, her hangibir mesleki rehabilitasyona tabi tutulmayan veya çalışamayacak durumda olan daimi özürllüler) olarak ayrılabilmektedir (Seyyar, 2008: 398, www.turkstat.gov.tr, e.t. 15.11.2017).

Şekil 1.1. İşgücüne Dahil Olan ve Olmayan Gruplar

Kaynak: Yazar Tarafından Derlenmiştir.

İşgücü, bir ülkedeki emek arzını insan sayısı yönünden ifade eden kavramdır. Bir başka değişle bir ülkedeki nüfusun üretici yani ekonomik faaliyette bulunan kısmını ifade etmektedir. Yani işgücü nüfusun ekonomik etkinliği olan bölümü anlamına gelmektedir (Zaim, 1997: 112).

İşgücü hususunda daha açıklayıcı bir tanım yapmak gerekirse, bir ülkedeki toplam nüfusun kışla, hastane veya hapisane gibi yerlerde ikamet edenler dışında kalan kısmın 15 yaş üzerindeki bölümüne kurumsal olmayan sivil nüfus denilmektedir. Söz konusu nüfus ise 3 gruptan oluşmaktadır. Birinci grupta çalışanlar (E) yer almaktadır. İkinci grupta ise işsiz olanlar ve iş arayanlar (U) yer alırken, üçüncü grupta ise işsiz olanlar ve iş aramayanlar yer almaktadır. Bahsi geçen kurumsal olmayan sivil nüfusun çalışanlar ve işsizler toplamından oluşan iş gücü (L) denilmektedir. Dolayısıyla kurumsal olmayan işsiz olanlar ve iş aramayanlar grubu, sivil nüfusun işgücünde olmayan kısmını temsil etmektedir. Kurumsal olmayan nüfusun bu grubuna da iş gücüne dahil olamayanlar denilmektedir (Ünsal, 2007: 87).

İşgücü piyasasının incelenmesinin de kavramsal bütünlük açısından faydalı olacağı varsayılmaktadır. İşgücü piyasası, emek arzı ile emek talebinin buluştuğu ve

kesiştiği piyasalar anlamına gelmektedir. Emek arzı ve emek talebinin kesiştiği noktada da ortaya çıkan fiyat ise emeğin ücretidir.

İşgücü piyasası, üretim faktörlerinden olan emeğin alınıp satıldığı bir faktör piyasasıdır. Ancak emeğin mal piyasalarındaki gibi alınıp satıldığı düşünölmemelidir. İşgücü piyasalarının farklılığını ortaya çıkaran en önemli etken en değerli üretim faktörü olan emeği bünyesinde barındırmasıdır. Geniş anlamı ile toplam emek arzı ve talebini içermektedir. Emek arzı ve talebinin kesiştiği nokta işgücü piyasasında dengeyi ifade etmektedir. Emek arzının emek talebini aştığı durum ise işsizliği oluşturmaktadır. Bu piyasalarda ortaya çıkabilecek olası dengesizlikler toplumu gerek sosyal gerekse ekonomik açıdan olumsuz etkileyebilecek potansiyele sahiptir. Emek arzı bireyin çalışma ve boş zaman tercihine dayanmaktadır. Bu tercihi belirleyen etken ise çalışma karşılığında çalışana verilen ücret haddidir.

Emeğini piyasadaki talepilere arz eden birey, çalışma ve boş zaman arasındaki fırsat maliyetine göre tercihini yapmaktadır. Klasik iktisatçılar bireylerin kar ve fayda maksimizasyonunu reel değişkenler üzerinden gerçekleştirdiklerini ve dolayısıyla reel ücrete göre karar verdiklerini iddia etmişlerdir. Buna göre emek arzını kişinin boş zaman ile çalışma arasındaki tercihi belirlemektedir. Emek arzının da reel ücretin bir fonksiyonu olduğu yine klasikler tarafından belirtilmiştir. Söz konusu teori klasik iktisatçıların temel varsayımları ile de uyuşmaktadır (Bekiroğlu, 2010: 4).

Keynesyen yaklaşımda ise, emek ücretinin nominal ücrete sonsuz duyarlılığından bahsedilmektedir. Keynesyen model hiçbir piyasanın kendiliğinden dengeye gelemeyeceğini ileri sürmektedir. İşgücü piyasasında da durum böyledir. İşgücü piyasasında emek arz edenlerin para yanılgısı içerisinde olduğu Keynesçiler tarafından kabul edilmiştir. Moneteristler ise rasyonel beklentiler teorisi ile beklentileri piyasalara ilave etmişlerdir. Buna göre işgücü piyasalarında da emek arzı beklenen ücretin fonksiyonudur. Emek arz eden bireylerin ücret düzeyini tam bilememesi nedeniyle beklentilere göre tercih yapılması bu teorinin dayanak noktasıdır. Emek talebi ise mal ve hizmet politikasının koşulları ile emek talebinde bulunanların tercihlerine göre belirlenmektedir. Kısa dönemde firma sermaye

faktörünü değiştiremezken emek faktörünü değiştirebilmektedir. Dolayısıyla kısa dönemde üretim maliyeti emek fiyatı olan reel ücret tarafından belirlenecektir. Emek talebi noktasında, emek arzında olduğu gibi farklı yaklaşımlara göre bariz bir değişiklik görülmemektedir (Bekiroğlu, 2010: 4-5).

1.1.3. Göç Kavramı

Göç insanların bulundukları yerden ekonomik, sosyal, siyasi, kültürel sebebler gibi faktörlerle başka bir yere hareket etmelerine verilen genel bir ad, evrensel bir olay olarak tanımlanabilmektedir. Göç olgusu, insanlığın en eski tarihinden bu yana süregelen ve gelecekte de devam edecek olan dünyanın her yerinde görülebilecek bir olaydır (Koçak-Terzi, 2012: 163).

İnsanlar tarih içerisinde çeşitli sebeplerden dolayı yaşadığı mekandan ayrılmak zorunda kalmışlardır. Göç kavramıyla ifade edilen bu ayrılık insan ve mekan üzerinde çok yönlü bir değişimi beraberinde getirmektedir. Göç başta birey olmak üzere insana dair olan inanç, düşünce, kural ve yapıların değişim ve dönüşüm yaşamasına sebep olmaktadır (Ekici-Tuncel, 2015: 9).

Sosyal ve ekonomik bir olay olarak göç, göç eden bireylerin yaşamını, etkilediği gibi bireylerin ayrıldıkları ve içine girdikleri topluluklarda da sosyal, kültürel ve ekonomik bir takım değişikliklere neden olmaktadır. Göçün dışsallıkları olarak kavramlaştırılabilir bu olgunun, işgücü piyasalarına da yansısı kaçınılmazdır. Göç ve işgücü piyasaları birbirlerini karşılıklı olarak etkilemektedir. Küreselleşme ile yaygınlık kazanan yeni üretim biçimleri de bu etkileşime farklı boyutlar kazandırmaktadır (Bahar-Bingöl, 2010: 44).

Göç ekonomik yaşamda, hem göçle gelenler hem de mukimler için yeni koşullar ortaya çıkarmaktadır. Söz konusu koşullar bir taraftan ekonomiye bir dinamizm kazandırırken diğer taraftan yeni bir egemenlik ve sömürü ilişkisinin oluşumuna zemin hazırlamaktadır. Toplumsal yapılarda büyük çaplı değişime veya aşınmaya neden olan göç, yeni sorun ve fırsat alanlarını da içerisinde barındıran sınıfsal geçişgenliği hızlandırmaktadır. Sahip olmama durumu, sahip olma isteği ile yer bulma çabasının göçle gelenler açısından hayati öneme sahip olması, göçenlerin veya göçmenlerin risk alma düzeyini yükseltmektedir. Bu yükseliş ekonomik alana

çoğu zaman olumlu yansırken siyasal ve sosyal alanda ise bazı olumsuzlukları beraberinde getirmektedir (Ekici-Tuncel, 2015: 11-12).

Tarihsel bir süreç olarak göç, sanayileşme, ekonomik gelişme ve kentleşme ile paralel giden bir olgudur. Batı toplumlarında endüstri devrimi sonucu modernleşme, endüstrileşme ve ekonomik gelişme ile birlikte kentleşme artmıştır. Gelişmekte olan ülkelerde ise süreç halen daha devam etmektedir. Kır toplumunun çözülmesi, sanayileşme süreçleri ve bu süreçlerde kentler ve bölgeler arasında ortaya çıkan gelişmişlik farkları ile doğrudan ilişki kurularak değerlendirilen göç olgusu, nüfus artışı, işsizlik, topraksızlık ve gelir yetersizliği nedenleri ile ortaya çıkmaktadır (Arslan-Akan, 2008: 275).

Dünyada göçe bağlı olarak büyük kentlerde hızlı bir nüfus artışı yaşanmıştır. Kentlerdeki hızlı nüfus artışı ekonomik alanda olduğu gibi sosyal ve siyasal alanlarda da yeni gerilim ve kutuplaşmaların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu gerilim ve kutuplaşma, kentsel yerleşim ayrışması başta olmak üzere sosyal, kültürel ve ekonomik olayın siyasala dönüşmesine zemin hazırlamıştır. Bu tür bir siyasallaşma, demokratik bir sistemde birey, sosyal grup ve sınıfların siyasal tercihleri üzerinde belirleyici bir etki yaptığı gibi, şiddete eğilimli kutuplaştırmasına hareket ve yapıların da ortaya çıkmasını ve gelişmesine sebep olmuştur. Kentlileşme süreci geleneksel yapı ve ilişkileri aşındırdığı bir vakadır. Kırdaki geleneksel yapı ve ilişkiler üzerinden hayatını sürdürenlerin kente göçmesi bu yapı ve ilişkilerin aşınma ve dönüşüm sürecine girmesini beraberinde getirmektedir. Bu süreç, kırdan koparak kente gelenlerin bir taraftan geleneksel yapı ve ilişkilerden uzaklaşmasına zemin hazırlarken diğer taraftan kentteki fiziki ve sosyal yapılara karşı yabancılaşma duygusu içine girmesini sağlamaktadır. Kentli nüfusun, bu kesime yönelik dışlayıcı bir tutum içerisine girmesi bu yabancılaşma duygusunu derinleştirmekte ve bu kesimin kente yönelik bir aidiyet hissi geliştirmesinin önünde engel oluşturmaktadır. Kente yönelik aidiyet hissinin gelişmemesi, akrabalık, kabilecilik gibi geleneksel veya hemşehircilik gibi yeni ilişki ağlarının kentsel yapılarda sürdürülmesi gibi ikircikli bir durumun ortaya çıkarmaktadır. Kentsel değer, kurum ve kurallar göçle gelenler için çoğu zaman bir anlam ifade etmemektedir. Nirengi noktası kentte var

olma, kalabilme ve güçlü olma olan bu insanların kentsel olanla barışık bir yaşam sürmesinin zorluğu aşıkardır (Ekici-Tuncel, 2015: 12-13).

Kentlileşme sürecinin beslediği bireyselleşme, insanın özgürleşmesine önemli bir katkı sunmaktadır. Ancak kentlerdeki bireyselleşme süreci bir taraftan insanı özgürleştirirken diğer taraftan insanı geçmişe ve hayata dair birçok şeyden uzaklaştırmakta, bir nevi köksüzleştirmektedir. Bu durumun da sosyal bir varlık olan insanın karşılaştığı pek çok soruna sebep olduğu öne sürülmektedir (Ekici-Tuncel, 2015: 13).

1.1.3.1. Göçün Nedenleri

Göçe neden olan etmenler, göç süreci ve sonrasındaki gelişmeleri de büyük ölçüde etkilemiştir. Ekonomik nedenli göçler, siyasi nedenli göçlerden farklı bir sürecin işlemlerine neden olabileceği gibi farklı ekonomik, sosyal ve siyasi sonuçların ortaya çıkmasına da neden olabilir. Siyasi nedenli göçler, bilinçli ve keskin bir siyasallaşma duygusuna, radikal siyasi eğilimlere, güçlü bir diasporanın oluşumuna ve toplumsal entegrasyon konusunda dirençli bir grup psikolojisine sahip olmaya zemin hazırlamaktadır (Ekici-Tuncel, 2015: 14).

Günümüzde göçün nedenlerini ekonomik, siyasal, sosyo-kültürel nedenler olmak üzere üçe ayırmak mümkündür. Ekonomik sebeplerle ortaya çıkan göç sanayi devrimi ile ivme kazanmıştır. Daha iyi gelir amacı ile gerçekleştirilen bu göç türü Türkiye’de özellikle 1950’li yıllarda yoğunlukla görülmüştür. Siyasal sebeplerle yapılan göç ise ziyadesiyle zorunlu sebeplerle (iltica) gerçekleştirilmektedir. Ülkeler arasındaki anlaşmalar veya ülke içi durumlar (terör, OHAL) gibi bu göç türünü tetikleyen en etkili unsurlardır. Üçüncü sebep olan sosyo-ekonomik sebepler ise günümüzde göçün en sık görülen sebeplerinden bir tanesini teşkil etmektedir. Daha iyi yaşam imkanlarına kavuşmak amacıyla gerçekleştirilen bu göç türü gelişmekte olan ve gelişmiş ülkelerde yoğunlukla görülebilmektedir.

Doğal afetler sebebiyle meydana gelen göçlerde bazı kaynaklar tarafından göçün sebepleri olarak kabul edilmektedir.

1.1.3.2. Göçün Türleri

Multi yönlü etkilere sahip olan göç kavramı iç göç ve dış göç olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. İç göç aynı ülke vatandaşlarının ülke sınırları içerisinde farklı sebeplerle meydana getirdikleri yer değişiklikleri iken, dış göç ise ülke vatandaşlarının bahsi geçen sebepler dolayısıyla ülke dışına çıkmaları ve göçün hedefinin kaynak ülkeden farklı bir ülke olması anlamına gelmektedir. Her iki türünde ortaya çıkardığı sonuçları farklılık arz etmektedir.

1.1.3.2.1. İç Göç

Genel olarak kaynak ülke içerisinde kırsal kesimden kentlere gerçekleştirilen hareketlerdir. Ana sebep genel olarak kentlerdeki çekici güç olarak kabul gören sosyo-ekonomik fırsat ve imkanlardır. Bu noktada kırsal kesimlerdeki itici faktör olan olumsuzlukların çekici faktörleri aşması durumunda iç göç meydana gelmektedir.

İç göç şu sebeplerle ortaya çıkmaktadır (www.hurbilgi.com, e.t., 15.11.2017, Seyyar, 2008: 154)

- Kırsal kesimlerde, nüfusun hızla artmasıyla geçim kaynaklarının yetersiz kalması,
- Tarım topraklarının miras yoluyla bölünmesi ve tarımsal verimin azalması,
- Tarımda makineleşmeyle işsizliğin artması,
- Erozyonla tarım topraklarının daralması veya veriminin azalması,
- Kırsal kesimlerde eğitim, sağlık ve sosyal hizmetlerin yetersiz olması,
- Şehirde iş olanaklarının daha fazla olması,
- Kuraklık, deprem, sel, çığ ve heyelan gibi doğal afetler.

İç göçün sonuçları maruz kalan hedefin alt yapısı ve göçe hazırlığına göre değişebilmektedir. Yeni işgücünün kazanılması, tüketimin artmasına bağlı olarak ekonomik gelişmeler görülebileceği gibi, alt yapı yetersizlikleri, aşırı nüfus artışı,

işsizlik, suç oranlarının artması, dengesiz nüfus dağılımı, çarpık kentleşme, çevre kirliliği gibi olumsuzluklar iç göçler ile ortaya çıkabilmektedir.

Türkiye’de iç göç ve dış göç olmak üzere ikiye ayrılan göç çeşitlerinden iç göçler kendi içlerinde, mevsimlik göçler, sürekli göçler, emek göçleri ve zorunlu-gönüllü göçler olmak üzere dörde ayrılabilir (Koçak-Terzi, 2012: 169).

Mevsimlik göçler, insanların her yıl belirli aylar içerisinde bulundukları ortamdaki başka bir ortama çalışmak, gezmek ya da dinlenmek için bir süreliğine gitmeleri olayına mevsimlik göç denilmektedir. Mevsimlik göçlerde kişiler yılın belirli zamanlarında iki veya daha fazla mekânda yer değişikliği yapmaktadırlar. Mevsimlik göçün yaşanması durumunda birden fazla sosyal ve kültürel yapıyı iç içe yaşama durumu söz konusudur (Sağlam, 2006: 34).

Sürekli göçler, insanların yaşadıkları yerden bir başka yere, sürekli yerleşmek amacıyla gitmelerine denmektedir. Sürekli göçler, gönüllü olabileceği gibi zorunlu olarak da yapılmaktadır. İnsanlar daha iyi bir eğitim alabilmek, iyi bir yaşam sürebilmek ve maddi yönden daha da rahata erebilmek için gönüllü olarak göç etmektedirler. Ancak, beklenmedik anda çıkan savaşlar, doğal afetler ya da terör olaylarından dolayı devlet tarafından yapılmaya zorlanan göçler olursa bunlar zorunlu göçler olarak tanımlanmaktadır. Mevsimlik göçleri, sürekli göçlerden ayıran en önemli özellik göçün süresine ilişkindir. Mevsimlik göçler kısıtlı bir zaman aralığında yapılırken, sürekli göçleri kısıtlayan bir zaman mefhumu yoktur (Koçak-Terzi, 2012: 170).

Göçün tarihsel olarak geçmişteki ve 20. yüzyıldaki nedenlerine bakıldığında, kapitalizmin dünya çapında egemenliğini kurma sürecinde bu gerilimin asli unsuru olarak kapitalist birikim sürecinin yayılcı niteliğinin ve işverenlerin işgücü maliyetlerini düşük tutma isteğinin uluslararası düzeyde işgücü talebine, dolayısıyla emek göçüne yol açtığı görülmektedir. Emek göçü çalışanların zorunlu veya isteğe bağlı olarak iş görme edimlerini yerine getirmeleri ve sosyo-fizyolojik ihtiyaçlarını karşılamaları için gerçekleştirdikleri göç türüdür (Toksöz, 2006: 3).

Zorunlu göçler, insanların isteğine bırakılmadan, devlet tarafından bazı olaylar ve durumlar karşısında mecburi olarak yaptırılan göçlerdir. Türkiye’de yapılan bu göçlerle insanlar, Türkiye’nin batı ve güney bölgelerine yerleştirilmektedir. Bu durumdan dolayı da göç edilen illerin nüfus oranı artmaktadır. Mersin ve Adana şehirlerini bu duruma örnek vermek mümkündür. Gönüllü göçler ise, hiçbir baskıya maruz kalmadan insanların kendi tercihleri doğrultusunda yaptıkları göçlerdir. İnsanların daha iyi yaşam koşullarında hayatlarını sürdürebilmek, iyi bir eğitim alabilmek, sağlık olanaklarından yararlanabilmek ve daha fazla para kazanabilmek için devlet tarafından hiçbir baskı aracı kullanılmadan gönüllü olarak yaptıkları göçlere gönüllü göçler denmektedir (Koçak-Terzi, 2012: 171).

1.1.3.2.1.1. Bir İç Göç Türü Olarak Mevsimsel İşgücü Göçü ve Mevsimsel Tarım İşçileri

Tarımsal faaliyetlerin en temel iktisadi özelliği mevsimlere bağlı olarak bir değişimi içinde bulundurmasıdır. Tarımsal üretim de istihdam edilen işgücü de bu bağlamda mevsimlere bağlı olarak bu sürece katılmaktadır. Üretimin niteliği ve çeşitliliği bu küresel olguyu insanlık tarihi ile eş bir çerçeveye oturtmuştur. Bu sayede ilk tarımsal üretim göçebe toplumdan yerleşikliğe geçişin ayırt edici bir niteliği haline dönüşmüştür. İlk tarım toplumlarının aynı zamanda ilk yerleşik toplumlar olduğuna dair ve bunların tarihinin İ.Ö. 8000’lere kadar uzandığını bilinmektedir. Tarımsal üretimden dolayı ortaya çıkan artık ürün ve fazlanın toplumların tarım dışı alanlarındaki faaliyetlerini ve birikimlerini sağlamıştır. Yalnızca, tarımsal üretim faaliyetleri değil tarım dışı alanlar da mevsimlere bağlı olarak işgücü piyasalarını etkilemektedir. Özellikle kentsel alanlarda yerleşimin artması ile bir dizi işkolunda mevsimlik değişimlere bağlı üretim gerçekleşmektedir (Çınar-Lordoğlu, 2010: 23).

Mevsimlik göç olgusu iktisadi temelleri ile göç olgusu gibi çok disiplinli bir alanın sadece bir yanını aktarmaktadır. Mevsimlik göç özellikle tarımsal yörelerde mevsimlere bağlı olarak işgücü arzı ile talebi arasındaki açığın kapatılmasına yönelik hareketlilik olarak algılanmaktadır. Ancak, bu genel tanımlamanın farklı unsurlarını

ve türlerini mevsimlik göç ile birlikte ele almak gerekmektedir (Çınar-Lordoğlu, 2011: 420).

Farklı sebeplerle ortaya çıkan mevsimsel işgücü göçüne konu olan grup ise çoğunlukla mevsimlik tarım işçileri olmuştur. Farklı tarım ürünlerinin yetiştiği coğrafya ve zaman aralıkları arasında gerçekleştirilen göçler özellikle çay, pamuk, narenciye hasadı veya üretiminde Türkiye’de yoğunlukla karşılaşılan göç türlerinden bir tanesini oluşturmaktadır. Ancak gerek hayat şartlarının zorluğu gerekse iş mevzuatı bakımından güvence altına alınmamış olmaları konu açısından bir takım tartışmaların ortaya çıkmasına sebep olmaktadır.

Göçmen işçilik kavramı, işsizliğin yoğun olduğu ekonomilerden (ülkelerden) veya aşırı istihdama ulaşmış ekonomilerden, işgücü talebine uygun olarak veya iş bulabileceğini düşünerek başka bir ekonomiye göç eden işçilere denmektedir. Bu tanıma ek olarak, yurt dışına çalışmak amacıyla giden, genellikle göç ettikleri ülkelerin birincil emek piyasalarından ziyade herhangi bir nitelik gerektirmeyen ikincil emek piyasalarında çalışan işçi grubudur. Göçmen işçiler mesleki gelişme imkanlarından istifade edemediklerinden dolayı mesleki alanda fırsat eşitliğinden ve dolayısıyla sosyal mobiliteden de mahrum edilmektedirler. Yerli işçi sınıfı ile bütünleşemeyen göçmen işçiler, yaşadıkları toplumun marjinal bir sosyal kesimini oluşturmaktadırlar (Önsal, 2017: 168-Seyyar, 2008: 154-155).

Tarım işçileri, Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO), tarafından yapılan tanımlamaya göre tarlada, bahçede, serada, hayvan yetiştirme birimlerinde yiyecek üreten kadın ve erkeklerden oluşmaktadır. Çalıştıkları işletmeler küçük ya da orta boy olanlardan endüstriyel üretim yapan büyük işletme ve plantasyonlara varıncaya kadar çeşitli boyutlarda olabilir. Ücretli işçi olarak çalışırlar çünkü kendilerine ait ya da kiraladıkları arazileri, üretimde kullanacakları tarım araçları yoktur. Bu özellikleri ile çiftçilerden farklılaşırlar. Tarım işçileri “ücretli tarım işçileri”, “geçici tarım işçileri”, “mevsimlik/ günlük tarım işçileri,” “göçmen tarım işçileri” “parça başı ücretle çalışan işçiler”, “aynı ücret karşılığı çalışan işçiler” gibi farklı istihdam ilişkileri içinde bulunabilmektedirler (Hurst, vd. , 2007: 2-9).

Türkiye'nin tarımsal yapısı özellikle emek süreçleri açısından farklılıklar ortaya çıkarmaktadır. Tarımsal yapı; küçük ve orta büyüklükte toprak sahipliği; kadının ücretsiz emeği, cinsiyete dayalı işbölümü; erkeğin uzun dönemli mevsimlik işçiliği; geçimlik üretim, yeniden üretim süreçleri olarak ortaya çıkmaktadır. Mevsimlik tarım işçileri olarak göç eden ailelerin bir bölümü göç ettikleri yerlerde toprak sahibi iken, bir kısmı topraksızdır (FriedrichEberthStiftung, 2012: 3).

Türkiye'de mevsimlik tarım işçilerinin varlığı, kapitalizmin kırsal alanlarda gelişmesi ile birlikte takip edilebilmektedir. Çukurova'da pamuk üretiminde başlayan süreç, bugün tüm ülkede neredeyse bütün ürünlerin hasat dönemlerini içine alacak şekilde devam etmektedir. Uzun sayılabilecek bu zaman içerisinde birbirinden farklı bölgeler veya şehirler mevsimlik tarım işçisi göçü vermiştir. Örneğin, İç Anadolu'nun köylerinden Çukurova'ya veya Ege'nin dağlık köylerinden pamuk hasadı yapılan ovalarına mevsimlik işçi göçleri olmuştur. Ancak, 1950'li yıllar Türkiye'nin kırsal alanı için en önemli dönüm noktasıdır. Tarımda makineleşme ile başlayan, daha fazla arazinin tarıma açılması, çiftçiler arasında eşitsiz dağıtılan zirai krediler ve daha pek çok işaretle birlikte kapitalist üretim yapısının kırsal alanda hâkimiyetini ilan ettiği önemli bir dönemdir. Süreç kırsal alanların üretim yöntemlerini ve ilişkilerini olduğu kadar, neden olduğu kitlesel göçlerle kentsel yaşamı yeniden dönüştürmüştür (Çınar, 2012: 32).

Mevsimlik tarım işçiliği, tarımsal üretimin yaygın olduğu pekçok ülkede olduğu gibi, Türkiye'de de kapitalizmin kırsal alanlarda gelişmesi ile birlikte önemli bir sorun alanı olmuştur. Çukurova'da pamuk toplama ile başlayan ardından, Malatya'da kayısı, Giresun'da fındık, Polatlı'da soğan, Niğde'de kabak ve ayçiçeği gibi 48 ilde devam etmektedir. Uzun yıllardır devam eden bu süreçte işin esası ve temel niteliklerinde farklılık olmamakla birlikte, mevsimlik tarım işinde çalışan nüfusu üreten bölgelerin değişimi dikkat çekmektedir. Mevsimlik tarım işçilerinin Türkiye'deki varlıkları ticari tarımın gelişmesi üzerinden izlenebilir. Tarımda kapitalist ilişkiler geliştikçe farklı bölgelerde farklı kesimlerin mevsimlik tarım işçisi olarak çalışmaya başladıkları görülür. Bu tarihsel süreçte 1950'ler önemli bir dönemeçtir. Kentlere yönelen kitlesel emek göçü ile birlikte mevsimlik işgücü göçü veren bölgeler de değişmektedir (The World Bank, 2014: 9).

Mevsimlik işçilik ise özetle işgücü açığının karşılanmasına yönelik farklı bir bölgeden mevsimlere dayalı olarak başta tarımsal üretim olmak üzere birçok iktisadi faaliyet alanında gerçekleşen bir işçilik biçimi olarak görülmektedir. Burada mevsimlik işçilik iki ayrı bağlamda dikkate alınmaktadır. Bunlardan biri gezicilik diğeri ise geçiciliktir. Her iki niteliğin de ortak yanı formel bir ekonomi dışında kalıyor olmasıdır. Bu yönü, tarımda gerçekleşen küçük üreticilik, geçimlik tarım işçiliği, ücretli tarım işçiliği ve ücretsiz aile işçiliğinden mevsimlik işçiliği ayıran en önemli özelliğidir. Formel bir ekonomi dışında kalmak işgücü piyasası verileri içinde değil işgücü piyasasına dâhil olmayanlar içine girmektedir. Yani geçici tarım işçiliği, mevsimlik işçilik biçimsel olmayan bir ekonominin önemli unsurları arasındadır (Çınar-Lordoğlu, 2011: 420).

Bahsi geçen çalışma alanında mevsimlik gezici tarım işçilerinin genel özellikleri gezicilik ve geçicilik olarak nitelenebilir. Önceleri geçici bir iş olarak değerlendirilen mevsimlik tarım işçiliği artık bir kesim için asıl meslek olmuştur. Kırsal ve kentsel yoksulların oluşturduğu mevsimlik gezici tarım işçilerinin hiçbir sosyal güvencesi yoktur. İşçilerin yaşam ve çalışma koşullarını genel olarak aracılar belirler. Mevsimlik gezici tarım işçisi ailelerin yarısından fazlası için aracılar iş bulur; işveren ile ücret pazarlığı yapar; ulaşımı düzenler ve ücretlerinden komisyon alır. Aynı işi yapan mevsimlik tarım işçileri arasında etnik, coğrafi ve cinsiyete göre ücret farklılıkları vardır ve bu durum ciddi bir ayrımcılık yaratmaktadır. Alınan ücretlerden aracılara da belli bir pay verilmekte, daha önce ihtiyaçlar nedeni ile alınan avanslar ve çalışma döneminde işçilerden gider olarak tahsil edilen su, elektrik, kalacak yer, ulaşım gibi giderler de eklendiğinde mevsim sonunda elde edilen gelirin minimuma indiği görülebilmektedir (FriedrichEberthStiftung, 2012: 3).

Mevsimlik tarım işçiliği bir kavram olarak iki özelliği bir arada taşıdığı görülmektedir, bunlardan biri işin mevsimlik özellikler taşıması diğeri ise ücretli işçilik niteliğidir. Bu iki özellik mevsimlik tarım işçilerinin işlerinin olduğu kadar yaşam koşullarının da belirleyicisidir. Bu yüzden bu iki kavramın ifade ettiği anlam önem taşımaktadır (Çınar-Lordoğlu, 2010: 23).

Genellikle ya işleyecek toprağı bulunmayan veya yetersiz toprağı sahip olan aileler işgücü talebi yoğun olan yerlere giderek tarım işçiliği yapmaktadır. Yaşam

koşullarının yetersizliği (sağlıksız barınaklar, temiz içme-kullanma suyunun olmayışı, yaşam alanında biriken atıklar, sağlıksız tuvalet, gıda yetersizliği vb.), işin niteliğine bağlı olarak maruz kaldıkları riskler (uzun çalışma saatleri, tarım ilacı, tozlar, güneş, gürültü, ısı etkisi) ve sağlık sorunları (kazalar ve yaralanmalar, böcek sokmaları, güneş çarpması vb) ile temel insan hakkı olan hizmetlere (sağlık, eğitim ve sosyal hizmetler) de ulaşamama nedeniyle GMT işçiliği tarım işçiliğinin en zor biçimlerinden birisidir. Bununla birlikte Türkiye’de 4857 sayılı İş Mevzuatı ve buna bağlı çıkan yönetmelikler GMT işçiliğini net olarak tanımlamamakta, “yönetmelikte düzenlenen ve tarımdan sayılan işlerde çalışıyor olması”, “işyerinde çalışan toplam işçi sayısının 51 ve daha fazla olması”, “yapılan işlerin nitelik itibarıyla 30 gün ya da daha fazla sürmesi” şartları ile de GMT işçilerini İş Kanunu’nun dışında bırakmaktadır (Koruk, 2010: 18).

GMT işçilerinin yaşamları, çalışma dönemlerinin bazı aşamaları ele alınarak açıklanabilir. Sorunlar işçilerin yaşadığı şehirlerdeki yüksek işsizlik oranları ile başlar. Güneydoğu’da çalışma alanlarının sınırlı olması, kırsal alanda toprak dağılımının eşitsizliği, burada yaşayanlar için geçinme yöntemlerini oldukça azaltır. Çünkü, işçilerle yapılan gazete röportajları ve araştırmalar, onların yaşadığı yerlerdeki işsizliği en büyük problemleri olarak tanımladığını göstermiştir. Dolayısıyla bu bölgede yaşayanlar için istihdam olanaklarının sınırlı olması mevsimlik tarım işçiliğini tek seçenek haline getirmektedir. Geçinmek için bu işi tercih edenler her yıl Nisan ve Mayıs aylarında yolculuklarına başlamaktadırlar. Bu yolculuklar meydana gelen trafik kazalarının medyada yer bulması nedeniyle tüm ülkede işçilerin yaşamlarına dair en iyi bilinen şeylerden bir tanesidir. Önceleri kamyonlarla yapılan yolculuklar, kazaların artması üzerine yapılan denetimlerin sıklaştırılması ile birlikte azalmaya başlamıştır. Şimdilerde işçiler, yataklarını, kilimlerini, mutfak eşyalarını da yüklediği, kapasitesine göre çok fazla ağırlık taşıyan minibüslerde benzer tehlikeli yolculuklarını yapmaya devam etmektedir (Çınar, 2012: 32).

TÜİK 2014 verilerine göre tarımda 5 milyon 470 bin kişi istihdam edilmektedir. Bu nüfusun 2.5 milyonu mevsimlik tarım işçisi olup yaklaşık 546 bini ise gezici mevsimlik tarım işçisidir. Aileleriyle birlikte 1 milyon nüfusu aşan gezici

tarım işçileri, çalışmak amacıyla değişik illere göç etmektedir. 2015 yılında TBMM’de grubu bulunan tüm siyasi partilerin ortak teklifi ile kurulan Mevsimlik Tarım İşçileri Araştırma Komisyonu’nun raporuna göre bu işçilerin barınma, ulaşım, sağlık, eğitim, sosyal güvenlik, çalışma hayatı, sendikal haklar, siyasal haklar, çocuk işçiler, kadın istihdamı alanlarını kapsayan sorunları vardır. Rapor incelendiğinde gezici mevsimlik tarım işçiliği, içinde yer alan herkesi olumsuz etkileyen sonuçlar üretmektedir. Ancak raporda grubun en kırılgan üyesinin kadınlar olduğuna dikkat çekilmektedir. Kadınlar, tarlada gündüz erkeklerle aynı işi yapmalarına rağmen, ev işlerinin devamı olan yemek, temizlik, çocuk bakımı gibi pek çok işi de yapmaktadırlar. Tarım işçisi kadınların tarlada ve göç yollarında taciz ve tecavüzün yanı sıra şiddetin değişik biçimlerine maruz kaldığına değinilmektedir. Mevsimlik kadın tarım işçileri genel olarak sigorta, sosyal güvenlik ve özel olarak da analık sigortası hakkından mahrumdurlar. Yetersiz hijyen koşulları, düşük sosyo-ekonomik düzey, genç yaşta evlenme ve beraberinde adölesan gebelikler, çok sayıda ve sık aralıklarla gebelik ve doğum, tarım alanlarında doğum öncesi, sırası ve sonrası sağlık hizmetine erişememe annenin ve bebeğin sağlık risklerini artırmakta hatta ölümlerine neden olabilmektedir (The World Bank, 2014: 7).

Yapılan tanımlamalar neticesinde mevsimlik tarım işinin temel nitelikleri şu şekilde sıralanabilmektedir (The World Bank, 2014: 17-18):

- **Mevsimlik tarım işçiliği genel itibariyle sigortasız bir iştir:** Kamu ve özel işletmelerde çalışan daimi tarım işçileri 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu’na göre zorunlu sigortalı iken, 2925 sayılı Tarım İşçileri Sosyal Sigortalar Kanunu’nda mevsimlik tarım işçilerini içeren geçici tarım işçileri kategorisinin sosyal güvenliği, isteğe bağlı ve işçilerin kendi prim ödemeleri esasına dayalı olarak düzenlenmiştir. Bu durum, mevsimlik tarım işçilerinin büyük ölçüde sigortasız olmalarına yol açmaktadır.
- **Mevsimlik tarım işçiliği genel itibariyle mevsimlik bir iştir:** Tarımsal faaliyetlerin en temel iktisadi niteliği mevsimlere bağlı bir değişimi bünyesinde barındırmasıdır. Tarımsal üretim de istihdam edilen işgücü de bu sebeple mevsimlere bağlı olarak bu sürece katılmaktadırlar.

- **Mevsimlik tarım işçiliği genel itibariyle göç edilen bir iştir:**
“Mevsimlik” göç etme olgusu tarımda mevsimlik işgücü ihtiyacının oluşundan kaynaklanmaktadır. Çok sayıda işçiye kısa süreli (mevsimsel) ihtiyaç duyulması Türkiye’de tarımın makineleşmesi ile açıklanmaktadır. Tarımsal üretimin belli bazı aşamaları makineleşmediği için bu alanlarda işgücüne ihtiyaç duyulmaya devam edilmektedir Türkiye tarımında emeğin bolluğu bazı işlerin makineleşmesini ekonomik olmaktan çıkarmaktadır. Fakat tarımda bu tür kısa süreli işlerin hala var olabilmesi makineleşme ya da ürün özelliğinin yanında bir de bu işlerde çalışmak isteyecek emeğin miktarına bağlıdır.
- **Mevsimlik tarım işçiliği genel itibariyle geçici bir iş değildir:**
Mevsimlik tarım işçilerinin ücretlerinin çok düşük olması, işi belirli bir süre yapıp sonrasında vazgeçmeye olanak tanımamaktadır. Ayrıca ücretlerin düşüklüğü ve tarım alanlarında aile üyelerinin tümünün yapabileceği işlerin olması çocuk emeğinin de kullanılmasına yol açmakta, mevsimlik tarım işçiliği kalabalık ailenin tüm üyeleri ile katıldığı, ailece yapılan bir işe dönüşmektedir. Düşük ücret, göç ve tarım alanlarında yaşama çocuk ve kadınların sürece dâhil edilmesine yol açmakta, aileler tüm üyeleri ile birlikte yoksullukla baş etmeye çalışmaktadır. Bu da beraberinde yeni kuşakların eğitim, beceri sorununu ve kadınların da ciddi sağlık sorunlarını üretmekte ve işin hem aynı kuşakta hem de kuşaklararası aktarılmasına yol açmaktadır. Bu niteliklerine rağmen mevsimlik tarım işi bir “iş” ve bu alanda çalışanlar ise “işçi”dir. Modern tarımsal yapı içinde bulunmaları ve böyle bir yapının ürünü olmaları, diğer taraftan da yıllık gelirin belirleyici kesimini ücret geliri olarak elde etmeleri dolayısıyla bu kesimin işçi sayılması gerekmektedir.

1.1.3.2.2. Dış Göç

Dış göç hedef ülkenin kaynak ülkeden farklı olduğu göç türüdür. Göçmenlerin yaşadıkları ülkelere zorunlu veya isteğe bağlı olarak iç göçteki sebeplere benzer olarak kısmi veya sürekli olarak yer değiştirmeleridir.

Dış göç, fertlerin veya grupların geçici veya sürekli olarak herhangi bir yabancı ülkede geçimini temin etmek ve çoğu kez aile fertleri ile birlikte hedef ülkede yaşamak maksadıyla kendi vatanlarını zorunlu veya gönüllü olarak terk etmeleri olarak tanımlanabilmektedir. Dış göç bir ülkeden başka bir ülkeye yapılan zorunlu veya gönüllü göç hareketidir. Dış göçün göçü veren ve alan ülkeler açısından bir takım fayda ve zararları mevcuttur (Seyyar, 2008: 99).

Dış göçün ortaya çıkış sebepleri şu şekilde sıralanabilmektedir (www.hurbilgi.com., e.t., 16.11.2017).

- Uluslararası antlaşmalarla yapılan nüfus değişimleri,
- Ekonomik etkinliklerle emek göçleri,
- Çeşitli dini, sosyo-kültüre, siyasi veya ekonomik sebeplerle ortaya çıkan zorunlu göçler,
- Savaş veya çatışmalar,
- Doğal afetler,

Şeklinde sıralanabilmektedir.

Literatürde dış göçler, beyin göçü, emek göçleri, mübadele göçleri, olmak üzere üçe ayrılmıştır.

1.1.3.3. Göçmen İşçiler ve Göçmen İşçilerin Sınıflandırılması

“Tüm Göçmen İşçilerin ve Aile Fertlerinin Haklarının Korunmasına Dair Uluslararası Sözleşmenin Onaylanmasının Uygun Bulunduğu Hakkında Kanun” un 2. maddesine göre; göçmen işçi, vatandaşlık bağı ile bağlı olmadığı bir devlette ücret ödenen bir faaliyette çalıştırılacak, çalıştırılmakta olan veya çalıştırılmış olan bir kişidir (Tüm Göçmen İşçilerin ve Aile Fertlerinin Haklarının Korunmasına Dair Uluslararası Sözleşme, 2011: 1).

ILO tarafından ise göçmen işçi, 1949 tarih ve 97 numaralı sözleşmesi ile 1975 tarih ve 143 numaralı sözleşmesinin 11. maddelerinde, kendi adına olmayıp başkası tarafından çalıştırılmak amacıyla bir ülkeden diğerine göç eden veya göç

etmiş bir kimseyle göçmen işçi olarak bir ülkeye kabul edilen kimse olarak tanımlanmaktadır (Alpay, 2000: 128).

Çeşitli kaynaklardan tanımlaması yapılan göçmen işçi kavramının sınıflandırılması konunun anlamlanması açısından önem kazanmaktadır.

Göçmen işçilerin sınıflandırılması genellikle faaliyetlerin süresi ve göç edilen ülkenin kabul ve ikamet şartlarını tanımlayan düzenlemelerindeki ayrımlara dayanmaktadır. Göçmen işçinin bulunduğu sınıfa göre kabul işlemleri ve ikamet şartları değişiklik gösterebilmektedir. Bu noktada (OIM, l'Organisation Internationale Pour Les Migrations, Introduction Sur La Migration du Travail,s3, Aktaran. Nakhoul, 2014: 9-10):

- **Mevsimsel Göçmen İşçi:** İşi mevsimsel koşullara bağlı olan ve sonuç olarak bu işte yılın sadece belirli dönemlerinde çalışan göçmen işçiler mevsimsel göçmen işçiler olarak tanımlanmaktadır.
- **Proje Bazlı Çalışan Göçmen İşçiler:** Yalnızca belirli bir projede belirli bir süreliğine çalışmak için istihdam edildikleri ülke topraklarına kabul edilmiş göçmen işçilere denmektedir. Ek olarak, işveren ya da işçiyi temsil eden kişi proje kapsamında çalışan işçinin işi bittikten sonra ülkeyi terk etmesinden sorumludur.
- **Sözleşmeli Çalışan Göçmen İşçiler:** Sözleşme hükümleri çerçevesinde göçmen işçi tarafından gerçekleştirilen faaliyete ve istihdam süresine sınırlar koyulan, kaynak ülkeden başka bir ülkede çalışan kişilerdir.
- **Geçici Süreli Çalışan Göçmen İşçiler:** Kendi ülkelerinin dışındaki başka bir ülkeye belirli bir faaliyeti gerçekleştirmek veya belirli bir işi tamamlamak için kabul edilen kişilerdir. Geçici süreli çalışan göçmen işçiler işverenlerini değiştirebilirler veya istihdam edildikleri ülkeyi terk etmeden çalışma izinlerinin yenilenmesini isteyebilirler.
- **Kalıcı Göçmen İşçiler:** Çalıştıkları ülkede bir kaç yıl geçirdikten sonra, bu ülkede önemli kısıtlamalar olmadan daimi oturma ve çalışma izni alan işçilerdir. Bu göçmen işçiler istihdam edildikleri ülkede işini kaybetseler

dahi ülkeyi terk etmek zorunda değildirler. İstihdam ve konuta ilişkin belirli şartları yerine getirdiklerinde ailelerini yanlarına alabilirler.

- **Yüksek Vasıflı Göçmen İşçiler:** Ülkeye kabul edilmeleri sırasında vasıflarından dolayı öncelikli olarak tercih edilen, ikamet süresi, iş değişikliği ya da aile birleşimi gibi konularda da az kısıtlamalara tabi olan göçmen işçilerdir.

Göçmen işçi kavramı kendi içerisinde ikiye ayrılarak incelenebilir. İlki bir ülkeden diğer ülkeye çalışma amacıyla göç ederek; uzun süreli kalma niyetini taşıyan gruptur. Diğerisi ise bir ülkeden diğer ülkeye çalışma amacıyla göç etmesine rağmen kısa süreli kalma niyeti ve isteği taşıyan gruptur. Birinci grupta yer alan göçmen işçiler ve aileleri, genellikle göç ettikleri ülkede yasal koşulları sağlayarak devamlı ikamet iznine hak kazanabilmektedir. İkinci grupta yer alan göçmen işçiler ise genellikle göç ettikleri ülkenin kanunlarına göre süreli çalışma izni almakta ve süreli çalışma izninin kapsamı nedeniyle belirli işlerde çalışabilmektedir (Nakhoul, 2014: 10).

2. İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE’DE MEVSİMSEL TARIM İŞÇİLERİNİN GÖÇ ETME SEBEBLERİ, KARŞILAŞTIKLARI SORUNLAR VE MEVSİMSEL GÖÇÜN ÖZELLİKLERİ

2.1. Mevsimlik Tarım İşçilerinin Göç Etme Sebepleri

Göç ifadesiyle ilgili değişik tanımlamalar mevcuttur. Genel kabul gören kısa tanım “mekân (yer) değiştirme” olarak bilinir. İnsanları göçe zorlayan birçok unsur vardır; ama en ağır basanı geçim sıkıntısıdır. Geçimlerini sağlayamadıkları için göç etmek durumunda kalırlar. Mevsimlik tarım işçileri de geçimlerin sağlayabilmek için doğduğu memleketlerini ortalama 3-4 ay bırakarak göç ederler. Yaşadıkları bölgedeki ekonomik koşullar, yaşam standartlarının düşük olması, kırsal kesimdeki nüfusun hızla artışı ve toprakların miras yoluyla bölünüp azalması insanları göçe zorlayan nedenlerden bazılarıdır. Mevsimlik tarım işçilerinin yaşadıkları bölgeler genellikle ekonomik açıdan geri kalmış bölgelerdir. Mevsimlik tarım işçilerinin göç etme sebeplerini maddeler halinde sıralarsak;

- Yaşadıkları bölgelerdeki hızlı nüfus artışı.
- Miras davalarından dolayı tarım arazilerindeki daralma.
- Sulama imkanının kısıtlı olmasından dolayı toprakların verimsizleşmesi.
- Teknolojideki gelişmelerden ötürü tarımda makineleşmenin artması ve buna bağlı olarak işgücüne olan ihtiyacın azalması.
- Kırsal kesimlerdeki işsizliğin artması.
- Sosyal problemler eğitim, sağlık gibi hizmetlerin yetersizliği.

Gibi birçok neden bulunmaktadır. Bu nedenlere bağlı olarak ülke yapısında bazı sorunlar meydana gelmektedir. Bu sorunları şu şekilde sıralıyabiliriz;

- Ülke genelindeki nüfusun dengesiz dağılması
- Yatırımlarda meydana gelen dengesizlikler

- Plan programsız gelişigüzel kentleşme
- Alt yapı sorunları
- Göç veren bölgelerde tarım arazilerini boş kalması ve hayvancılığın gerilemesi gibi sorunlar.
- Göç alan; sanayisi gelişmiş veya tarım sektörü bakımından elverişli ve iş imkanlarının olduğu bölgelerde gecekondulaşmanın artması

Bu sorunların yaşanmaması için insanların yaşadıkları bölgelerde imkânların yeterli olması gerekir. Modern tarım araçlarını kullanabilmeleri, ulaşım, eğitim, haberleşme, gibi alanlarda gerekli iyileştirici çalışmalar yapılmalıdır. Burada en büyük iş hükümetlere düşmektedir. Gerekli yatırımlar yapılmalı, teşvikler sağlanmalıdır. Çünkü; kimse doğup büyüdüğü toprakları keyfinden dolayı bırakıp gitmek istemez ama bazen yetersiz imkânlardan dolayı kendileri göçmek zorunda kalırlar. Zaten başka bir artarnatifleri de yoktur (www.bilgiustam.com., e.t., 22.10.2017).

2.2. Mevsimlik Tarım İşçilerinin Yaşadıkları Sorunlar

Türkiye bir tarım ülkesi olmasına rağmen tarım işçilerini korumaya yönelik yeteri düzeyde çalışmanın ve yasal düzenlemelerin olmadığı ortadadır. İş hukuku çerçevesinde baktığımızda mevsimlik işlerde işverenlerin işçilerine karşı bir sorumluluğu bulunmamaktadır. Bu da birçok sorunu beraberinde getirmektedir. Yaşam alanlarındaki olumsuzluklar (sağlıksız barınaklar, temiz içme-kullanma suyunun olmayışı, yaşam alanında biriken atıklar, sağlıksız tuvalet ve banyo, gıda yetersizliği vb.), yaptıkları işin gerçekleşmesi sırasında maruz kaldıkları sorunlar (uzun çalışma saatleri, tarım ilacı, tozlar, güneş, gürültü, ısı etkisi) ve sağlık sorunları (kazalar ve yaralanmalar, böcek sokmaları, güneş çarpması vb.) ile temel insan hakkı olan hizmetlere (sağlık, eğitim ve sosyal hizmetler) de ulaşamama nedeniyle mevsimlik tarım işçiliği tarım sektörünün en zor çalışmak şeklidir (Yıldırak ve diğerleri, 2003: 47).

2.2.1. Ekonomik Sorunlar

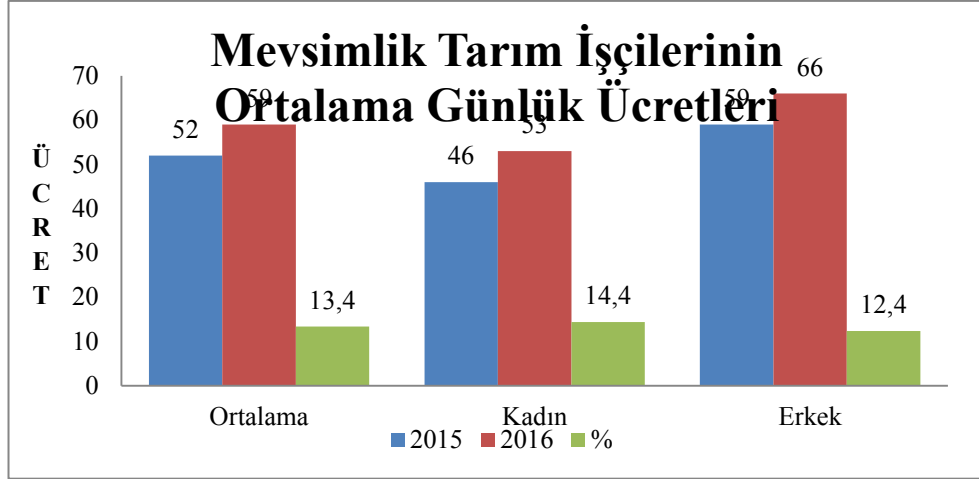
2.2.1.1. Ücrete Dayalı Sorunlar

Mevsimlik tarım işçilerinin, çalışma hayatındaki en önemli sorunlardan birisi ücret sıkıntısıdır. İşçilerinin ücretleri söz konusu olduğunda ülke genelinde genel kabul görmüş bir sistem ve ücret istikrarı söz konusu değildir. Bölgelere göre ve şehirlere göre ücret farklılıkları görülmektedir. Hatta çok ilginçtir ki aynı işi yapan mevsimlik tarım işçilerinin bile coğrafi bölge ve cinsiyete göre farklı ücret aldıkları görülmektedir.

Tarım sektöründe devamlı faaliyet gösteren işçilerin ücretleri kamu ve özel sektörde faaliyet gösteren diğer sektör çalışanlarına göre farklılık gösterir. Kamuda çalışanların sendikaları ve sendikal hakları olduğu için ücretleri toplu iş sözleşmeleri ile belirlenmektedir. Bu işçiler askeri ücret veya üstünde ücret almalarının yanı sıra, toplu iş sözleşmeleri ile çeşitli sosyal yardımlardan da faydalanırlar. Özel kesimlerde çalışan tarım işçilerinin ücretleri ise, işçi veya aracılar ile işverenler arasındaki pazarlığa bağlıdır (Karacan, 1991: 47).

Mevsimlik tarım işçilerinin ücretleriyle ilgili yaşadığı bir başka sorun ise erkekler, kadınlar ve çocuklar arasındaki ücretlendirmenin farklı olmasıdır. Gündelik hayatta çok sık karşılaştığımız sorun burada da önümüze çıkmaktadır. Bir kadının yaptığı iş erkeğin yaptığı işle aynı olmasına rağmen kadınlar daha az ücret almaktadırlar. Birçok alanda olduğu gibi burada kadın erkek arasında büyük bir eşitsizliğin yaşandığı görülmektedir.

Aşağıdaki tabloda TÜİK'in yayınlamış olduğu 2016 Tarımsal İşletme İşgücü Ücret Yapısına göre mevsimlik tarım işçilerinin ortalama günlük ücretleri verilmiştir.

Şekil 2.1. Mevsimlik Tarım İşçilerinin Ortalama Günlük Ücretleri

Kaynak: Yazar Tarafından TÜİK Verilerinden Derlenmiştir.

Yukarıdaki tabloda görüldüğü gibi: Tarımsal işletmelerde 2016 yılında mevsimlik tarım işçilerinin günlük ücretleri bir önceki yıla göre %13,4 artarak 59 TL yükseldi. Mevsimlik kadın işçilerin günlük ücretleri %14,4 artış göstererek 53 TL olurken, erkek işçi ücretleri de %12,4 artış göstererek 66 TL olmuştur (TÜİK).

2.2.2. Sosyo-Kültürel Sorunlar

2.2.2.1. Eğitime İlişkin Sorunlar

Anayasamızın 42. maddesi “Kimse eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamaz. Öğrenim hakkının kapsamı kanunla tespit edilir ve düzenlenir.” demek suretiyle her Türk vatandaşının eğitim görme hakkının bulunduğunu belirlemiştir (TC Anayasası, 1982: m.42).

Mevsimlik tarım işçilerinin çalışma koşullarından dolayı ilköğretime devam etme olasılığı oldukça düşüktür. Bu nedenle Türkiye’deki meslek grupları arasındaki eğitim seviyesi en düşük kesimlerden biri olarak görülmektedir.

Eğitim-Sen’in 2008 yılında hazırladığı mevsimlik tarım işçiliği nedeni ile eğitime araverenlerin araştırılmasına göre öğrencilerin en çok sıkıntı yaşadığı durum iş hayatına erken yaşta katılmaları, iş döneminin eğitim öğretim dönemine denk gelmesi, çocukların okula ara dönemde katılmalarıdır. Bu eğitime geç katılma da öğrencilerde geç anlama ve adaptasyon sorunlarını da beraberinde getirmektedir. Mevsimlik tarım işçiliği hem bedenen hemde ruhen çok yorucu bir işdir. Küçük

yaşadıkları çevreden uzak bir yerde çalışmasından dolayı bir süre uyum sorunu yaşarlar. Uzun süre ağır iş ortamlarında çalıştıkları için bedenleri çok yıpranmış bir şekilde geri dönerler bu süreçte okula adapte olmaları normalden daha uzun zaman alır. Ailelerin maddi sıkıntılardan dolayı çocuklarının ilköğretimden sonraki eğitim hayatının devamına çok olumlu bakmamaktadırlar ve birçok aile ilköğretimden sonra çocuklarının eğitim hayatına son verme kararı alırlar (www.egitimsen.org.tr., e.t., 12.10.2017).

Mevsimlik tarım işçiliğinde çalışan çocukların daha sağlıklı bir eğitim almaları ve eğitim hayatına devam etmeleri amacıyla METİP,ÇSGB (Mevsimlik Tarım İşçi strateji eylem planı) ve Eğitim-Sen'in hazırladığı çözüm önerilerinden birkaç tanesi aşağıdaki gibidir (www.egitimsen.org.tr., e.t., 05.10.2017; ÇSGB, 2010: 9; FESD, 2012: 12).

- Yetkili makamlar ulusal ve uluslararası hukuk ilkeleri doğrultusunda görev ve sorumluluklarını yerine getirmelidir. Eğitim hakkının korunması ve çocuk işçiliğinin önlenmesi için sonuç verici somut adımlar atmalıdır. Yalnız atılacak adımlar sadece devlet yetkilileriyle değil sendikalar, sivil toplum kuruluşları ve bu işin gerçek mağdurları mevsimlik tarım işçileriyle beraber belirlenmeli.
- Sağlıklı bir politika ve pozitif sonuç alınması için olayın tüm boyutları ele alınmalıdır. Milli eğitim bakanlığıyla beraber ortaklaşa bir çalışma yapılarak ülke genelinde veri tabanı oluşturulup eğitime ara veren ya da yarıda bırakmak zorunda kalan öğrencilerin il ve ilçeler nezdinde gerçek sayısı ortaya çıkarılmalıdır.
- Mevsimlik tarım işçilerinin çalışma koşullarından dolayı eğitim alamayan veya yarıda bırakmak zorunda kalan öğrencilere yaşadıkları bölgelerde devlet destekli bütün masrafları devlete ait aileye hiç maddi açıdan yük olmayan eğitim kurumları faaliyete geçmelidir. Buralarda öğrencilerin bütün eğitim öğretim masrafları devlet tarafından karşılanmalıdır.
- Mevsimlik tarım işçiliğinin faaliyet gösterdiği yerler belirlenerek İl ve ilçe Milli eğitim müdürlükleriyle beraber ilköğretim çağındaki çocukların

tespiti yapılarak çocukların kaybettiği zaman için telafi eğitim programları hazırlanmalıdır.

- Mevsimlik tarım işçileri için belirli periyotlarda sağlık taramaları yapılmalı ve bütün sağlık masrafları devlet güvencesi altına alınmalıdır. Buna ilişkin olarak da bir kanunun maddesi hazırlanmalıdır.

2.2.2.2. Barınma Sorunları

Mevsimlik tarım işçilerinin önem arz eden sorunlarından biriside barınma ve barınma alanındaki yaşama elverişsiz koşullardır. Barınma yerlerinin birçoğu baştan sağma yapılmış küçük gece kondu şeklinde olan iki odalı derme çatma ev veya toprağın üstüne kurulmuş çadırlardır. Bu bahsi geçen ev veya çadırlar işçilerin yaşaması, sağlık ve beslenmeleri için oldukça elverişsizdir. Yaşam alanlarının olmazsa olmazlarından banyo ve tuvalet genellikle yaşam alanlarının dışında bulunmaktadır. Barınma alanlarının büyük bir çoğunluğunda banyo bulunmamaktadır. Banyo ihtiyaçlarını farklı alanların içindeki küçük bir odada veya köşede karşılamaktadır. Böyle bir durumda barınma imkânlarının yeterliliğinden söz etmek mümkün değildir. Sadece bu işçilerin çok küçük bir kısmı işverenlerin eski evlerinde ya da işçi barınaklarında kalmaktadır. Bu işveren tarafından sağlanan evler de kalma tercihleri ise daha korunaklı olması ve elektrik imkanının olmasıdır. Burada kalanlar diğer çadırlarda kalanlara göre biraz daha şanslıdır. Bunun dışında pekte olumlu şeyler söylemek mümkün değil; zira buralar 2+1 veya 3+1 şeklinde değil genelde 1+1 şeklinde tasarlandığı için bütün aile bir odanın içinde uyumakta, yemeklerini dışarda açık alanlarda pişirmektedirler. Tuvalet konusunda yine ayrı bir problem olarak karşımıza çıkmaktadır. Tuvaletlerle ilgili; ILO, “Tarım İşlerinde İşçi Sağlığı ve Güvenliği” uygulama kılavuzunda tuvaletlerin hangi standartlarda olması gerektiği belirtilmiştir. Özellikle şu esaslar üstünde durulmuş; mümkün oldukça bayanlar ve erkekler için ayrı yerler temin edilmeli, kişisel temizlik için yeterli miktarlarda tuvalet kağıdı ve şartlar el verdiği kadar su temin edilmiş olmalı, tuvaletlerin içinde ya da en yakın noktada sabun, havlu ve lavabo bulunması öngörülmüştür (ILO,2010: 162).

2.2.2.3. Ulaşım Sorunları

Ulaşım, mevsimlik tarım işlerinin en önemli sorunlarının başında gelmektedir. Mevsimlik tarım işçilerinin ulaşimleri güvenli ve insana yakışan bir şekilde gerçekleşmemektedir. Ulaşımın güvenli bir şekilde sağlanmaması sonucunda trafik kazaları meydana gelmektedir. Bu kazalar da yaralanmalar, ölümler ve maddi hasarlar görülmektedir.

Mevsimlik tarım işçileri bulundukları şehirlerden veya bölgelerden çalışmak için göç ettikleri bölge ve şehirlere giderken giden işçi sayısı kadar, yanında götürdükleri eşyalar ve yolculuk ettikleri araçlarda çok önemlidir. Ekonomik olarak rahat edebilmek için kullanacak birçok eşya ve gıda malzemesini beraberinde götürmektedirler. Kalabalık ve çok eşya ile toplu şekilde seyahat edeceklerinden dolayı otobüs yolculuğu işçiler için oldukça pahalıdır. Bu sebepten dolayı kamyonlarla ya da tren yolculuğunu daha çok tercih etmektedirler (Yıldırak vd. 2002: 47). Kamyon yolculuğu ise hem tehlikeli hem de insana yakışır bir ulaşım değildir.

Günümüzde kamyonla taşımacılık devlet tarafından yasaklandığı için bu sefer tarım işçileri kendileri çözüm bulmaya çalışmaktadırlar. Buldukları çözüm ise minibüs tarzı araçla yolculuk yapmaktır. Maliyeti düşürmek için bu araçlara kapasitesinden fazla yolcu almaktadırlar. Ayrıca yolcuların yanında getirdikleri eşyalarda bu yolculuğun bir parçası olunca kazalarda da artış söz konusu olmaktadır.

Yaşadıkları yerlerden çalışacakları alanlara gidiş dönüşler traktör römorklarında, kamyon kasalarında ya da 20 kişilik minibüse 30 kişinin binmesi gibi sağlıksız ulaşım ile karşı karşıya kalmaktadırlar. Bu ulaşım şekilleri mevsimlik tarım işçileri için oldukça risklidir.

Mevsimlik tarım işçilerinin 2017 Mayıs-Ağustos ayları kaza bilançoları aşağıdaki gibidir (www.meltemhaber.com., e.t., 20.10.2017):

- 18 AĞUSTOS 2017: Sakarya'nın Hendek ilçesinde fındık işçilerini taşıyan traktörün devrilmesi sonucu 7 kişi öldü, 20 kişi yaralandı.

- 9 TEMMUZ 2017: Malatya'nın Yazıhan ilçesinde tarım işçilerin taşıyan traktör devrildi. 3 tarım işçisi öldü, 10 kişi yaralandı.
- 5 TEMMUZ 2017: Konya'nın Ereğli ilçesinde tarım işçilerini taşıyan kamyonetin takla attı. 2 işçi hayatını kaybetti, 7 kişi yaralandı.
- 28 HAZİRAN 2017: Adana'nın Yumurtalık ilçesinde, tarım işçilerini taşıyan midibüs kaza yaptı. 1 kişi öldü, 11 kişi yaralandı.
- 21 HAZİRAN 2017: Mersin'de tarım işçilerini taşıyan kamyonet kaza yaptı. Kazada 3 kişi hayatını kaybetti, 5 kişi ise yaralandı.
- 19 HAZİRAN 2017: Mardin'in Midyat İlçesi'nde tarım işçilerini taşıyan araç kaza yaptı. 4 işçi öldü 13 kişi yaralandı.
- 28 MAYIS 2017: Kayseri-Sivas kara yolunda tarım işçilerini taşıyan kamyonet, şarampole devrildi. Kazada 22 işçi yaralandı.

Bu dört ay içinde meydana gelen 7 ayrı trafik kazasında 22 tarım işçisi ölmüş ve 76 tarım işçisi de yaralanmıştır.

2.2.2.4. Beslenme Sorunu

Mevsimlik tarım işçilerinin başında gelen sorunlardan bir diğeri ise beslenmedir. Çalışan mevsimlik işçilerin yeterli ve düzenli bir şekilde beslenmelerinden söz etmek mümkün değildir. Çünkü; oldukça düşük bir gelire sahip olan mevsimlik tarım işçileri, bir yandan yapılan işin mevsimlik bir iş olmasından dolayı aldıkları parayı biriktirmeleri gerektiği için, diğer yandan sağlıksız yemek pişirme ve saklama koşulları nedeniyle yeterli ve dengeli bir biçimde beslenememektedir. Beslenmelerinin dengesiz olması ise işçilerin sağlıklarını ve dolayısıyla yaşam düzeylerini olumsuz etkilemektedir.

Mevsimlik tarım işçilerininidecekleri bölge veya şehirleregötüreceği eşyalar arasında konserve, reçel ve kuru baklagillerden oluşan yiyecekler görülmektedir. İşçiler bu şekilde daha ucuz beslenmekte fakat yeterli ve sağlıklı beslendiklerinden bahsedilemez (ÖZBEKMEZCİ Ş. ve SAHİL S; 2004; 268). Bu işçilerin genellikle çalışma saatleri belli olmadığı için yaşadıkları çadır veya ev vb. gibi barındıkları yerlere gidiş dönüş zamanları sabit olmamasından dolayı öğünleri de düzensizdir.

Düzenli beslenmeleri onlar için aslında çok önemlidir. Çünkü; yaptıkları işler ağır ve uzun zamanlı olduğu için sürekli enerji harcamaları gerektirdiği içi dengeli ve sağlıklı beslenmeleri şarttır. Ayrıca mevsimlik işçiler hepsi aynı kap veya tabaktan yemek yedikleri için bulaşıcı hastalıklara davetiye çıkarmaktadırlar.

Mevsimlik tarım işçilerinin barındıkları alanlarda temiz ve düzenli olarak klorlanmış içme-kullanma suyu kaynağı ve şebekesi yoktur. Genellikle işçiler sontaj (artezyen) kuyularından veya taşıma su dediğimiz mahalle çeşmelerinden ihtiyaçlarını karşılamaktadır.

2.2.2.5. Çocuk ve Kadın İşçilere Yönelik Sorunlar

Türkiye'deki yasalara bakıldığında kadın erkek eşit olarak kabul edilse de aslında böyle olmadığı; erkeklerin kadınlara karşı avantajlı olduğu görülmektedir. Bu eşitsizlikte uygulamada bariz bir şekilde kendini göstermektedir. Örneğin işe alma koşullarında ve işten çıkarılacak işçi olduğunda öncelikle ilk sırada kadınlar yer almaktadır (Gülay, 2007: 41).

Kadınlara işçilere yönelik sorunların başında; genç yaşta evlenme ve beraberinde küçük yaştaki gebelikler gelmektedir. Tarım alanlarında doğum öncesi, sırası ve sonrası sağlık hizmetlerine tam veya zamanında ulaşamamasından dolayı annenin ve bebeğin sağlıklarını risk altına almakta hatta ölümlerine bile neden olabilmektedir.

1979 senesinde FAO tarafından gerçekleştirilen “Tarım Reformu ve Kırsal Kalkınma Dünya Konferansı” (WCAARRD) kararları çerçevesinde konferansa katılan ülkelere aşağıdaki programın uygulanmasını önermiştir (Gülay, 2007: 41):

- Kadının tarım ve gıda işindeki rolü doğrultusunda ulusal politikalar oluşturmak, bu konudaki program ve projeleri formüle edecek plancıları eğitmek, etkili ve planlama yapılabilmesi kadın kuruluşları ile tarım bakanlıkları arasındaki ilişkileri geliştirmek;
- Tarımsal program ve projelerin kadının üretimdeki rolünü ne ölçüde benimsediği ve desteklediği izlenecek mekanizmaları oluşturmak;

- Kadının tarıma katkısına ilişkin araştırma ve istatistikleri güçlendirmek; Kırsal kadına yönelik yayım hizmetlerinin geliştirilmesine ilişkin hedefleri belirlemek, bayan yayım elemanı olarak insan gücü ihtiyacını saptamak.

Bu programların öncülüğünde tarımsal konular ele alındığında kadınları desteklemek amacıyla birçok yayımlar yapılmıştır. İstihdam edilenlerin sayısı 2017 yılı Ağustos döneminde, bir önceki yılın aynı dönemine göre 1 milyon 355 bin kişi artarak 28 milyon 828 bin kişi olmuştur, istihdam oranı ise 1,3 puanlık artış ile %48 oldu. Kadınların iş gücüne katılım oranı geçen yıla nazaran artış göstererek %46,7 den %48,0 yükselmiştir. Buna istinaden kadınlardaki işsizlik oranı geçen seneye nazaran %11,5 den %10,8 gerilemiştir (www.turkstat.gov.tr, e.t., 29.11.2017).

Tarımda çalışan kadınlar günün büyük bir bölümünü dışarıda geçirdiği için eve geldikleri zaman da ücretsiz mesaisi devam etmekte ve evin bütün işleriyle uğraşarak ne kadar zor bir yükün altına girdiği görülmektedir. Hem bağ veya bahçede ağır işlerde çalışıp sonra eve döndüğünde yemek hazırlamak zorunda bırakılmışlardır. Kalabalık giden aileler ev işlerini yapmak için ya da yemek hazırlamak için yaşlı annelerini getirmekte veya çalışma yaşına gelmemiş küçük kız çocuklarını bu işler için kullanmaktadırlar.

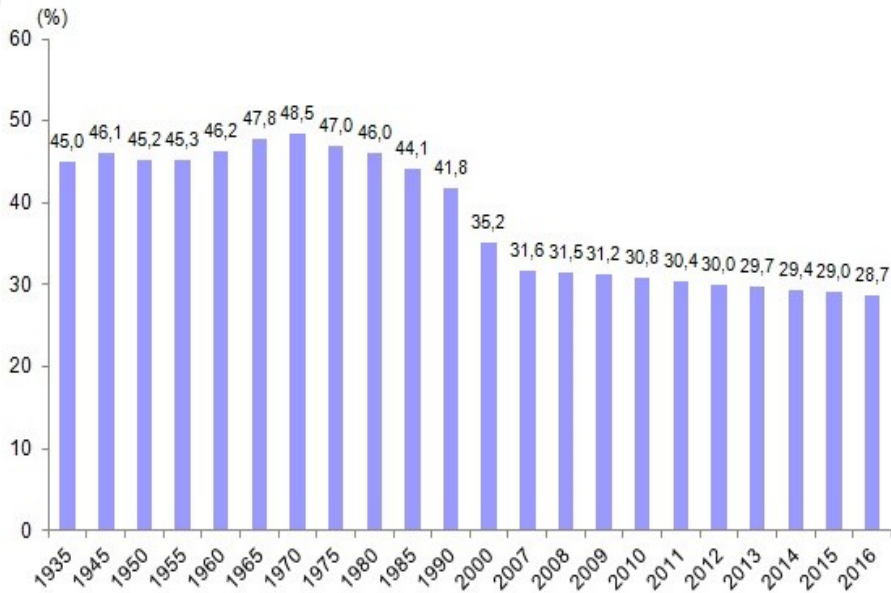
Mevsimlik tarım işçiliğinde, çocukların ücret karşılığı mevsimlik tarım işlerinde çalışması veya ailesiyle mevsimlik işçi olarak çalışmaya katılması; çocuğun eğitimi, gelişimi ve sağlığı açısından birtakım sorunları da beraberinde getirmektedir. Çocuklar, eğitim sürecinden kopabilmekte, kazalarda yaralanabilmekte hatta bazen hayatlarını kaybetmektedirler. Sağlıksız barınma koşulları, ağır ve uzun zamanlı çalışma şartları ile yetersiz ve düzensiz beslenmeden kaynaklı geçici ve kalıcı sağlık sorunları ile karşı karşıya kalmaktadırlar (TBMM , 2015 : 35)

Çocuk işçilere yönelik sorunlara baktığımızda Türkiye birçok kültürü bünyesinde bulundurmaktadır ve yöre yöre farklılık gösteren kültürlerde çocuk yaşta farklılık göstermektedir. Ancak modern topluluklarda olduğu gibi Türkiye’de ‘‘Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi’’ni imzalamıştır. Bu sözleşmenin birinci maddesi çok açıktır; 18 yaşından küçük herkes çocuk sayılır. ILO ise 15 yaşın

altında çalışanları “çocuk işçi”, 15-24 yaş arası çalışanları da “genç işçi” olarak ifade etmektedir. ILO’nun yaptığı ayırım 4857 sayılı İş Kanunu’nda da kabul edilerek 15 yaşına kadar olanlar için çocuk işçi, 15-24 yaş arasında olanlar için ise genç işçi ifadesini kullanır (AVŞAR ve ÖĞÜTOĞULLARI (2012) :9-40).

Çocuk iş gücünün çeşitli sebeplerinden birisi de yapısal sorunlardır. Çocukların küçük yaşta çalışmasının en önemli nedenlerinden birisi yoksulluktur. Yoksulluk; insanın temel ihtiyaçlarını karşılayamama durumudur. Bu nedenle yoksul ailelerin çocukları hep çalışmak zorunda kalmışlardır. Çünkü; çocuğun kazanmış olduğu paraya büyük ihtiyaç vardır ve bir süre sonra ise o çocuk da evin geçimini üstlenen kişilerden biri olmaktadır(AĞCABAY, 2012: Sayı: 33).

Yapısal sorunların yanı sıra birde işverenlerin çocuk işçi çalıştırmaya yönelik çalışmaları göze çarpmaktadır. Çünkü; çocuk işçiler kayıtdışı çalıştırıldıkları için sigorta ve sağlık masrafları ödenmemekte, onlara oldukça düşük ücretler karşılığında çalıştırılmaktadırlar. Bir diğer önemli neden ise bu konuyla ilgili mevzuat eksikliği ya da mevzuatın tam anlamıyla uygulanmayışıdır (TBMM,2015: s.40).

Şekil 2.2. Çocuk Nüfusun Toplam Nüfus İçindeki Oranı 1935-2016

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumun’ dan yazar tarafından derlenmiştir.

Yukardaki tablodanda anlaşıldığı üzere Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) sonuçlarına göre; Türkiye toplam nüfusu 2016 yılı sonu itibariyle 79

milyon 814 bin 871 iken çocuk nüfus 22 milyon 891 bin 140 oldu. Birleşmiş Milletler tanımına göre; 0-17 yaş grubunu içeren çocuk nüfus, 1935 yılında toplam nüfusun %45'ini oluştururken 2008 yılında toplam nüfusun %31,5'ini, 2016 yılında ise toplam nüfusun %28,7'sini oluşturdu. Hane halkı işgücü araştırması sonuçlarına göre; 2016 yılında 15-17 yaş grubundaki çocukların işgücüne katılma oranı %20,8, istihdam oranı %18 ve işsizlik oranı %13,5 olarak gerçekleşti. Cinsiyete göre çocukların işgücüne katılımında ise farklılıklar gözlemlendi. Erkek çocuklarda işgücüne katılma oranı 2015 yılında %28,6 iken 2016 yılında %27,8'e düştü. Kız çocuklarında ise bu oran 2015 yılında %13 iken 2016 yılında %13,4'e yükseldi (www.turkstat.gov.tr., e.t., 24.03.2017).

2.2.3. Çalışma Hayatına İlişkin Sorunlar

Kırsal bölgelerde toprağı olmayan veya çok az olan çiftçi sayısı gün geçtikçe artmaktadır. Bu artışın temel sebebi ise toprakların miras yoluyla bölünmesinden kaynaklanmaktadır. Böyle bölgelerdeki aile bireyleri geçimlerini sağlayabilmek amacıyla daha fazla tarımsal iş gücüne ihtiyaç olan başka bölgelere mevsimlik işçi olarak gitmek durumunda kalmaktadır (ÇSGB, 2010: 2).

2017 yılında Türkiye iş gücü istihdamında tarım sektörü geçen yıllara nazaran gerileyerek %20.7' oranına düştü (www.turkstat.gov.tr., e.t., 24.03.2017). Tarımla uğraşan ilkel topluluklarda hastalıklar, yaranlamalar, erken ölümler açısından ciddi risk grubunu: Kadınlar, çocuklar, yaşlılar ve mevsimlik tarım işçileri oluşturur. Kadınlarda tarımsal risklere dayalı olarak, düşük ve ölü doğumların yanı sıra diğer üreme sağlığı sorunları da görülmektedir, çocukların fiziki açıdan ve psikolojik açıdan gelişmemiş olması nedeniyle gerekli önlemlerin alınmaması hastalık ve yaralanma risklerinin çoğalmasına sebep olmuştur. Yaşlılarda ise fiziksel ve zihinsel yeteneklerdeki azalış görülmektedir Sağlık, eğitim, sosyal hizmetler, aynı zamanda kentsel hizmetlere erişememe ve hava şartları etkilenimi, ağır iş koşullarına dayalı olarak erken ölüm ve hastalık riskinin çoğalması bu toplulukların ciddi ve özel risk grubu olarak görünmesine sebep olmuştur(Şimşek, 2012: 19-20).

Mevsimlik tarım işçilerinin çok zor şartlarda çalıştıkları gözle görülen ve herkes tarafından bilinen bir gerçektir. Örneğin; buğday, pamuk, gül toplayan

insanların günlük çalışma süresi ise 10 saatin üzerine çıkabilmektedir. Alınan para ise toplama üzerinden verilmesinden dolayı belli dinlenme ve çalışma süresi yoktur. Bu yüzden işçiler ne kadar çok ürün toplarsa bunun karşılında o kadar ücret alacağı için oldukça çaba sarf ederler. İşçiler ne kadar çok çalışırsa okadar ücret alacakları için dinlenme sürelerini kendileri belirlemektedir.

Mevsimlik tarım işçileri çalışma şartlarından dolayı akşama kadar güneşin altında çalışmakta ve zehirli ilaçlara maddelere maruz kalmaktadır ve bunlar gibi sorunlarla karşı karşıya kalan işçilere yönelik gerekli önlemler alınmamaktadır. İşçiler bu durumlara karşılık hem geçim sıkıntısı, hem sosyal sıkıntılar yaşamakta, eğitim düzeyi ve örgütlenme bakımından asgari şartlara ulaşacak durumda da olmadıkları ortadadır (ÇSGB, 2010: 2). Bu durumlarla en çok karşı karşıya kalan işçiler ise genelde kadın ve çocuklardır.

2.2.3.1. İş Sağlığı ve Güvenliğine İlişkin Sorunlar

İş sağlığı ve güvenliği (İSG) olgusu, sadece çalışanları ve işverenleri bağlayan bir konu değildir, aynı zamanda işletmelerdeki verimliliğe ve toplum sağlığına etkileri bulunmaktadır.

Tarım, sektörü insan gücüne ihtiyaç olan en önemli sektörlerden biridir ve insan ile doğayı yakınlaştıran etkinlik alanıdır. Dolayısıyla tarım sektöründeki emek unsurunun yeri, fonksiyonu, sorunları ve çözüm yolları kalkınma ve toplumsal refah açısından ele alınmalı ve konuya gereken önem verilmelidir.

Türkiye’de tarım, sektörü ekonomik gelir açısından önemli bir yere sahiptir. Tarım işçilerinin büyük bir çoğunluğunu oluşturan, Türkiye koşullarında tarım işletmelerinin işgücü gereksinimlerini karşılamada vazgeçilmez bir öge olan mevsimlik tarım işçilerinin sorunlarının çözülebilmesi ancak sorunların gerçek anlamda kabul ile ve etkili bir çözüm politikası ile mümkündür.

Tarımda iş sağlığı ve güvenliğinin, iyi tanımlanmış bir strateji ile ifade edilmesi gerekir. Mesleki sağlık ile ilgili olan uygulamaların çoğu temel sağlık hizmetlerine alınması gerekir. Tarımda sürdürülebilirliği ve olumlu gelişmelerin sağlanabilmesi için işçilerin temel ihtiyaçlarının karşılanması, işçilere ve ailelerine

uygun çalışma ve yaşam koşullarının sağlanması, onların sağlıklarının korunması ile gerçekleştirilebilir. Uygun iş mevzuatı ve sosyal koruma tedbirlerinin benimsenmesi, bu yönde atılacak en önemli adımlardır. Farklı ülkelerin ya da aynı ülkede farklı bölgelerin ekonomik gelişimlerdeki eşitsizlikler, tarım sektöründe iki farklı üretimin etkilerini oluşturabilmektedir. Bunlardan birincisi olarak, tarım alanında çalışanların büyük bir kısmını oluşturan geçim sağlamak için yapılan, daha az beceri isteyen çiftçilik olarak tanımlanırken diğerini ise daha üst düzeyde, makineleşme sürecine dayanan ve bunun sonucu olarak da daha az işçiyle daha yüksek verim elde edilen çiftçilik olarak tanımlanabilir (TBMM, 2015,s.58)

Sosyal Güvenlik Kurumunun yapmış olduğu bir araştırmaya göre 2013 yılı istatistiklerine göre (SGK, 2013);

- Tarımla ilgili meslek türü, ormancılık, bahçecilik, balık çiftçiliği, canlı hayvanlarla çalışmalarda 1037 iş kazası meydana gelmiştir,
- Meydana gelen bu iş kazalarının 923'üne erkek 114'üne kadın çalışanlar maruz kalmış ve bu iş kazalarında 21 erkek 1 kadın işçi olmak üzere toplam 22 işçi hayatını kaybetmiştir.
- 2013 yılında daha önceden yakalandığı meslek hastalığı neticesinde 1 erkek tarım işçisi hayatını kaybetmiştir.

Tarım ile ilgili meslek hastalıklarının da kayıtlara geçirilmesinde sosyal, yasal ve tıbbi bazı sıkıntılar mevcuttur. Meslek hastalıklarının tespitine ilişkin sorunları, işçilerin ve işverenlerin yeterince bilinçli olmayışı ve hekimlerin fazla duyarlı olmamaları gibi birçok nedeni vardır.

Birinci basamak koruyucu sağlık hizmetlerinin verildiği aile hekimliklerinde ve toplum sağlığı merkezlerinde İSG konusunda duyarlılığın istenilen seviyede oluşturulamadığından; böyle kurumlara başvuran mevsimlik tarım işçilerinin organize ve sağlıklı bir şekilde yönlendirilmesi büyük önem taşımaktadır.

Mevsimlik tarım işçilerinin kayıtdışı istihdam edilmeleri dolayısıyla birçok işçi sağlık hizmetlerinden yararlanamıyor veya bu hizmetler istenilen seviyelerde olmuyor. İstihdamdaki kayıtdışılık sorunu malesef sağlık hizmetleri verilirken de

kayıt oluşturulmasının temel nedenidir. Mevsimlik tarım işçilerininbüyük bir kısmı yasal bir gereklilik olan işyeri hekimini veya iř güvenliği uzmanı ile herhangi bir şekilde iletişime gećememekte; sonucunda ise meslek hastalıklarının tespiti ve genel İSG ile ilgili önlemler konusunda yetersiz koşulların oluşmasına sebebiyet vermektedir.

Mevsimlik tarım işçilerinin uzun süreli çalışmaları ve çalışma koşullarını zorluğu da işçilerin sağlık ve güvenlikleri için oldukça tehlikelidir. Mevsimlik tarım işçileri kalabalık bir şekilde ve uygun olmayan araçlarda (kamyon kasası, traktör römorku vb.) güvenlikleri ve sağlıkları yok sayılacak şekilde taşınmaktadırlar. Her yıl Türkiye’de birçok mevsimlik tarım işçisi trafik kazalarında yaralanmakta, hayatlarını kaybetmekte ve birçok aile yok olmaktadır.

Tarım sektöründe çalışan işçilerin karşı karşıya kaldıkları sağlık ve güvenlik sorunları, diğer sektörlerle benzerdir. Yani, tarım işçileri işle ilgili fiziksel, biyolojik, ergonomik ve psiko-sosyal faktörlere bağlı mesleki hastalıkları ve iş kazası gibi tehlikelerle ile karşı karşıyadır. Ancak alışma şartları, sorunlarla karşılaşma sıklıkları, çevresel ve kişisel yönden diğer sektörlerle göre farklılıklar gösterir. Mevsimlik tarım işçileri çalışma ortamındaki uygunsuz koşullar ve kullanılan araç gereçler ile oluşan yaralanmalar ve ölümler tarım işçiliğinde çok sık olarak görölmektedir.

Tarım işçilerinin mesleki sağlık sorunlarını incelediğimizde bir başlıklandırma yapacak olursak: Solunum Sorunları, Deri Hastalıkları, Kas-İskelet Sistemi Hastalıkları, Üreme Sağlığı Sorunları, Hayvan Kaynaklı Hastalıklar, Kanser Hastalığı Sorunları ve İş Kazalarına Bağlı Yaralanmalar diye adlandırabiliriz. Bu sorunların yanında sosyal ve ekonomik zorluklar psiko-sosyal sorunlara da yol açabilmektedir (TBMM, 2015: 59)

Mevsimlik tarım işçiliğinde iş sağlığı ve güvenliği bakımından alınacak temel önlemler; bütün çalışanlara yapılacak işin tehlikelerini ve korunma yöntemlerini de içeren iş sağlığı ve güvenliği eğitimi verilmelidir. Tarım sektöründe işlerin ve işlemlerin farklı olması, farklı araç gereç veya ekipmanların kullanılması gibi birçok

faktörden dolayı çalışanlar çok fazla tehlikelerle karşılaşabileceklerinden istinaden yapılacak olan çalışmalara yönelik risk değerlendirmeleri yapılmalıdır.

Tarım sektöründeki kazaların ve sağlık sorunlarının birçok nedeni bilinmektedir. Bunlardan en sık karşılaşılanları şunlardır (TBMM, 2015: 61):

- Makine ve araç-gereçler ile olan çalışmalarda çarpma, kesme, delme vb. nedenlerle yaralanma veya ölüm,
- Aşırı gürültü veya fazla titreşimde kalma sonucunda sağlık sorunlarının görülmesi,
- Kayma, takılma ve yüksekten düşme gibi nedenlerden kaynaklanan yaralanma ve ölümler,
- Yetersiz ekipman ve araçlar, ağır yükler, tekrarlanan uzun süreli işler vb. diğer nedenlere bağlı ergonomik problemler,
- Kimyasallara, tozlara, hastalık yapıcı biyolojik etkilere maruz kalma sonucunda sağlık sorunlarının görülmesi,
- Kırsal ortamlarda çok fazla görülen, aşırı sıcak veya soğuk sert hava koşullarına bağlı sağlık problemleri,
- Vahşi hayvan saldırılarına karşılaşmadan kaynaklanan yaralanma veya ölüm vb.

2.2.3.2. Sosyal Güvenlik ile İlgili Sorunlar

Türkiye’de tarımsal işçilerin dağınık bir şekilde ülke düzeyine yayılmış durumda olması, çeşitli ve mevsimlik olması, iş gücünün mevsimlere, doğa koşullarına göre başka bölgelere göre değişmesi ve değişik çalışma biçimleri nedeniyle; tarım sektöründeki kayıtdışılığın yaygınlığı, sosyal güvenlik sorununun çözümünü güçleştirmektedir. Mevsimlik işçilerin gittiği bölge ve şehirlerde kayıt bildirimini yapmadıklarından dolayı kayıtdışı istihdam sorunu hızla artmıştır. Bu sebeple tarım sektöründe çalışan bu kesim, uzun yıllar sosyal güvenlik mevzuatının kapsamı dışında kalmıştır. Sigortalılık süreci içerisinde tarım sigortalılık türleri, geçmişte farklı kanunlarla düzenlenmiş sürekli ve süreksiz çalışanlar şeklinde ikiye

ayrılmıştır. Bu durum (506 sayılı Sosyal Sigortalar K. , 2925 sayılı Tarım İşçileri Sosyal Sigortalar K. , 2926 sayılı Tarımda Kendi Nam ve Hesabına Çalışanlar Sosyal Sigortalar K.):

- Tarımda hizmet akdi ile sürekli çalışanlar
- Tarımda hizmet akdi ile süresiz çalışanlar
- Tarımda kendi ad ve hesabına çalışanlar

Şeklinde 3 farklı statü için 3 farklı yasanın düzenlenmesine yol açmıştır. Bu statülerin hiçbirine uymayan neredeyse tamamının kayıtdışı olduğu mevsimlik tarım işçileri sosyal güvenceden yoksun kesimi oluşturmaktadır. Onlara yönelik özel bir yasanın olmayışı genel olarak çalışma ilişkilerinde Borçlar Kanunu hükümlerine tabi olmalarına neden olmaktadır. Bireysel iş hukuku açısından Türkiye’de tarım işçilerinin sosyal güvenliği ile ilgili olarak 4857 sayılı İş Kanunu’nun 1’inci maddesinde aynı Kanun’un 4’üncü maddesinde sayılan istisnalar dışında bütün işyerlerine ve bu işyerlerinin işverenleri ile işveren vekillerine ve işçilerine faaliyet konularına bakılmaksızın uygulanacağı düzenlenmiş, 4’üncü maddede belirtilen istisnalar başlığı altında bu Kanun’un 50’den az işçi çalıştırılan (50 dahil) tarım ve orman işlerinin yapıldığı işyerlerinde veya işletmelerinde, aile ekonomisi sınırları içinde kalan tarımla ilgili her çeşit yapı işlerinde uygulanmayacağı hükme bağlanmıştır. Böylece tarım işçilerinin belli bir kısmı kapsama alınarak sosyal güvenlikleri açısından çalışma şartları, ücretleri, tatil ve izinleri, işin yürütümü yönünden iş teftişi ve denetimi gibi hükümlerinden yararlanmaları sağlanırken tarım işçilerinin büyük kesimini yani bu kapsamda çoğunluğunu oluşturan özellikle mevsimlik tarım işçileri bu hükümlerden yararlanamamaktadırlar (TBMM, 2015: 72, 4857 Sayılı İş K.).

Türkiye’de kişinin aylık gelirin asgari ücretin üçte birden daha az olması ve hane içinde başka gelir elde eden bulunmaması halinde genel sağlık sigortası primleri devlet tarafından ödenmektedir. Mevsimlik tarım işçilerinin de bu uygulamadan büyük ölçüde faydalandıkları görülmektedir. Kalkınma Atölyesinin yaptığı çalışmaya göre sosyal güvenlik dağılımı aşağıdaki gibidir (KAFHO, 2014: 9):

- Genel sağlık sigortası primi devlet tarafından 64,5
- Primi işveren tarafından 16,6
- İsteğe bağlı sigorta (Bağkur/Tarım sigortası) 3,6
- Sosyal Sigortalar Kurumu (SSK) 16,6
- Genel sağlık sigortası primini kendisini 1,2
- Sosyal güvencesi olmayan 13.

Görüldüğü gibi mevsimlik tarım işçisi ailelerin yarısından fazlasının genel sağlık sigortası primi devlet tarafından 64,5'tir. Bu durum sağlık hizmetlerinden yararlanma açısından olumlu bir tablo olarak değerlendirilebilir.

2.2.3.3. Aracı İlişkileri Sorunları

Mevsimlik tarım işçilerinin çalışma sistemini belirleyen en önemli faktörlerden biri iş aracılarıdır. Yasal ortamda isimleri “iş aracı” olarak geçer. Fakat insanlar kendi aralarında “elçi”, “yarıcı”, “çavuş” ve “dayıbaşı” olarak isimlendirir. Biz yasal kavram olan “aracı” kavramının üstünde durucuz. İş ilişkilerinde önemli bir pozisyonu olan aracılar, işçiler için iş bulan kişiler görevini görürken, işverenler için işçi bulan kişiler pozisyonundadır. İşverenler çalışma şartlarını büyük ölçüde aracılar üzerinden belirlerler. İşçiler iş aramak zorunda kalmaz işverenlerde işçi bütün bu süreç aracılar tarafından yapılır. Ayrıca aracılar çoğu zaman işçilere çalışmadığı zamanlarda borç vererek maddi destekte bulunurlar, böylece işçileri bir sonraki sezonda kendilerine bağımlı hala getirirler. Bu sistem yeni olmayıp eski tarihlerden beri devam eden bir sistemin olup günümüze kadar süregelmiştir. Aracılar işçi ve işveren arasında bir köprü olmasına rağmen mevsimlik tarım işçilerinin birçok sorununun kaynak noktasıdır. Çünkü; yasalar aracılar için bazı sorumluluklar yüklemiştir. Sektörün neredeyse yüzde 95'inin kayıtdışı olması aracılık sisteminin yasal çerçevede olmamasına neden olmaktadır. İş Aracılığıyla İlgili Mevzuat şu şekildedir: Mevsimlik gezici tarım işçileri aracılılarıyla ilgili düzenlemelerin yasal dayanakları 4904 sayılı Türkiye İş Kurumu Kanunu, Tarımda İş Aracılığı Yönetmeliği ve 2010/6 Sayılı Başbakanlık Genelgesi'dir. 4904 Sayılı Türkiye İş Kurumu Kanunu'nun 3'üncü maddesinin (d) bendinde, Türkiye İş Kurumunun

görevlerinden biri de “...tarım işlerinde ücretli iş ve işçi bulma aracılığına izin verilmesi ve kaldırılmasına ilişkin işlemleri yapmak” şeklinde düzenlenmiştir. 27.05.2010 tarihli ve 27593 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe giren Tarımda İş Aracılığı Yönetmeliği ise mevsimlik gezici tarım işçilerinin ücret, çalışma şartları, barınma ve benzeri hususlarda yapılması gerekenlere ilişkin kapsayıcı bir düzenlemedir. 2010/6 Sayılı Başbakanlık Genelgesi’nin 23 Mart 2010 tarihinde yayınlanmasıyla mevsimlik gezici tarım işçilerinin çalışma ve sosyal hayatlarının iyileştirilmesi konusunda oldukça kapsamlı bir sistem öngörülmüştür (4904 Sayılı Türkiye İş Kurumu K. , 2010/6 Sayılı Başbakanlık Genelgesi).

2.2.4. Mevsimlik İşçileri Kapsayan Yasal Düzenlemeler

Mevsimlik tarım işçileri için gerek iş yaşamına gerekse sosyal sigorta durumlarını doğrudan veya dolaylı olarak ele alan birçok yasal düzenleme yapılmıştır. Mevsimlik tarım işçilerinin yasal durumunu özetleyen 2003 yılından günümüze kadar çıkarılan yasal mevzuatlar şu şekildedir;

Tablo 1: Mevsimlik Tarım İşçileri ile İlgili Yasal Düzenlemeler

İlgili Düzenlemenin Adı	Yürürlük Tarihi	Konusu
4857 Sayılı İş Kanunu	10.06.2003	İş Kanunu kapsamına 51 ve daha fazla tarım işçisi çalıştıran işyerleri alınmıştır. Asgari ücret iş sözleşmesiyle çalışan her işçi için geçerli olacağından mevsimlik tarım işçileri için de geçerli olmaktadır. Mevsimlik tarım işi yapanların bir yıldan daha az çalıştıkları için yıllık ücretli izinleri, kıdem tazminatı, iş güvencesi ve diğer bazı kanundan kaynaklanan kazanımları bulunmamaktadır.
5510 Sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu	31.05.2006	6111 sayılı torba yasayla 01.03.2011 tarihinden itibaren tarım işlerinde hizmet akdiyle süreksiz çalışanlara da sosyal güvenlik kapsamına alınmıştır.
Başbakanlık 2010/6 Sayılı Genelge	24.03.2010	Mevsimlik tarım işçilerinin ulaşım, barınma, eğitim, sağlık, güvenlik, sosyal çevreyle ilişkiler, çalışma ve sosyal güvenlik bakımından mevcut sorunlarının tespiti ile bu sorunların giderilmesini amaçlanmaktadır.
Tarımda İş Aracılığı Yönetmeliği	27.05.2010	Tarım aracılığı için izin verilmesi ve bunların çalışma ve denetimi ile tarım aracısı, mevsimlik gezici tarım işçileri ile bunları çalıştıran tarım işverenleri arasındaki ilişkinin düzenlenmesi hakkında usul ve esasları belirlemek amacıyla çıkarılmıştır.
Milli Eğitim Bakanlığının 2011/25 Sayılı Genelgesi	20.04.2011	Mevsimlik Gezici Tarım İşçisi Çocuklarının Eğitimleri Konulu genelgede, Mevsimlik gezici tarım işçilerinin çocuklarının eğitimlerine devamlılıklarının sağlanması amaçlanmıştır.
6331 Sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu	20.06.2012	Kanunda kamu ve özel sektöre ait bütün işlere ve işyerlerine, bu işyerlerinin işverenleri ile işveren vekillerine, çırak ve stajyerler de dâhil olmak üzere tüm çalışanlarına faaliyet konularına

		bakılmaksızın uygulanacağı belirtildiğinden bu kanun mevsimlik tarım işçileri için de geçerli olmaktadır.
6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu	01.07.2012	Borçlar Kanunu'nun hizmet sözleşmesini düzenleyen tanımı, kurulma şekli, işçinin ve işverenin borçları, ücretin tanımı, ödeme şekilleri, ücretin korunması, ücret türleri, tatil ve izinler, sözleşmenin sona ermesi, fesih hakkı ve koşulları, sözleşmenin sona ermesinin sonuçları gibi tüm hükümlerin uygulanacağı belirtilmiştir. Bu noktada iş kanunu kapsamına girmeyen tarım işçileri bu kanunun koruması altına alınmıştır.
6356 Sayılı Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu	07.11.2012	Mevsimlik işçilerin sendikaya üye olamayacaklarına, sendika kuramayacaklarına ya da sendikal faaliyetlere katılamayacaklarına ilişkin bir düzenleme bulunmamaktadır.
Toplum Sağlığı Merkezi ve Bağlı Birimler Yönetmeliği	05.02.2015	TSM mobil sağlık hizmeti ile Mevsimsel tarım işçileri, mülteciler gibi temel sağlık hizmetlerine kolay ulaşamayan dezavantajlı gruplara bulundukları mahalde verilecek koruyucu ve geliştirici sağlık hizmetleri sunulması amaçlanır
Başbakanlık 2017/6 Sayılı Genelge	19.04.2017	Mevsimlik tarım işçilerinin ulaşım, barınma, eğitim, sağlık, güvenlik, sosyal çevreyle ilişkiler, çalışma ve sosyal güvenlik bakımından mevcut sorunlarının tespiti ile bu sorunların giderilmesini amaçlanmaktadır.

Kaynak: İlgili Kanunlardan Yazar Tarafınca Derlenmiştir.

2.2.4.1. 4857 Sayılı İş Kanunu'nda Mevsimlik Tarım İşçiler

İş Kanunu'nun amacı işverenler ile işçilerin bir iş sözleşmesine dayanarak çalıştırılan işçilerin çalışma şartları, çalışma ortamı ve birbirlerine ilişkin hak ve sorumluluklarını düzenlemektir. 4857 Sayılı İş Kanunu'nda Mevsimlik işlerle ilgili özel bir düzenleme bulunmamaktadır. Bu kanun kapsamına 51 ve daha fazla tarım işçisi çalıştıran işyerleri konu alınmıştır. Bu yasanın kapsamı dışında kalan tarım işçileri sözleşme yapma, sözleşme feshi, yıllık izin, haftalık izin ve hastalık izni, işçi sağlığı ve güvenliği yaptırımları gibi haklardan yararlanamamaktadır. 30 Günden az sürecek olan süreksiz işlerde çalışan işçiler bu kanundaki önemli birçok maddeden yararlanamamaktadır. Ancak 4857 sayılı iş kanununa göre mevcuttaki asgari ücret, iş sözleşmesi olan her işçi için geçerli olacaktır (FESD, 2012: 11).

2.2.4.2. 5510 Sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu'nda Mevsimlik Tarım İşçileri

6111 Sayılı Torba Kanunla (5510 sayılı Kanunun ek 5. Maddesi kapsamındaki sigortalılar için) tarımda hizmet akdi ile süreksiz çalışanlar yani mevsimlik tarım işçileri 01.03.2011 tarihinden itibaren sosyal güvenlik kapsamına alınmıştır. 6111 Sayılı Kanuna ek 5. madde ilave edilmiştir. Söz konusu madde ile kamu idarelerinde tarım veya orman işlerinde hizmet akdiyle süreksiz çalışanlar

hariç olmak üzere tarım veya orman işlerinde hizmet akdiyle süresiz çalışanlar sigortalı sayılmıştır (Öz ve Bulut, 2013 s.).

2.2.4.3. 2010/6 Sayılı Başbakanlık Genelgesi'nde Mevsimlik Tarım İşçileri

Mevsimlik Gezici Tarım İşçilerinin Çalışma ve Sosyal Hayatlarının İyileştirilmesi Hakkında Başbakanlık Genelgesi mevsimlik tarım işçilerinin ulaşım, barınma, eğitim, sağlık, güvenlik, sosyal çevreyle ilişkiler, çalışma ve sosyal güvenlik bakımından mevcut sorunlarının tespiti ile bu sorunların giderilmesini amacıyla çıkarılmıştır. İl özel idarelerince toplulaştırılmış uygun yerleşim yerlerinin oluşturulması, yerleşim yerlerinin elektrik, su, kanalizasyon, yol gibi hizmetlere ulaşımın kolaylıkla sağlanabileceği sağlık şartlarına uygun olması gerekliliği belirtilmiştir. İşçilere ve ailelerine ilişkin bilgiler Türkiye İş Kurumu tarafından kayıt altına alınıp veri tabanı oluşturulması, sağlık ile ilgili hizmetler için gerekirse mobil sağlık ekipleri oluşturulması ve işçilerin zorunlu eğitim çağındaki çocukları için gittikleri yerlerdeki yatılı ilköğretim bölge okullarında misafir edilmeleri gibi konular ele alınarak yasadaki eksikliklerin giderilmesi amaçlanmıştır (Mevsimlik Gezici Tarım İşçilerinin Çalışma ve Sosyal Hayatlarının İyileştirilmesi Genelgesi (2010/6), (Resmi Gazete Tarihi: 24.03.2010, Sayısı: 27531).

2.2.4.4. Tarımda İş Aracılığı Yönetmeliği'nde Mevsimlik Tarım İşçileri

Yönetmelik, tarım aracılığı için izin verilmesi ve bunların çalışma ve denetimi ile tarım aracısı, mevsimlik gezici tarım işçileri ile işverenleri arasındaki ilişkinin düzenlenmesi hakkında usul ve esasları belirlemek amacıyla çıkarılmıştır. Yönetmelikte belirtilen şartlara sahip kimselere aracılık belgesi verilmesi, kurumdan izin alınmadan aracılık yapılamaması, aracılardan işçilerden ücret almalarının yasak olması yalnızca işverenden ücret alınması, aracılık belgelerinin üç yıl süre ile geçerli olması, aracılardan yaptıkları çalışmalara ilişkin olarak yılda bir kez kuruma rapor vermek zorunda olmaları gibi birçok konu açıkça belirtilmiştir (Tarımda İş Aracılığı Yönetmeliği, 2010).

2.2.4.5. Milli Eğitim Bakanlığının 2011/25 Sayılı Mevsimlik Gezici Tarım İşçisi Çocuklarının Eğitimleri Genelgesi

Mevsimlik gezici tarım işçisi çocuklarının eğitime erişimleri ve devamlılıkları için, mevsimlik gezici tarım işçilerinin zorunlu eğitim çağındaki çocuklarının öncelikle kendi bölgelerindeki yatılı ilköğretim bölge okullarına yerleştirilmelerinin sağlanması, mevsimlik gezici tarım işçisi çocuklarının yoğun olarak bulunduğu yerlerde gezici öğretmen görevlendirilerek mobil okul veya çadır okul yapılması, İl/İlçe Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları tarafından, çocukların okul kıyafetleri, kırtasiye vb. gibi ihtiyaçlarının giderileceği belirtilmiştir (TBMM, 2015, MEB, 2011/25 Sayılı Mevsimlik Gezici Tarım İşçisi Çocuklarının Eğitimleri Genelgesi).

2.2.4.6. 6331 Sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu'nda Mevsimlik Tarım İşçileri

2012 yılında çıkarılan 6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği kanunu tüm çalışanları kapsamı altına alarak güvenli çalışma koşulları ilkesini bünyesinde barındıran Türkiye'nin ilk konu ile ihtisaslaşmış kanunu özelliği taşımaktadır. Beş bölümden oluşan kanunun ile Türkiye'de pasif anlamda tazmine yönelik iş sağlığı anlayışından pro-aktif ve aktif anlamda koruma ve risk analizine dayanan yöntemle geçilmiştir. Kanunun konu ile ilgili en önemli getirisi tüm çalışanları şemsiyesi altına alması olmuştur. Bu noktada iş kanununun istisnai durumlarında iş görme edimini yerine getiren çalışanlarda iş sağlığı ve güvenliği mevzuatınca korunmaktadır.

Kanun işyerlerinde iş sağlığı ve güvenliğinin sağlanması, mevcut sağlık ve güvenlik şartlarının iyileştirilmesi için işveren ve çalışanların görev, yetki, sorumluluk, hak ve yükümlülüklerini düzenlemek amacıyla çıkarılmıştır. Kanunun kamu ve özel sektöre ait bütün işlere ve işyerlerine, bu işyerlerinin işverenleri ile işveren vekillerine, çırak ve stajyerler de dâhil olmak üzere tüm çalışanlarına faaliyet konularına bakılmaksızın uygulanacağı belirtilmiştir. Bu kanunda kapsam dışında tutulan faaliyetler ve kişiler arasında tarım işleri ve tarım işçilerine değinilmediği için mevsimlik tarım işçileri bu yasadan yararlanma hakkına sahiptir (6331 Sayılı İSG K.).

2.2.4.7. 6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu'nda Mevsimlik Tarım İşçileri

6098 sayılı Borçlar Kanunu'nun 1 Temmuz 2012 tarihinden itibaren yürürlüğe girmesiyle birlikte mevsimlik gezici tarım işçileri nispeten belli haklara kavuşmuşlardır (6098 sayılı Borçlar Kanunu). Borçlar Kanunu ile hizmet sözleşmesinin tanımı, kurulma şekli, işçinin ve işverenin borçları, ücretin tanımı, ödenme şekli, korunması, türleri, tatil ve izinler, sözleşmenin sona ermesin, fesih hakkı ve koşulları, sözleşmenin sona ermesi sonuçları gibi hizmet akti sözleşmesini düzenleyen tüm hükümlerin uygulanacağı belirtilmiştir (6098 sayılı Borçlar Kanunu).

2.2.4.8. 6356 Sayılı Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi

Kanunu'nda Mevsimlik Tarım İşçileri 6356 sayılı Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu'nda mevsimlik işçilerin sendikaya üye olamayacaklarına, sendika kuramayacaklarına ya da sendikal faaliyetlere katılamayacaklarına ilişkin bir düzenleme bulunmamaktadır (Öz ve Bulut, 2013 s.).

Tarım işçilerinin örgütlenmesi açısından; sendikalaşmaları konusunda herhangi bir yasak bulunmamaktadır. Tarım iş koluna uygun yasal düzenlemelerin olmaması, küçük gruplar halinde çalışma, mevsimlik ve kısa süreli üretim ile günlük çalışma sürelerinin çok uzun olması gibi koşullar örgütlenmeyi zorlaştırmaktadır (MSG, 2010: sayı.38, s.4-5).

2.2.4.9. Toplum Sağlığı Merkezi ve Bağlı Birimler Yönetmeliği

Yönetmeliğin amacı; Türkiye Halk Sağlığı Kurumu (TSM) taşra teşkilatı yapılanmasında yer alan toplum sağlığı merkezleri ve bağlı birimlerinin açılması, kapatılması, organizasyonu ve görevleri ile ilgili usul ve esasları düzenlemektir. TSM mobil sağlık hizmeti ile mevsimsel tarım işçileri, mülteciler gibi temel sağlık hizmetlerine kolay ulaşamayan dezavantajlı gruplara bulundukları mahalde verilecek koruyucu ve geliştirici sağlık hizmeti sunulması amaçlanır.

TSM'nin mevsimlik tarım işçilerine yönelik birinci basamak sağlık hizmetlerini planlamak, sunmak veya sunulmasını sağlamak ve bu hizmetleri koordine etmek, sunulan sağlık hizmetlerinin kayıtlarını, kurumun belirlediği

standartlar doğrultusunda tutmak, mevsimlik tarım işçilerine yönelik farkındalık eğitimleri düzenlemek, bölgesindeki mevsimsel nüfus hareketlerini ilgili kurum ve kuruluşlarla birlikte takip etmek gibi görevleri bulunmaktadır (29258 Sayılı Toplum Sağlığı Merkezi ve Bağlı Birimler Yönetmeliği).

2.3. Türkiye’de Mevsimlik Tarım İşçileri Göçüne Yönelik Göstergeler

2.3.1. Veriler Işığında Türkiye’de Mevsimlik Tarım İşçileri Göçünün Boyutu

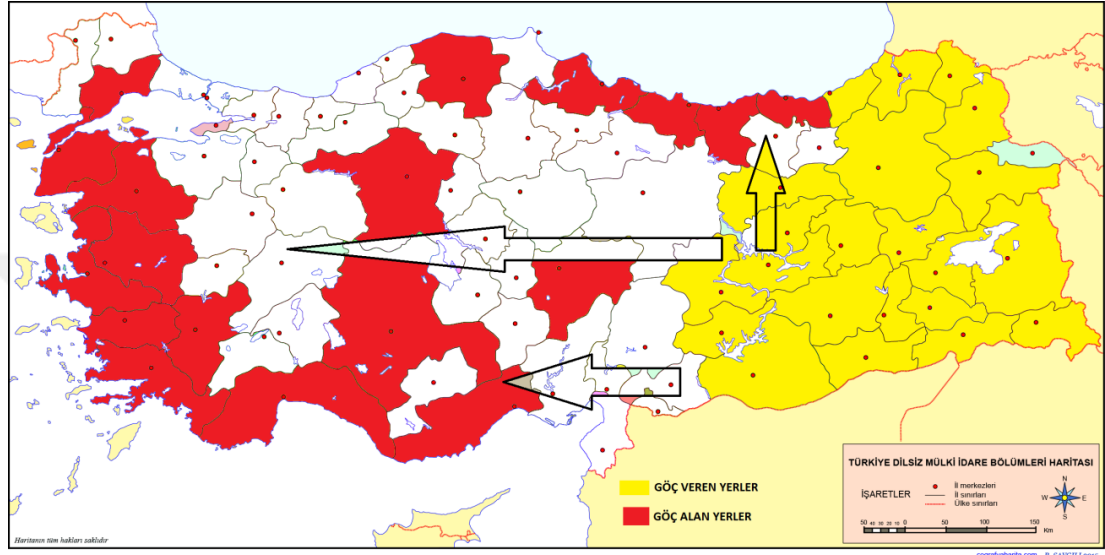
2.3.1.1. Mevsimlik Tarım İşçilerinin Nüfus Özellikleri

Mevsimlik tarım işçilerinin nüfusuyla ilgili araştırmalar sağlık hizmetlerinin planlanmasında ve mevcutta olan hizmetleri ölçmede nüfus sayımı önemli bir kriterdir. Aşağıda mevsimlik tarım işçileri ile ilgili nüfus yapısına dair bazı istatistiksel veriler verilmiştir, (www.tuik.gov.tr., e.t., 25.09.2017).

- Türkiye’de mevsimlik tarım işçisi nüfusunun yaklaşık %10’u 5 yaş altında, %40’ı 14 yaş ve altında, %2,2’si ise 65 yaş ve üzerindedir.
- Türkiye geneli ile kıyaslandığında 14 yaş ve altı nüfus yaklaşık 1,5 kat daha fazla iken, yaşlı nüfus 4,1 kat daha azdır.
- Ortanca yaş kadınlarda 18, erkeklerde 17 iken, Türkiye genelinde kadınlarda 30, erkeklerde 29’dur. Nüfusun yarısı 18 yaş ve altındadır.
- Cinsiyete göre dağılım incelendiğinde % 49,7’si (3561) kadın, % 50,3’ü (3603) erkektir.
- Kentsel alanda ortalama hanehalkı büyüklüğü 3,7 iken, mevsimlik tarım işçilerinde 6,8’dir.
- Türkiye genelinde kaba doğum hızı ‰ 16,9 toplam doğurganlık hızı 2,07 iken; mevsimlik tarım işçilerinde kaba doğum hızı ‰ 39,5 toplam doğurganlık hızı 4,94’tür. Bebek ölüm hızı Türkiye genelinde 1.000 canlı doğum başına 10,8 iken mevsimlik tarım işçilerinde 59’dur.
- Türkiye genelinde özürllülük oranı %12,29 iken mevsimlik tarım işçileri için bu oran %13,8’dir.

2.3.1.2. Türkiye’de Mevsimlik Tarım işçileri Göçünün Yönü

Türkiye’de TÜİK Mayıs 2015 verilerine göre 5 milyon 820 bin olan tarım iş gücünün yarıya yakını mevsimlik işçilerden meydana gelmektedir. İstihdam edilenlerin %21.3’ü ise tarımsal faaliyetlerde çalışmaktadır (<https://www.evrensel.net>, e.t. , 25.09.2017).

Şekil 2.3. Mevsimlik Tarım işçilerinde Göçün Yönü

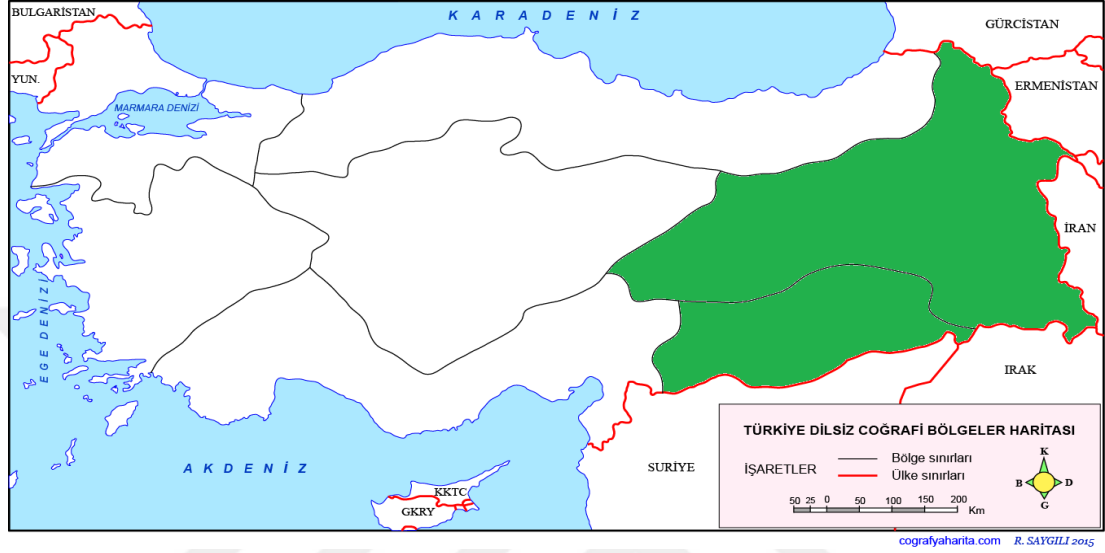
Kaynak: Yazar Tarafından Derlenmiştir

Türkiye’de tarım sektöründe çalışanlar açısından durum değerlendirildiğinde; mevsimlik tarım işçilerinin çoğunlukla aileleri ile birlikte çalıştığı görülmektedir. Çapalama, toplama gibi yoğun işgücü gerektiren işler olduğu gibi; elma, zeytin, üzüm, şekerpancarı, patates, soğan, fındık, kayısı, turunçgiller toplama/satış için hazırlama ile örtü altı ürün yetiştiriciliği vb. gibi işlerde çalışmaktadırlar. Yukarıdaki şekil incelendiğinde özellikle göçün yönü Doğu ve Güneydoğu Anadolu’dan başlayıp; İç Anadolu, Akdeniz, Ege ve Karadeniz illerine doğru yaygın bir biçimde mevsimlik tarım göçü olduğu görülmektedir.

İl merkezinden aynı ilin tarım alanlarına gününbirlik ya da tarla başında yaşam şeklinde yapılan veya iller arasında göç ederek tarımsal faaliyete katılımın olduğu gezici mevsimlik tarım işçiliği yaygındır.

2.3.1.3. Mevsimlik Tarım işçileri Göçünün Kaynak Noktası

Türkiye’de değişen üretim yöntemlerinden dolayı mevsimlik tarım işçiliğine talep artmaktadır. Kentlere doğru gerçekleşen göçe katılamayan grup mevsimlik tarım işçiliğini oluşturan kitlenin kaynağını oluşturmaktadır.

Şekil 2.4. Mevsimlik Tarım işçileri Göçünün Kaynak Noktası

Kaynak: Yazar Tarafından Derlenmiştir

Türkiye’de mevsimlik tarım işçiliği genel olarak Güneydoğu ve Doğu Anadolu Bölgesi’nden Türkiye’nin her yerine ve 3-4 aylığına mevsimlik olarak hareketlilik vardır. Ancak işçilerin bu göçleri belirli bölgelerde sabit kalmayıp tarım ürünlerinin hasat zamanı geldiğinde mevsimlik durumlara göre birkaç farklı şehir veya bölgelerde olabilir (Akbiyık, 2008: 231- Geçgin, 2009: 15- Yıldırak vd. 2003).

Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu’daki çalışma alanlarının yetersizliği, toprak dağılımındaki eşitsizlik ve bölgedeki istihdam olanaklarının sınırlı olması mevsimlik tarım işçiliğini tek seçenek haline getirmektedir. Göç veren bölgelerin ortak özelliklerini şu şekilde detaylıca sıralayabiliriz.

- Bölgedeki hızlı nüfus artışı
- Toprakların miras yoluyla parçalanması ve buna bağlı toprak yetersizliği
- Kırsal alanda tarımda kullanılan yeni teknolojilerin insan gücüne ihtiyacı azaltması

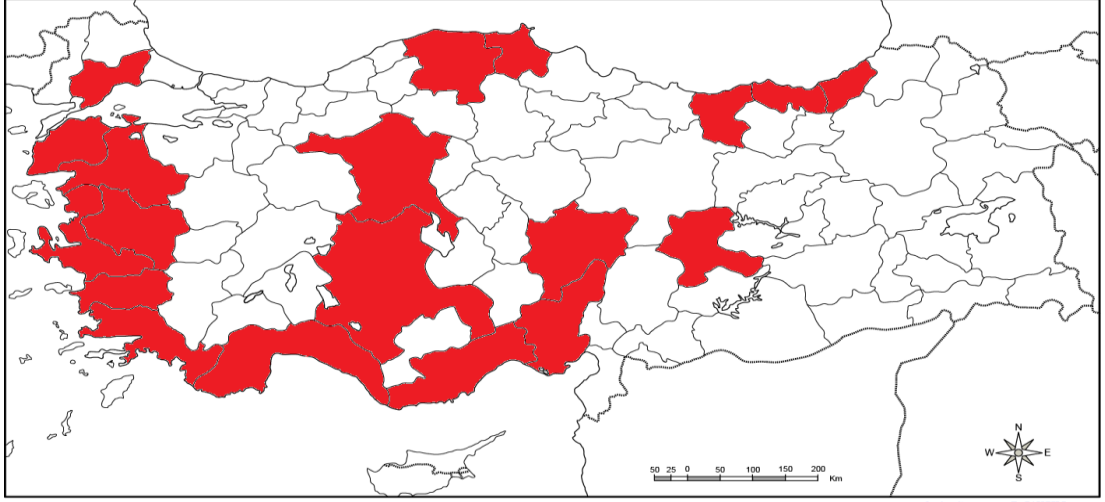
- Yağış azlığı ve düzensizliği, sulamadaki sorunlarla beraber toprakların verimsizleşmesi
- Sanayi ve ticaretin gelişmemiş olması
- Coğrafi koşullardan dolayı arazilerin engebeli ve dağlık yerlerde olması
- Ulaşım imkanlarının kısıtlı olması

Mevsimlik tarım işgücüne yönelik bir veri sistemi olmamasına rağmen, son yıllarda niceliksel ve niteliksel verinin toplandığı sınırlı sayıda yapılan araştırma sonuçları göz önüne alınarak, gezici mevsimlik işgücü hareketinin demografik yapısına ilişkin bazı çıkarımlar yapmak mümkündür. Yapılan araştırmalar incelendiğinde, Türkiye’de 3 ay ve daha fazla süre çalışan mevsimlik tarım nüfusun önemli kısmı Şanlıurfa, Adıyaman, Diyarbakır, Mardin illeri başta olmak üzere Güneydoğu ve Doğu Anadolu Bölgesi’nde ikamet etmektedirler.

2.3.1.4. Mevsimlik Tarım İşçilerinin Göçünün Hedef Noktası

Mevsimlik tarım işçileri belli bölge veya şehirlerden akraba ya da tanıdıklarla birlikte genelde aynı yerlere göç etmeye çalışırlar. Mevsimlik göç eden işçilerin gittikleri bölgeler genelde; Ege, Akdeniz, Karadeniz ve İç Anadolu olmaktadır. Bu saydığımız bölgelerin ortak özellikleri her bölgenin yılın belli dönemlerinde mevsimlik olarak tarım işçisine ihtiyaç duymasıdır. İşçi ihtiyacının temel sebebi ise saydığımız her bölgenin 3-4 ay işçiliği süren ürünlerin bulunması olarak ifade edilebilir. Ege Bölgesi’nde zeytin, üzüm, Karadeniz’de fındık, İç Anadolu’da şekerpancarı ve Çukurova’da ise pamuk gibi ürünlerin çapalanması, ilaçlanması ve toplanması gibi işler yoğun olarak görülmektedir.

Mevsimlik tarım işçilerinin hedef noktaları aşağıdaki şekilde de görüldüğü gibi doğudan batıya, kuzeybatıya ve güneybatıya doğru gerçekleşmektedir.

Şekil 2.5. Mevsimlik Tarım İşçilerinin Hedef Noktası

Kaynak: Yazar Tarafından Derlenmiştir

2013 yılında yapılan “Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nde Tarımda Çalışanların Sağlığı Araştırması” sonuçlarına göre, Güneydoğu Anadolu Bölgesinde tarımda çalışan nüfusun yaklaşık %20’si tarımsal üretimin yoğun olduğu İç Anadolu, Akdeniz, Ege ve Karadeniz bölgelerindeki ill ortalama 4-7 ay tarım alanlarında çalışmak için göç ederken, yaklaşık %20’si de ikamet ettikleri ya da komşu ilin tarım alanlarında çalışmaktadırlar (Harran Üniversitesi Tarımda İş Sağlığı ve Güvenliği Uygulama ve Araştırma Merkezi; GAP Tarımda Çalışanların Sağlığı Araştırması, 2013, Şanlıurfa).

3. ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MEVSİMLİK TARIM İŞÇİLERİNE YÖNELİK BİR SAHA ARAŞTIRMASI: MANİSA/ALAŞEHİR ÖRNEĞİ

3.1. Araştırmanın Konusu

Mevsimlik Tarım işçilerinin genellikle kayıtdışı çalışmalarından dolayı birçok sorun ortaya çıkmaktadır. Ulaşım, eğitim, barınma, ücret, çalışma koşullarını ve çalışma süreleri vb. gibi sorunları ele alan bir saha araştırması yapılmıştır.

3.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Türkiye ekonomisine bakıldığında tarım sektörü ve tarımsal işgücünün önemli ölçüde olduğu bir yere sahip olduğu görülmektedir. Özellikle tarımsal faaliyetlerde 6 milyona yaklaşan bir istihdam söz konusudur. Bu tarımsal faaliyetlerdeki istihdam damevsimlik tarım işçileri de önemli bir konuma sahiptir. Fakat mevsimlik tarım işçilerinin sorunlarının belirlenmesi ve sorunlara ilişkin çözüm önerileri yetersiz kalmaktadır. Araştırmanın amacı; mevsimlik tarım işçilerinin çalışma ve yaşam koşullarına incelemek, bu sorunları tespit edip; insan onuruna yakışacak şekilde çalışmalarını sağlamak için sorunların çözümlerine ilişkin verileri ortaya koymak ve çözüm önerileri sunmaktır.

3.3. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Bütün mevsimlik tarım işçilerine ulaşamadığı için örneklem yoluna gidilmiştir. Çalışanlara yüzyüze anket uygulanmıştır. Ulaşılan tüm gözlemlerden elde edilen anketler geçerli olup bu sayının istatistiksel olarak hangi güven aralığı ve hata payına karşılık geldiğine bakılmıştır. Anakütlerde 300 mevsimlik tarım işçisi bulunmaktadır. Anketler ise 150 kişiye yapılmıştır. Bu örneklem de, %95 güven aralığında, %5,55 hata payına karşılık gelmektedir. Güven aralığınının %95 kabul edildiği durumda hata payının %5'e çok yakın olması yeterli görülmüş ve toplanan veriler örneklem olarak kabul edilmiştir.

3.4. Araştırmanın Hipotezleri

Araştırmada 6 farklı hipotez kurulmuştur. İlk olarak sosyo-ekonomik koşullar ile memnuniyet boyutları (yaşam, gelir, iş) arasında ayrı ayrı ilişki hipotezleri kurulmuş ve test edilmiştir. Daha sonra sosyo-ekonomik koşulların memnuniyet boyutlarını etkileyip etkilemediğini, etkiliyorsa ne ölçüde etkilediğini bulmak amacıyla üç tane etki hipotezi kurulmuştur. Bu bağlamda kurulan hipotezler aşağıdaki verilmiştir.

- H1₀: Mevsimlik tarım işçilerinin sosyo-ekonomik koşulları ile yaşam gelir ve iş memnuniyetleri arasında anlamlı bir ilişki yoktur.

H1₁: Mevsimlik tarım işçilerinin sosyo-ekonomik koşulları ile yaşam gelir ve iş memnuniyetleri arasında anlamlı bir ilişki vardır.

- H2₀: Mevsimlik tarım işçilerinin sosyo-ekonomik koşullarının yaşam ve gelir memnuniyetleri üzerinde etkisi yoktur.

H2₁: Mevsimlik tarım işçilerinin sosyo-ekonomik koşullarının yaşam ve gelir memnuniyetleri üzerinde etkisi vardır.

- H3₀: Mevsimlik tarım işçilerinin sosyo-ekonomik koşullarının iş memnuniyetleri üzerinde anlamlı bir etkisi yoktur.

H3₁: Mevsimlik tarım işçilerinin sosyo-ekonomik koşullarının iş memnuniyetleri üzerinde anlamlı bir etkisi vardır.

3.5. Araştırmanın Kısıtları

Bu araştırma aşağıda yer alan sınırlılıklar kapsamında gerçekleştirilmiştir:

- Yapılan araştırma sadece Manisa ilinin Alaşehir ilçesinde gerçekleştirilmiştir.
- Tüm çalışanlara ulaşamadığı için ana kütle üzerinden örneklem çekilerek 150 kişi ile sınırlandırılmıştır.

- Çalışanlardan sadece mevsimlik tarım işçisi olarak çalışan işçilere uygulanmıştır.

3.6. Araştırmanın Ölçeği

Bu tez araştırmasında yer alan Yaşam Koşulları İle İlgili Memnuniyet Ölçeği kullanılmıştır. Bu ölçek 10 maddeden oluşmaktadır. Bu maddeler de yaşam, gelir ve iş olmak üzere 3 boyut altında toplanmaktadır. Kaya ve Özgülner (2015) tarafından yapılmış çalışmada kullanılan ölçek formu geliştirilerek araştırmaya entegre edilmiştir.

Analize dâhil edilen veriler boyutlar ve ortalamalar üzerinden yorum yapılması gerektiğinden dolayı ölçeğin boyutlandırılması gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Faktör analiziyle, birbirleriyle korelasyon içinde olan değişkenleri belli bir gruba dahil etme, bu değişkenlerin ait oldukları boyutları belirlemektedir. Bu araştırma çerçevesinde “Yaşam Koşulları İle İlgili Memnuniyet” ölçeğinin boyutsal şemasını ortaya koymak amacıyla SPSS 22.0 Paket Programı kullanılarak Açımlayıcı faktör analizi (AFA) uygulanmıştır. AFA ölçme aracında yer alan maddelerin kaç faktör altında toplanacağını ve aralarında nasıl bir ilişkinin mevcut olduğunu ortaya koymaya yarayan bir uygulama tekniğidir (Seçer, 2015: 78).

Açımlayıcı faktör analizinde örneklem büyüklüğünün yeterliliğine ilişkin gerekli bilgileri ve istatistiksel teknik verileri de vermektedir. Bunlardan en çok kullanılan teknik ise Kaiser-Meyer-Olkin’in (KMO) örneklem yeterliliği ölçüm tekniği olduğu bilinmektedir. KMO değeri 0 ile 1 arasında değer almaktadır. 1’e doğru yaklaştıkça örneklem büyüklüğünün yeterliliğine dair fikir sunmaktadır (Seçer, 2015: 79).

KMO değeri ne kadar yüksekse verilerin faktör analizi için uygunluğu da o oranda yüksek olmaktadır. Yani KMO değeri yükseldikçe faktör analizi için uygunluk pozitif yönde etkilenmektedir. KMO değeri 0,50’in altında olması durumunda örneklem büyüklüğünün AFA analizi için uygun olmadığı ortaya çıkar. Pallant’a göre (2001) KMO değerinin en az 0,60 olması gerektiğinin ileri sürmektedir. KMO değerinin 0,50 olması zayıf; 0,60 orta; 0,70 iyi; 0,80 çok iyi; 0,90

ise mükemmeldir. Değişkenlerin faktör analizi için uygunluğu gözden geçirildikten sonra istatistiki olarak küresellik testi anlamlı bulunursa AFA testine başvurulur (Yurdugül, 2016).

Bunun yanında veri setinin çok değişkenli normalliğe sahip olduğunu ortaya koymak amacıyla Barlett küresellik testi bulunmaktadır (Seçer, 2015: 82). Bu test uygulandıktan sonra anlamlılık % 5'den küçük çıkması gerekmektedir aksi takdirde faktör analizi uygulanması doğru olmaz (Sedef, 2016).

Dolayısıyla bu çalışmada Cronbach's Alfa genel güvenilirlik katsayısı ve ölçek için değişkenler arasındaki ilişkilerin önemini ortaya koymak ve elde edilen verilerin faktör analizine uygunluğu için büyüklüğünü ölçmek amacıyla KMO (Kaiser-Meyer-Olkin) ve Bartlett Küresellik Testleri uygulanmış olup sonuçlar tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo 3.1. KMO ve Barlett's Testi

Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy		,736
Bartlett's Test of Sphericity $P < ,05$	Approx. Chi-Square	327,681
	Df	21
	Sig.	,000

KMO ve Barlett's testlerinin ortaya koyduğu değerler, ölçeğin geçerlik ve güvenilirlik düzeyini belirttiği ifade edilmektedir. KMO test sonucunda elde edilen değer 0,60'tan büyük ve Barlett's testi sonucunun anlamlı çıkması ölçeğin faktör analizine uygunluğunu göstermektedir (Seçer, 2015: 79).

Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) test sonucu 0,736 olduğu görülmektedir. Bu değer 0,70 ile 0,80 arasında yer almakta olup örneklem büyüklüğünün analiz yapmaya uygun düzeyde olduğunu ortaya koymaktadır. Bunun yanında yapılan açımlayıcı faktör analizi sonucunda Barlett's istatistik test sonucu 327,681 (serbestlik derecesi=21; $p = 0.00$) olduğu görülmektedir. Anlamlılık değeri olan $p < ,05$ olduğu görülmektedir. Bu değerlere bakarak örneklemin faktör analizi yapmaya ve sonuçları yorumlaya uygun olduğunu kanıtlamaktadır.

Tablo 3.2. Yaşam Koşulları İle İlgili Memnuniyet Ölçeğinin Açımlayıcı Faktör Analizi Sonuçları

	Yaşam Koşulları İle İlgili Memnuniyet Ölçeğinin Faktörleri		
	Faktör 1	Faktör 2	Faktör 3
	Yaşam	Gelir	İş
	Memnuniyeti	Memnuniyeti	Memnuniyeti
1.Barınma koşullarını yeterli buluyorum	,924		
2. Ulaşım ihtiyacının karşılanmasını yeterli buluyorum	,899		
3. İş güvenliğimiz vardır	,495		
4.Çalıştığımız işten kazancımız yeterlidir		,861	
5. Çalıştığımız işten tam zamanlı işlere nazaran çok kazanıyorum		,834	
6. Çalıştığımız işin bir geleceği olduğunu düşünüyorum			,910
7. Çalıştığımız işi bir dahaki sezonda tekrar yapmayı düşünüyorum			,848
Öz değerler (Eigenvalues)	3,175	1,042	1,927
Açıklanan varyans yüzdesi %	45,360	60,241	73,487
Toplam açıklanan varyans yüzdesi %		73,487	

Tablo 3.2' ye bakarak çalışanların Yaşam Koşulları İle İlgili Memnuniyetini ölçmek amacıyla, mevsimlik işçilerine yapılan anket neticesinde yaşam, gelir ve iş olmak üzere üç boyutlu bir ölçek uygulanmıştır. Bu ölçek 10 maddeden oluşmaktadır. Ölçeğin yapısal geçerliliğini ölçmek amacıyla temel bileşenler (principal component) analizi ve “oblimin” eksen döndürme tekniği kullanılarak açımlayıcı faktör analizi (AFA) uygulanmıştır. AFA neticesinde öz değerlerin (eigenvalues) hepsi 1’den büyük olması durumunda faktörler ortaya çıkmaktadır. AFA analizi sonucunda üç madde (8., 9. ve 10.maddeler) çapraz yüklenme eğilimi gösterdiğinden dolayı ölçekten çıkarılmıştır. Ardından yeniden yapılan AFA sonucunda ise faktörlerin toplam varyansın %73,487’sini açıkladığı ve maddelerin faktör yüklerinin 0.60’ın üzerinde olduğu saptanmıştır. Ayrıca Faktör yükü 0,40’ın altında kalan maddeler elimine edilmesi için gerekli işlem uygulanmıştır. Bu araştırmada ise tüm maddelerin faktör yüklerinin 0,40’dan fazla olduğu gözlemlenmiş ve hiçbir maddenin elenmemesine karar verilmiştir. Bunun yanında tabloda görüldüğü üzere döndürme işlemi yapılarak faktörlerin açıkladıkları varyanslar gösterilmiştir. Yaşam faktörü %45,360, gelir %60,241 ve iş %73,487 oranında varyansı açıklamaktadır. Faktör analizi yapıldıktan sonra kullanılan ölçeğin hem genel hem de elde edilen boyutlar bağlamında güvenilirliği test edilmiş ve sonuçları sunulmuştur.

3.6.1. Araştırma Ölçeğinin Güvenilirliği

Ölçmede kullanılan ölçeklerin niteliklerini ve güvenilirliklerini saptamak bunu yanında ölçeklerin tutarlı ölçüm yapıp yapmadığını ya da ölçek maddelerinin kendi aralarında tutarlı olup olmadıklarını ortaya koymak amacıyla yapılan analize güvenilirlik analizi denilmektedir (Gürbüz ve Şahin, 2015: 323). Güvenilirlik değeri bir ölçme aracının tekrarlanan ölçümlerde aynı sonucu verme derecesinin göstergesi olduğu söylenebilir. Güvenilirliğin hesaplanmasında kullanılan birçok yöntem bulunmaktadır. Bu yöntemlerden en fazla kullanılan Alfa Modeli (Cronbach Alpha Coefficient)'dir (Lorcu, 2015: 207). Alfa modelinde Cronbach Alpha katsayı 0 ile 1 arasında değer almaktadır. Katsayı 0'a yaklaştıkça güvenilirlik azalırken, 1'e yaklaştıkça güvenilirlik artar. Alfa (α) katsayısına bağlı olarak ölçeğin güvenilirliği aşağıda verildiği şekilde yorumlamaya tabi tutulur:

- 1) $0.00 \leq \alpha < 0.40$ ise ölçek güvenilir değildir,
- 2) $0.40 \leq \alpha < 0.60$ ise ölçeğin güvenilirliği düşük,
- 3) $0.60 \leq \alpha < 0.80$ ise ölçek oldukça güvenilir,
- 4) $0.80 \leq \alpha < 1.00$ ise ölçek yüksek derecede güvenilir bir ölçektir (Yaşar, 2016: 63).

Ankette 5'li Likert tipi ölçekle ölçülen Yaşam Koşulları İle İlgili Memnuniyet Ölçeğinin sunulan ifadelerle güvenilirlik analizi uygulanmıştır. Yaşam Koşulları İle İlgili Memnuniyet Ölçeğinde bulunan 7 ifadenin ve 3 faktörünün Cronbach's Alpha Katsayısı tablo 3.3' te verilmiştir.

Tablo 3.3. Yaşam Koşulları İle İlgili Memnuniyet Ölçeğinin Cronbach Alpha İç Tutarlılık Katsayısı

				Cronbach's Alpha Değeri	Madde Sayısı
Yaşam	Koşulları	İle	İlgili	,790	7
Memnuniyet Ölçeği					
Faktörler					
Yaşam				,751	3
Gelir				,681	2
İş				,696	2

Araştırmanın 7 maddelik Yaşam Koşulları İle İlgili Memnuniyet Ölçeğinin iç tutarlılığı incelendikten sonra $\alpha = 0,790$ güvenilirlik değeri elde edilmiştir. Buna göre kullanılan ölçeğin yüksek derecede güvenilir olduğu gözlenmektedir ($0.60 \leq \alpha < 0.80$ ise oldukça güvenilir).

Tablo 3.3'te Yaşam Koşulları İle İlgili Memnuniyet Ölçeğinin faktörlerine ilişkin güvenilirlik değerleri incelenmesi de önemlidir. Yaşam 0.751, gelir 0.681 ve iş 0.691 şeklinde ortaya çıkmaktadır. Tüm boyutlar oldukça güvenilir olduğu ortaya koymaktadır.

3.7. Analize İlişkin Bulgular

Demografik özelliklere ilişkin bilgiler frekans analizi yapılarak ortaya konmuştur. Araştırmada kullanılan ölçeklerin faktörleri ayrı ayrı çarpıklık ve basıklık değerleri incelenmiştir. Örneklem 200'ün üzerinde olması ve tüm faktörlerin ilgili değerleri $\pm 1,5$ aralığında kalması; hipotez testlerinin parametrik testler rasından gerçekleştirilmesi için yeterli görülmüştür. Hipotezlerin ortaya koymaya çalıştığı bulgular gereği analizlerde Bağımsız Örneklem T-Testi(Fark testi) ve Kolerasyon (ilişki) testleri uygulanmıştır. Anlamlılık düzeyleri, p önem değeri dikkate alınarak analiz edilmiştir. P değerinin yorumlanması aşağıda sunulmuştur (Kul, 2014:12).

p değerinin yorumlanması

1. $0.01 \leq p < 0.05$ İstatistiksel anlamlılık
2. $0.001 \leq p < 0.01$ Yüksek düzeyde istatistiksel anlamlılık
3. $p < 0.001$ Çok yüksek istatistiksel anlamlılık
4. $0.05 \leq p < 0.10$ Anlamlılık eğilimi(sınırdan anlamlılık)
5. $p > 0.10$ Fark tesadüften ileri gelmiştir (istatistiksel olarak anlamlı farklılık saptanmamıştır.)

3.7.1. Demografik Değişkenlerin Dağılımları

Araştırmaya katılan çalışanlara ilişkin demografik değişkenlerin frekans bilgileri aşağıdaki tablolarda belirtilmiştir.

3.7.1.1. Araştırmaya Katılanların Cinsiyet Durumuna Göre Frekans Dağılımları

Tablo 3.4’de görüldüğü üzere, katılımcıların 82’si (%54,7) kadın, 68’i (%45,3) ise erkeklerden oluştuğu görülmektedir. Anket sonucu ortaya çıkan kadın-erkek arasındaki fark 14 kişiyle kadın katılımcıların daha fazla olduğu saptanmıştır.

Tablo 3.4. Katılımcıların Cinsiyet Bağlamında Dağılımları

Cinsiyet	Demografik Değişkenlerin Dağılımı	
	N	Geçerli Yüzde (Valid Percent) %
Kadın	82	54,7
Erkek	68	45,3
Toplam	150	100

3.7.1.2. Araştırmaya Katılanların Medeni Durumlarını Gösteren Frekans Dağılımları

Bu çalışmaya katılan mevsimlik tarım işçilerinin (N=150) yarısından fazlasının medeni durumunun evli olduğu görülmektedir. Tablo 3.5’e bakıldığında medeni durumu evli olanların oranı (N=106) %70, medeni durumu bekar olanların oranı ise (N=43) %28,7 olduğu görülmektedir. O zaman tabloya baktığımızda mevsimlik olarak göç eden işçilerin çoğunluğunu evli olan işçiler oluşturmaktadır.

Tablo 3.5. Katılımcıların Medeni Durumu Bağlamında Dağılımları

Medeni durum	Demografik Değişkenlerin Dağılımı	
	N	Geçerli Yüzde (Valid Percent) %
Bekar	43	28,7
Evli	106	70,7
Kayıp değer	1	,7
Toplam	150	100

3.7.1.3. Araştırmaya Katılanların Öğrenim Durumlarına Göre Frekans Dağılımları

Katılımcıların yaklaşık olarak 2/3’si (%68) ilkokul veya ortaokul okuduğu, lise okuyanların ise %12,7’lik (N=19) kısmı oluşturduğu görülmektedir. Tablo 3.6’ya baktığımızda okur yazar olmayanların sadece 2 (%1,3) kişi olduğu sadece okur yazar olanlar ise 27 (%18) kişi ile sınırlıdır.

Tablo 3.6. Katılımcıların Öğrenim Durumu Bağlamında Dağılımları

Öğrenim Durumu	Demografik Değişkenlerin Dağılımı	
	N	Geçerli Yüzde (Valid Percent) %
Okur Yazar Değil	2	1,3
Okur Yazar	27	18,0
İlkokul Veya Ortaokul	102	68,0
Lise	19	12,7
Kayıp değer	-	-
Toplam	150	100

3.7.1.4. Araştırmaya Katılanların Yaş Durumuna Göre Frekans Dağılımları

Tablo 3.7’ deki bulgulara göre mevsimlik tarım işçilerinin (N=101) %67,3’ünü 19-30 yaş arası genç işçiler olduğu tespit edilmiştir. 18 ve altı yaş ile 50 yaş üzerinde olan işçilerin sayıları 1’er (0,7) kişi olarak eşit şekilde dağılmıştır. Orta yaş olarak isim verdiğimiz grubun (31-40 yaş arası) oranı ise (N=44) %29,3’tür. Buradaki bulgular göz önüne alındığında genç işçilerin sürekli bir işleri olmamasından dolayı mevsimlik tarım işlerine yöneldiği veya yönlendirildiği bariz şekilde görülmektedir.

Tablo 3.7. Katılımcıların Yaş Bağlamında Dağılımları

Yaş Durumu	Demografik Değişkenlerin Dağılımı	
	N	Geçerli Yüzde (Valid Percent) %
18 ve altı	1	0,7
19-30	101	67,3
31-40	44	29,3
41-50	3	2,0
50+	1	0,7
Kayıp değer	-	-
Toplam	150	100

3.7.1.5. Araştırmaya Katılanların Meslek Durumuna Göre Frekans Dağılımları

İşçilerin meslek durumları incelendiğinde mesleği hiç olmayan grup (N=113) %75,3 gibi yüksek bir oran çıkmaktadır. Serbest meslek dediğimiz ise kendine göre birer mesleği olan (demirci vb.) ama kazancı düşük veya ailesinin diğer üyeleri mevsimlik olarak göç ettikleri için onları yalnız bırakmayanların (N=25) oluşturduğu gruptur. Sadece yıl içi sezonluk çalışanların oranı ise (N=12) %8’dir.

Tablo 3.8. Katılımcıların Mesleki Durumu Bağlamında Dağılımları

Mesleki Durumu	Demografik Değişkenlerin Dağılımı	
	N	Geçerli Yüzde (Valid Percent) %
Yok	113	75,3
Serbest Meslek	25	16,7
Yıl İçi Sezonluk İşçi	12	8
Kayıp Değer	-	-
Toplam	150	100

3.7.1.6. Araştırmaya Katılanların Aile Birey Sayısına Göre Frekans Dağılımları

Tablo 3.9’ daki tespitlere göre mevsimlik tarım işçi göçleri genel itibari ile kalabalık aileler tarafından gerçekleştirilmektedir. Tablodaki bulgulara göre aile birey sayısı 5 ve üzeri olan (N=75) %50, birey sayısı 4 kişi olan (N=59) %39,3 iken, 3 kişi olan (N=9) %6 ve aile birey sayısı bakımından 2 kişi den oluşan grup ise (N=4) %2,7 olarak görülmektedir.

Tablo 3.9. Katılımcıların Aile Birey Sayısı Bağlamında Dağılımları

Aile Birey Sayısı	Demografik Değişkenlerin Dağılımı	
	N	Geçerli Yüzde (Valid Percent) %
2	4	2,7
3	9	6,0
4	59	39,3
5-5+	75	50,0
Kayıp Değer	3	2
Toplam	150	100

3.7.1.7. Araştırmaya Katılanların Mevsimlik Olarak Çalışanların Sayısına Göre Frekans Dağılımları

Mevsimlik çalışan sayısı bakımından en zengin olan gruplar; ailede 2 veya 3 mevsimlik çalışan sayısı bulunan ailelerdir. Tablo 3.10’a baktığımızda çalışan sayısı 2 olan (%41,3) N=62 kişi, çalışan sayısı 3 olan (%46) N=69 kişi, çalışan sayısı 4 olan (%10,7) N=16 kişi ve son olarak çalışan sayısı 5 olan ise (%2) N=3 kişidir.

Tablo 3.10. Katılımcıların Mevsimlik Çalışan Sayısı Bağlamında Dağılımları

Mevsimlik Çalışan Sayısı	Demografik Değişkenlerin Dağılımı	
	N	Geçerli Yüzde (Valid Percent) %
2	62	41,3
3	69	46,0
4	16	10,7
5	3	2,0
Kayıp Değer	-	-
Toplam	150	100

3.7.1.8. Araştırmaya Katılanların Çocuk Sayısına Göre Frekans Dağılımları

Çalışan işçileri çocuk sayıları bakımından incelediğimizde çocuğu olmayan (N=2) %4,8, tek çocuğu olanlar (N=3) %7,1, iki çocuğu sahip olanlar (N=13) %31, üç çocuğa sahip olan (N=11) %26,2 ve dört veya dörtten fazla çocuğu olanların oranı ise (N=13) %31 olarak tespit edilmiştir.

Tablo 3.11. Katılımcıların Çocuk Sayısı Bağlamında Dağılımları

Çocuk Sayısı	Demografik Değişkenlerin Dağılımı	
	N	Geçerli Yüzde (Valid Percent) %
0	2	4,8
1	3	7,1
2	13	31,0
3	11	26,2
4 ve 4+	13	31,0
Kayıp Değer	-	-
Toplam	42	100

3.7.1.9. Araştırmaya Katılanların Günlük Çalışma Saatine Göre Frekans Dağılımları

Tablo 3.12'deki bulgulara göre mevsimlik işçilerin yaklaşık yarısından fazlası (N=95) %63,3'ü 8 ile 10 saat arasında, 6-8 saat arasında çalışanların oranı (N=32) %21,3 ve son olarak 10 saat üzeri çalışanlar ise (N=23) %15,3 tespit edilmiştir.

Tablo 3.12. Katılımcıların Günlük Çalışılan Saat Sayısı Bağlamında Dağılımları

Günlük Çalışılan Saat Sayısı	Demografik Değişkenlerin Dağılımı	
	N	Geçerli Yüzde (Valid Percent) %
6-8	32	21,3
8-10	95	63,3
10+	23	15,3
Kayıp Değer	-	-
Toplam	150	100

3.7.1.10. Araştırmaya Katılanların Haftalık Çalışılan Gün Sayısına Göre Frekans Dağılımları

İşçilerin haftalık çalıştıkları gün baz alındığında tablo 3.13'deki verilere göre; haftada 6 gün çalışanların sayısı (%76,7) N=115 kişi, haftada 7 gün çalışanların sayısı ise (%23,3) N=35 kişi olarak belirlenmiştir.

Tablo 3.13. Katılımcıların Haftada Çalışılan Gün Sayısı Bağlamında Dağılımları

Haftada Çalışılan Gün Sayısı	Demografik Değişkenlerin Dağılımı	
	N	Geçerli Yüzde (Valid Percent) %
6	115	76,7
7	35	23,3
Toplam	150	100

3.7.1.11. Araştırmaya Katılanların Aldıkları Günlük Yevmiyelerine Göre Frekans Dağılımları

Tablo 3,14'deki bulgulara göre bu saha araştırmasına katılan mevsimlik tarım işçilerinin yaklaşık yarısından fazlası (N=80) %53,3'ü günlük 50 TL veya altında bir ücret aldığı görülmüştür. Diğerlerine baktığımızda ise 51-60 TL ücret alanlar (N=10) %6,7 , 61-70 TL ücret alanlar (N=57) %38 ve 71 ile 80 TL ücretle çalışanların oranı ise (N=3) %2'dir.

Tablo 3.14. Katılımcıların Alınan Günlük Yevmiye Bağlamında Dağılımları

Günlük Yevmiye (TL)	Demografik Değişkenlerin Dağılımı	
	N	Geçerli Yüzde (Valid Percent) %
50 ve az	80	53,3
51-60	10	6,7
61-70	57	38,0
71-80	3	2,0
Kayıp Değer	-	-
Toplam	150	100

3.7.2. Sosyo-Ekonomik Değişkenlerin Frekans Tabloları

3.7.2.1. Araştırmaya Katılanların İş Bulma Şekline Göre Frekans Dağılımları

Mevsimlik işçilerin iş bulma şekilleri tablo 3.15'e göre incelendiğinde yarısından fazlası (N=86) %57,3'ü akrabalarının, önemli bir kısmı yaklaşık olarak (N=60) %40'ı arkadaş, (N=2) %1,3'ü iş-kur ve (N=2) %1,3'ü ise diğerlerinin yardım, yönlendirme veya önerileriyle bu işi buldukları görülmektedir.

Tablo 3.15. Katılımcıların İşi Bulma Şekli Bağlamında Dağılımları

İşi Bulma Şekli	Demografik Değişkenlerin Dağılımı	
	N	Geçerli Yüzde (Valid Percent) %
Akraba	86	57,3
Arkadaş	60	40,0
İş-kur	2	1,3
Diğer	2	1,3
Kayıp Değer	-	-
Toplam	150	100

3.7.2.2. Araştırmaya Katılanların Barındıkları Yerlere Göre Frekans Dağılımları

Saha araştırmasına katılan işçilerin; (N=87) %58'i kendi imkanları ile, (N=60) %40'ı işverenin sağladığı (çadır/prefabrik ev/bina veya daire vb.) imkanlarla barınma ihtiyaçlarını karşılamaktadırlar.

Tablo 3.16. Katılımcıların Barınma İmkânı Bağlamında Dağılımları

Barınma İmkânı	Demografik Değişkenlerin Dağılımı	
	N	Geçerli Yüzde (Valid Percent) %
Kendi İmkânları	87	58,0
İşverenin Sağladığı Çadır	43	28,7
İşverenin Sağladığı Prefabrik Ev	8	5,3
İşverenin Sağladığı Bina Veya Daire	9	6,0
Başka Çalışanlarla Ortak Kullanım	3	2,0
Kayıp Değer	-	-
Toplam	150	100

3.7.2.3. Araştırmaya Katılanların Temiz İçme Suyu İhtiyacını Karşılama Yöntemi Göre Frekans Dağılımları

Barınılan yerde (ev), temiz içme suyu, çalışılan alanda (tarla) taşıma suyu ile karşılamamanın oranı (N=117) %78 ile diğerlerinden göre oldukça yüksektir. Barınılan yerde (ev) ve çalışılan alanda (tarla) taşıma temiz içme suyu (N=5) %3,3 iken barınılan yerde ve çalışılan alanda temiz içme suyu (N=28) %18,7 olarak gösterilmektedir.

Tablo 3.17. Katılımcıların Temiz İçme Suyu İhtiyacını Karşılama Yöntemi Bağlamında Dağılımları

Temiz İçme Suyu İhtiyacının Karşılama Yöntemi	Demografik Değişkenlerin Dağılımı	
	N	Geçerli Yüzde (Valid Percent) %
Barınılan Yerde (Ev), Çalışılan Alanda Taşıma Temiz İçme Suyu (Tarla)	5	3,3
Barınılan Yerde Temiz İçme Su İhtiyacı Karşılanırken; Çalışma Alanında Taşıma Su	117	78,0
Barınılan Yerde Ve Çalışılan Alanda Temiz İçme Suyu	28	18,7
Kayıp Değer	-	-
Toplam	150	100

3.7.2.4. Araştırmaya Katılanların Ulaşım İhtiyaçlarını Karşılama Yöntemi Göre Frekans Dağılımları

Tablo 3.18'deki veriler ışığında çalışanların ulaşım ihtiyaçlarını karşılamaları incelendiğinde işverenin imkanları ile ihtiyaçlarını karşılayanlar (N=108) %72 iken, kendi imkanları ile ulaşımını sağlayanların oranı ise (N=42) %28 olarak gerçekleşmektedir.

Tablo 3.18. Katılımcıların Ulaşım İhtiyacını Karşılama İmkânı Bağlamında Dağılımları

Ulaşım İhtiyacını Karşılama İmkânı	Demografik Değişkenlerin Dağılımı	
	N	Geçerli Yüzde (Valid Percent) %
İşveren İmkânları	108	72,0
Kendi İmkânları	42	28,0
Kayıp Değer	-	-
Toplam	150	100

3.7.2.5. Araştırmaya Katılanların Sosyal Güvencelerini Karşılama Yöntemi Göre Frekans Dağılımları

Çalışanların sosyal güvence ihtiyaçlarını karşılama yöntemine göre yukarıdaki tabloya bakıldığında işveren tarafından karşılanma (%68,7) N=103 kişi, kendi imkanları ile karşılama (%30,7) N=46 kişi ve sosyal güvencesi olmayanlar ise (%0,7) N=1 kişidir.

Tablo 3.19. Katılımcıların Sosyal Güvence İhtiyacını Karşılama İmkânı Bağlamında Dağılımları

Sosyal Güvence İhtiyacını Karşılama İmkânı	Demografik Değişkenlerin Dağılımı	
	N	Geçerli Yüzde (Valid Percent) %
İsteğe Bağlı Kendim	46	30,7
İşveren Tarafından	103	68,7
Hayır Yok	1	,7
Kayıp Değer	-	-
Toplam	150	100

3.7.2.6. Katılımcıların Aylık Gelir Bağlamında Dağılımları

Aşağıdaki tablo incelediğinde çalışan mevsimlik işçilerin aylık olarak kazandıkları ücretler görülmektedir. Bu verilerden de anlaşılacağı üzere işçilerin yaklaşık olarak %53,3 ‘ü 1301-1500 TL, %44 ‘ü 1501-2000 TL, %1,3’ü 2000+ TL üzeri kazanç sağlamaktadır.

Tablo 3.20. Katılımcıların Aylık Gelir Bağlamında Dağılımları

Aylık Gelir (TL)	Demografik Değişkenlerin Dağılımı	
	N	Geçerli Yüzde (Valid Percent) %
0-1000	1	,7
1001-1300	1	,7
1301-1500	80	53,3
1501-2000	66	44,0
2000+	2	1,3
Kayıp Değer	-	-
Toplam	150	100

3.7.2.7. Katılımcıların Çocuklarının Eğitim Alma Şekli Bağlamında Dağılımları

Araştırmaya katılan işçilerin çocuklarının yarısından fazlası (%55,3) memleketlerinde eğitimine devam etmekte, bir kısmı ise (%31,6) taşınmalı eğitim ile sezon bitimine kadar devam ediyor sezon bittikten sonrada memleketlerinde devam etmekte ve çocukların bir kısmı ise (%13,2) sezon bitimine kadar izinli sayılmaktadır.

Tablo 3.21. Katılımcıların Çocuklarının Eğitim Alma Şekli Bağlamında Dağılımları

Çocukların Eğitim Alma Şekli	Demografik Değişkenlerin Dağılımı	
	N	Geçerli Yüzde (Valid Percent) %
Taşınmalı eğitim ile sezon bitimine kadar (Sezonluk iş bitince memleketlerinde devam edecek)	12	31,6
Sezonluk iş bitimine kadarizinli	5	13,2
Memleketlerinde okuluna başladı aile yakınları ilgileniyor.	21	55,3
Kayıp Değer	-	-
Toplam	38	100

3.7.2.8. Katılımcıların Gıda İhtiyacını Karşılama Şekli Bağlamında Dağılımları

Mevsimlik tarım işçilerinin gıda ihtiyacının karşılanmasında tablo 3.22'ye göre tespit edilen veriler şöyledir; kendi imkanları ile karşılama oranı (N=78) %52, işverinin sağladığı ise (N=72) %48'dir.

Tablo 3.22. Katılımcıların Gıda İhtiyacını Karşılama Şekli Bağlamında Dağılımları

Gıda İhtiyacını Karşılama Şekli	Demografik Değişkenlerin Dağılımı	
	N	Geçerli Yüzde (Valid Percent) %
Kendi İmkânları	78	52,0
İşveren Tarafından	72	48,0
Kayıp Değer	-	-
Toplam	150	100

3.7.2.9. Katılımcıların Sağlık İhtiyacını Karşılama Şekli Bağlamında Dağılımları

Tablo 3.23'e göre tespit edilen verilerde katılımcıların sağlık ihtiyaçlarının %52,7'si işveren tarafından, %47,3'ü ise işçilerin kendileri tarafından karşılandığı görülmektedir.

Tablo 3.23. Katılımcıların Sağlık İhtiyacını Karşılama Şekli Bağlamında Dağılımları

Sağlık İhtiyacını Karşılama Şekli	Demografik Değişkenlerin Dağılımı	
	N	Geçerli Yüzde (Valid Percent) %
Kendi İmkânları	71	47,3
İşveren	79	52,7
Kayıp Değer	-	-
Toplam	150	100

3.7.3. Sosyo-Ekonomik Değişkenler İle Yaşam, Gelir ve İş Memnuniyeti Arasındaki İlişkilere Yönelik Bulgular

Bu kısımda Hipotez 1 in doğruluğunu test etmek için aşağıdaki analizler yapılmıştır.

Korelasyon analizi iki veya daha fazla değişken arasındaki ilişkinin belirlenmesinde ve ne yönlü bir ilişkinin olduğunu tespit edilmesinde kullanılmaktadır. Analiz sonucunda elde edilen “r” değeri, iki değişken arasında meydana gelen ilişkinin şiddetinin ve yönünü gösteren korelasyon katsayısını göstermektedir. r değeri -1 ile +1 arasında değer almaktadır. Bu değer +1’ yaklaştıkça ilişkinin şiddeti artarken 0’a yaklaşması şiddetini azaltmaktadır. Bunun yanında ayrıca “p” harfi ise bu ilişkinin anlamlılığını ifade eden değeri göstermektedir ve genel olarak 0,05’ten küçük olması gerekmektedir (Gürbüz ve Şahin, 2015: 255-256). r katsayısı ve yorum tablosu aşağıda gösterilmiştir.

Tablo 3.24. r Katsayısının Aldığı Değerler ve Yorumlar Tablosu

	Kuvvetli (-)	Orta (-)	Zayıf (-)	Zayıf (+)	Orta (+)	Kuvvetli (+)
r katsayısı	$-1 \leq r < -0,7$	$-0,7 \leq r < -0,3$	$-0,3 \leq r < 0,3$	$0 < r \leq 0,3$	$0,3 < r \leq 0,7$	$0,7 < r \leq +1$
Anlamlılık	$p < 0,05$					

Bu çalışmada çalışanların memnuniyet durumunu gösteren ölçek ile sosyo-ekonomik koşulların maddeleri normal dağılım göstermemeleri nedeniyle aralarındaki ilişkiyi ortaya koymak için Spearman Korelasyon analizi uygulanmıştır. Elde edilen bulgular tablo haline getirilip sunulmuştur.

Tablo 3.25. Sosyo-Ekonomik Koşullar İle Yaşam, Gelir Ve İş Memnuniyeti Arasındaki İlişki

Tablo 3.25. Sosyo-Ekonomik Koşullar İle Yaşam, Gelir Ve İş Memnuniyeti Arasındaki İlişki

KORELASYON	Yaşam Memnuniyeti		Gelir Memnuniyeti		İş Memnuniyeti	
	R	p	r	P	R	p
Barınma karşılanma düzeyi	,516**	,000	,309**	,000	,114	,166
Temiz içme suyu ihtiyacı	,012	,882	,027	,744	,050	,546
Ulaşım sorunu	-,353**	,000	-,218**	,007	-,247**	,002
Sosyal güvence	,494**	,000	,483**	,000	,346**	,000
Aylık gelir	-,018	,830	,049	,551	,066	,424
Çocukların eğitim ihtiyacı	-,074	,661	,161	,334	,238	,151
Gıda ihtiyacı	,473**	,000	,368**	,000	,286**	,000
Sağlık ihtiyaçları	,543**	,000	,410**	,000	,223**	,006
**p<,01 *P<,05						

Tablo 3.25’de verilen analiz bulgularına göre;

Sosyo-ekonomik koşullar ve yaşam memnuniyeti ilişkisi: Barınma ihtiyacı, sosyal güvence, gıda ihtiyacı, sağlık ihtiyacı ile yaşam memnuniyeti arasında orta düzeyli ve anlamlı bir pozitif ilişki vardır. Ancak ulaşım sorunu ile yaşam memnuniyet arasında zayıf düzeyde ve anlamlı negatif bir ilişki mevcuttur ($p<,05$).

Sosyo-ekonomik koşullar ve gelir memnuniyeti ilişkisi: Sosyal güvence, sağlık ihtiyaçları, barınma ihtiyacı, gıda ihtiyacı ile gelir arasında orta düzeyli pozitif yönlü anlamlı bir ilişki vardır. Ulaşım sorunu ile gelir arasında ise zayıf düzeyli negatif yönlü anlamlı bir ilişki görülmektedir ($p<,05$).

Sosyo-ekonomik koşullar ve iş memnuniyeti ilişkisi: Sosyal güvence ile iş memnuniyeti arasında orta düzeyli pozitif yönlü anlamlı bir ilişki vardır. Gıda ihtiyacı ve sağlık ihtiyacı ile iş memnuniyeti arasında da anlamlı ve pozitif olmasına rağmen bu ilişki zayıf düzeydedir ($p<,05$). Ulaşım sorunu ile iş memnuniyeti arasında ise zayıf düzeyli negatif yönlü anlamlı bir ilişki görülmektedir ($p<,05$).

Bu sonuçlara göre **H1** reddedilerek **H1** kabul edilmiştir.

Memnuniyet boyutlarının kendi arasında oluşan ilişkisi de test edilmiştir. Tüm boyutların normal dağılım göstermeleri nedeniyle Pearson korelasyon testine başvurulmuştur. Elde edilen bulgular ise aşağıdaki tablo 3.26’da sunulmuştur.

Tablo 3.26. Memnuniyet Boyutlarının İlişkisi

		Yaşam	Gelir	İş	Ort.	S.S.
1	Yaşam	1	-	-	2,7200	,65320
2	Gelir	,454**	1	-	2,8900	,55221
3	İş	,452**	,332**	1	1,9247	,57604
** $p<,01$ * $P<,05$						

Buna göre yaşam, gelir ve iş memnuniyetlerinin kendi aralarında; orta düzeyde, pozitif ve anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmektedir ($p<,05$).

3.7.4. Hipotezlere ilişkin Fark Analizi Bulguları

Sosyo-ekonomik koşullar ile yaşam gelir ve iş memnuniyetleri arasındaki ilişkinin nerden kaynaklandığını tespit etmek için aşağıdaki fark analizleri yapılmıştır.

3.7.4.1. Barınma İhtiyacı ile Yaşam, Gelir ve İş Memnuniyeti Arasındaki İlişki

Aşağıdaki tablo da elde edilen analiz sonuçları incelendiğinde yaşam ve gelir memnuniyeti bağlamında bir farklılığın olduğu görülmektedir ($p<,05$). Farklılığın hangi iki grup arasında meydana geldiğini gösteren Tukey testi sonuçları dikkate alınmıştır.

Tablo 3.27. Memnuniyet Boyutları Bağlamında Barınma İhtiyaçlarının Karşılanmasına İlişkin Fark Analizi (Anova Testi)

	Barınma ihtiyacının karşılanması	Ort.	S.S.	P	Anlamlı Fark
Yaşam	1) Kendi İmkanları	2,4598	,61262	,000	2-1
	2)İşverenin Sağladığı Çadır	2,9380	,47840		3-1
	3)İşverenin Sağladığı Prefabrik Ev	3,3333	,30861		4-1
	4)İşverenlerin Sağladığı Bina, Apartman, Daire	3,5926	,32394		4-2
	5)Başka Çalışanlarla Ortak Kullanım	2,8889	1,07152		
Gelir	1) Kendi İmkanları	2,7529	,56483	,002	2-1
	2)İşverenin Sağladığı Çadır	3,0581	,52564		3-1
	3)İşverenin Sağladığı Prefabrik Ev	3,3125	,25877		
	4)İşverenlerin Sağladığı Bina, Apartman, Daire	3,1111	,22048		
	5)Başka Çalışanlarla Ortak Kullanım	2,6667	,57735		
İş	1) Kendi İmkanları	1,8678	,58299	,686	-
	2)İşverenin Sağladığı Çadır	2,0280	,61737		
	3)İşverenin Sağladığı Prefabrik Ev	1,9375	,41726		
	4)İşverenlerin Sağladığı Bina, Apartman, Daire	1,9444	,46398		
	5)Başka Çalışanlarla Ortak Kullanım	2,0000	,50000		

Elde edilen analiz sonuçları incelendiğinde yaşam ve gelir memnuniyeti bağlamında bir farklılığın olduğu görülmektedir ($p<,05$). Farklılığın hangi iki grup arasında meydana geldiğini gösteren Tukey testi sonuçları dikkate alınmıştır. Bu sonuçlara göre yaşam memnuniyeti bağlamında, işverenin sağladığı çadır (ort.=2,93=; S.S.=,478), prefabrik ev (ort.=3,33=; S.S.=,30), bina, apartman veya daire (ort.=3,59=; S.S.=,32) konusundaki görüşlerinin ortalaması kendi imkanları ile barınma (ort.=2,45=; S.S.=,61) konusundaki görüşlerinden daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca işverenin sağladığı bina, apartman veya daire (ort.=3,59=; S.S.=,32) konusundaki görüşlerinin ortalaması işverenin sağladığı çadır (ort.=2,93=; S.S.=,478) ilişkin ortalamasından daha yüksek çıkmış olup anlamlı bir farklılık oluşmuştur.

Bir diğer farklılık ise gelir memnuniyeti bağlamında ortaya çıktığı görülmektedir ($p<,05$). Buna göre işverenin sağladığı çadır (ort.=3,05=; S.S.=,52) ve prefabrik ev (ort.=3,31=; S.S.=,25) konusundaki görüşlerinin ortalaması kendi

imkanları ile barınma (ort.=2,75=; S.S.=,56) konusundaki görüşlerinden daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

3.7.4.2. Ulaşım İhtiyacı ile Yaşam, Gelir ve İş Memnuniyeti Arasındaki İlişki

Tablo 3.28’de, bağımsız örneklem T testi analiz sonucunda elde edilen bulgular yer almaktadır. Bu bulgular araştırmaya katılan tüm çalışanların ulaşım ihtiyaçlarının karşılanması bağlamında yaşam, gelir ve iş memnuniyetleri boyutlarına ilişkin görüşlerinde meydana gelen farklılıkları ortaya koymak amacıyla sunulmuştur. Tablodaki analiz sonuçları incelendiğinde; çalışanların ulaşım ihtiyaçlarının karşılanma şekli, yaşam memnuniyeti bağlamında bir farklılığa rastlanmıştır ($p<,05$). Bu göre kendileri tarafından karşılanmasının ortalaması (ort=;2,85; S.S.= ,63), işveren tarafından karşılanmasının ortalamasından (ort=2,36; S.S.= ,55) daha yüksek görülmektedir.

Tablo 3.28. Memnuniyet Boyutları Bağlamında Ulaşım İhtiyaçlarının Karşılanmasına İlişkin Fark Analizi (T testi)

Ulaşım Sorunu		Ort.	S.S.	p	t	F
Yaşam	kendi imkanları	2,8580	,63834	,000	4,398	148
	işveren imkanları	2,3651	,55490			
Gelir	kendi imkanları	2,9769	,47055	,009	2,722	
	işveren imkanları	2,6667	,67775			
İş	kendi imkanları	2,0158	,58217	,002	3,200	
	işveren imkanları	1,6905	,49328			

Bu farklılık gelir memnuniyeti bağlamında ise yine benzer şekilde olduğu tespit edilmiş olup farklılığın anlamlı olduğu görülmektedir ($p<,05$). Buna göre kendileri tarafından karşılanmasının ortalaması (ort=; 2,97; S.S.= ,47), işveren tarafından karşılanmasının ortalamasından (ort=2,66; S.S.= ,67) daha yüksek olduğu saptanmıştır.

Son olarak iş memnuniyeti bağlamında da farklılık anlamlı görülmektedir ($p<,05$). Çalışanlar ulaşım ihtiyacının kendileri tarafından karşılanmasına ilişkin ortalaması (ort=; 2,01; S.S.= ,58), işveren tarafından karşılanmasının ortalamasından (ort=1,69; S.S.= ,49) daha yüksek görülmektedir.

Çalışanların büyük bir bölümü, ulaşımı sorununu kendi imkanlarıyla çözmeleri nedeniyle bu sonuç çıkmış olabilir.

3.7.4.2.1. Sosyal Güvence İhtiyacı ile Yaşam, Gelir ve İş Memnuniyeti Arasındaki İlişki

Tablo 3.29’da, bağımsız örneklem T testi analiz sonucunda elde edilen bulgular yer almaktadır. Bu bulgular araştırmaya katılan tüm çalışanların sosyal güvencelerinin karşılanması bağlamında yaşam, gelir ve iş memnuniyetleri boyutlarına ilişkin görüşlerinde meydana gelen farklılıkları ortaya koymak amacıyla sunulmuştur.

Tablo 3.29. Memnuniyet Boyutları Bağlamında Sosyal Güvence İhtiyaçlarının Karşılanmasına İlişkin Fark Analizi (T Testi)

Sosyal Güvence	Ort.	S.S.	p	T	F
Yaşam	İsteğe bağlı kendim	2,2536	,48271	,000	-7,138
	İşveren tarafından	2,9191	,61120		
Gelir	İsteğe bağlı kendim	2,4891	,61904	,000	-5,789
	İşveren tarafından	3,0680	,41450		
İş	İsteğe bağlı kendim	1,6304	,45258	,000	-4,783
	İşveren tarafından	2,0505	,57971		

Tablodaki analiz sonuçlarına gözetildiğinde; çalışanların sosyal güvenliklerinin karşılanma şekilleri ile yaşam memnuniyeti, gelir ve iş memnuniyetleri bağlamında bir farklılığa rastlanmıştır ($p<,05$).

Buna göre sosyal güvenliklerinin karşılanma şekilleri ile yaşam memnuniyeti arasında farklılık vardır($p<,05$). Sosyal güvencenin işveren tarafından karşılanmasının ortalaması (ort=2,91; S.S.= ,61) kendileri tarafından karşılanmasının ortalamasından (ort=; 2,25; S.S.= ,48) daha yüksek olduğu saptanmıştır.

Çalışanların sosyal güvenliklerinin karşılanma şekilleri ile gelirleri arasında farklılık mevcuttur ($p<,05$). Bu farklılık işveren tarafından sağlanan sosyal güvencenin sağladığı sosyal güvence durumundan (ort=2,48; S.S.= ,61) daha yüksek olduğu görülmektedir.

Çalışanların iş memnuniyetleri ile sosyal güvencelerinin karşılanma şekilleri açısından farklılaştığı görülmektedir. İşveren tarafından sağlanan sosyal güvenceli çalışanların (ort=2,05; S.S.= ,57), çalışanın kendi isteğine bağlı olarak olan sosyal güvenceye göre iş memnuniyetinin (ort=1,6; S.S.= ,45), daha fazla olduğu görülmektedir.

3.7.4.2.2. Gıda İhtiyacı ile Yaşam, Gelir ve İş Memnuniyeti Arasındaki İlişki

Tablo 3.30'da, bağımsız örneklem T testi analizi sonucunda elde edilen veriler gösterilmiştir. Bu bulgular araştırmaya katılan tüm çalışanların gıda ihtiyacının karşılanması bağlamında yaşam, gelir ve iş memnuniyetleri boyutlarına ilişkin görüşlerinde meydana gelen farklılıkları ortaya koymak amacıyla sunulmuştur.

Tablo 3.30. Memnuniyet Boyutları Bağlamında Gıda İhtiyaçlarının Karşılanmasına İlişkin Fark (T Testi) Analizi

Gıda Karşılama		Ort.	S.S.	p	t	F
Yaşam	Kendi İmkanları	2,4231	,52546	,000	-6,562	148
	İşveren imkanları	3,0417	,62783			
Gelir	Kendi imkanları	2,6987	,58853	,000	-4,721	
	işveren imkanları	3,0972	,42492			
İş	kendi imkanları	1,7628	,49494	,000	-3,735	
	işveren imkanları	2,1001	,60887			

Tablodaki analiz sonuçları incelendiğinde; çalışanların gıda ihtiyaçlarının karşılanma şekilleri ile yaşam memnuniyeti, gelir ve iş memnuniyetleri bağlamında bir farklılığa rastlanmıştır ($p<,05$). Bu verilere göre işveren tarafından gıda ihtiyacının karşılanma ortalaması (ort=3,04; S.S.= ,62), çalışanların kendileri tarafından gıda ihtiyacının karşılanmasından (ort=; 2,42; S.S.= ,52) daha yüksek görülmektedir.

Çalışanların gıda ihtiyaçlarının karşılanma şekilleri ile gelirleri arasında farklılık mevcuttur ($p<,05$). Bu farklılık gıda ihtiyacının işveren tarafından sağlanma ortalaması (ort=3,09; S.S.= ,42), çalışanın kendisi tarafından karşılanma ortalamasından yüksektir (ort=2,69; S.S.= ,58).

Çalışanların iş memnuniyetleri ile gıda ihtiyaçlarının karşılanma şekilleri arasında farklılaşma olduğu görülmektedir. İşveren tarafından sağlanan gıda ihtiyacı ile oluşan iş memnuniyeti ortalaması, (ort=2,1; S.S.= ,60), çalışanın kendi imkanları ile sağladığı gıda ihtiyacı sonucu ortaya çıkan iş memnuniyeti ortalamasından (ort=1,76; S.S.= ,49) yüksektir.

3.7.4.2.3. Çocukların Eğitiminin Karşılanması ile Yaşam, Gelir ve İş Memnuniyeti Arasındaki İlişki

Tablo 3.31’de, bağımsız örneklem T testi analiz sonucunda elde edilen verilere göre araştırmaya katılan tüm çalışanların çocuklarının eğitiminin karşılanması bağlamında yaşam, gelir ve iş memnuniyetleri boyutlarına ilişkin meydana gelen farklılıkları ortaya konmuştur.

Tablo 3.31. Memnuniyet Boyutları Bağlamında Çocukların Eğitiminin Karşılanmasına İlişkin Fark Analizi (T Testi)

	Çocukların Eğitimi	Ort.	S.S.	P	Anlamlı Fark
Yaşam	1) sezonluk eğitim	2,9444	,42243	,441	-
	2) sezonluk izinli	2,5333	,38006		
	3) memlekette devam	2,8254	,70411		
Gelir	1) sezonluk eğitim	3,0000	,30151	,049	1-3
	2) sezonluk izinli	2,4000	,65192		3-1
	3) memlekette devam	3,0714	,59761		
İş	1) sezonluk eğitim	1,9167	,59671	,032	3-1
	2) sezonluk izinli	1,4000	,41833		2-1
	3) memlekette devam	2,1667	,57735		

Tablodaki analiz sonuçları incelendiğinde; çalışan çocukların eğitim ihtiyaçları ile yaşam memnuniyeti arasında farklılaşma görülmezken, gelir ve iş memnuniyeti arasında anlamlı bir farklılık vardır ($p<,05$).

Bu farklılık gelir ile çocukların eğitim ihtiyacının karşılanması arasındaki koşullar incelendiğinde, memlekette devam edenlerin en yüksek ortalama (ort=3,07; S.S. = ,59) sahip olduğu, bunu takiben sezonluk eğitim alanların (ort=3,00; S.S. = ,30), ve son sırada ise sezonluk izinli olanların ortalaması (ort=2,40; S.S.= ,65) gelmektedir.

İş memnuniyeti ile çocukların eğitim ihtiyaçları arasındaki farklılaşmada ise memlekette eğitime devam edenlerin iş memnuniyeti ortalaması (ort=2,16; S.S.= ,57), sezonluk eğitim görenlere (ort=1,91; S.S.= ,59) ve sezonluk izinli olanlara (ort=1,40; S.S.= ,41) göre daha yüksek olduğu görülmektedir.

3.7.4.2.4. Sağlık İhtiyaçlarının Karşılanması ile Yaşam, Gelir ve İş Memnuniyeti Arasındaki İlişki

Tablo 3.32’deki, bağımsız örneklem T testi analiz sonucunda tespit edilen veriler bulunmaktadır. Bu veriler araştırmaya katılan tüm çalışanların sağlık

ihtiyaçlarının karşılanması bağlamında yaşam, gelir ve iş memnuniyetleri boyutlarına ilişkin görüşlerinde meydana gelen farklılıkları ortaya koymak amacıyla sunulmuştur.

Tablo 3.32. Memnuniyet Boyutları Bağlamında Sağlık İhtiyaçlarının Karşılanmasına İlişkin Fark Analizi (T Testi)

Sağlık İhtiyaçlarının Karşılanma Şekli	Ort.	S.S.	P	T	s.d
Yaşam	Kendi İmkanları	2,3521	,52217	-	148
	İşveren İmkanları	3,0506	,58003	,000	
Gelir	Kendi imkanları	2,6479	,61757	-	148
	İşveren imkanları	3,1076	,37271	,000	
İş	Kendi imkanları	1,7846	,49996	-	148
	İşveren imkanları	2,0506	,61287	,004	

Tablodaki analiz sonuçları incelendiğinde; işçilerin sağlık ihtiyaçlarının karşılanma şekilleri ile yaşam memnuniyeti, gelir ve iş memnuniyetleri bağlamında bir farklılığa rastlanmıştır ($p<,05$).

Sağlık ihtiyaçlarının karşılanma şekilleri ile yaşam memnuniyeti arasında farklılık vardır ($p<,05$). Sağlık ihtiyaçlarının işveren tarafından sağlanmasının ortalaması (ort=3,05; S.S.= ,58) kendileri tarafından karşılanmasının ortalamasından (ort=; 2,35; S.S.= ,52) daha yüksek seviyede olduğu aşikardır.

Sağlık ihtiyaçlarının karşılanma şekilleri ile gelirleri arasında farklılık mevcuttur ($p<,05$). Bu farklılık işveren tarafından sağlık ihtiyaçlarının karşılanmasının ortalaması (ort=3,10; S.S.= ,37) kendilerinin sağladığı durumundan (ort=2,64; S.S.= ,61) daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Çalışanların iş memnuniyetleri ile sağlık ihtiyaçlarının karşılanma şekilleri açısından farklılaştığı görülmektedir. İşveren tarafından sağlanan sağlık ihtiyaçlarının ortalaması (ort=2,05; S.S.= ,57), çalışanın kendi isteğine bağlı olarak olan sosyal güvencesine göre iş memnuniyetinin (ort=1,78; S.S.= ,49), daha fazla olduğuna veriler ışığında görülmektedir.

3.7.5. Sosyo-Ekonomik Koşulların Yaşam, Gelir Ve İş Memnuniyeti Üzerine Etkisine Yönelik Bulgular

Bu kısımda Hipotez2 ve Hipotez3'ün doğruluğunu test etmek için aşağıdaki analizler yapılmıştır. Analizler sonucunda hipotez2₁ kabul edilmiş ($p < 0.05$), hipotez3₁ red edilmiştir ($p > 0.05$).

Bir bağımlı değişkenin birden fazla bağımsız değişkenden etkilenmesi söz konusudur. Bu sebepten dolayı bir regresyon modelinde bir bağımlı değişken ile birden fazla bağımsız değişkenin ilişkisi araştırılması gerekmektedir (Gürbüz ve Şahin, 2015: 267). Bu çalışmada ise Çoklu Regresyon analizi yapılırken Backward selection metodu uygulanmıştır. Bu metod uygulanırken tüm bağımsız değişkenler modele dâhil edilmektedir. En zayıf bağımsız değişken modelden atılır ve tekrar regresyon analizi yapılmaktadır. Bu süreçte model analiz için en yararlı regresyon modelini ortaya çıkaran bağımsız değişkenler kalıncaya kadar tekrarlanmaktadır (Kalaycı, 2010: 260).

Sağlıklı bir analiz sonucu elde etmek için regresyon modelinde çoklu bağlantı sorununun olmaması gerekmektedir (Kalaycı, 2010: 263). Bu sorunu gösteren değerler olarak Tolerance değerinin 0,2'den büyük ve VIF değerinin de 10'dan küçük olması değişkenler arasında çoklu bağlantı sorunun olmadığını göstermektedir (Gürbüz ve Şahin, 2015: 264). Bunun yanında regresyon modelinde otokorelasyon sorunun dikkat edilmelidir. Bu sorunu gösteren Durbin Watson değerleri de 1,5 ile 2,5 arasında olması gerekmektedir (Kalaycı, 2010: 264).

Yapılan Çoklu Regresyon analizi sonucunda elde edilen bulgular aşağıdaki tablolarda gösterilmektedir.

Tablo 3.33. Sosyo-ekonomik Koşulların Yaşam Memnuniyeti Üzerindeki Etkisine İlişkin Regresyon Testi Bulguları

BAĞIMSIZ DEĞİŞKENLER	BAĞIMLI DEĞİŞKEN (YAŞAM MEMNUNİYETİ)			Regresyon Modelin Özeti
	B	S.H.	p	
Barınma ihtiyacı	-	-	-	$R^2 = ,337$ $Adj. R^2 = ,298$ $F = 68,651$ $p = ,000$ $DW = 1,395$ $Tolerance > 0,2$ $VIF < 10$
Temiz içmesuyuihtiyacı	-	-	-	
Ulaşım sorunu	-	-	-	
Sosyal güvence	,347	,192	,025	
Aylık gelir	-	-	-	
Çocukların eğitim ihtiyacı	-	-	-	
Gıda ihtiyacı	,366	,177	,019	
Sağlık ihtiyaçları	-	-	-	

Memnuniyet boyutları ile kurulan regresyon modeli istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p=,000$). sosyo-ekonomik koşullar boyutlarının birlikte değerlendirilmesi sonucunda yaşam memnuniyeti üzerindeki etkisinin %29'unu açıkladığı tespit edilmiştir ($\text{Adj. } R^2 = ,298$). Bununla beraber beta katsayılarına bakıldığında sadece sosyal güvence ($\beta=,347$; $p<0.05$) ve gıda ihtiyacının ($\beta=,366$; $p<0.05$) önemli ve anlamlı bir etkisinin olduğu görülmektedir. Bunun dışında kalan diğer bağımsız değişkenlerin yaşam memnuniyeti üzerinde herhangi anlamlı bir etkiye sahip olmadıkları tespit edilmiştir ($p>,05$). Burada en yüksek etkiyi ise gıda ihtiyacının olduğu görülmektedir.

Tablo 3.34. Sosyo-ekonomik Koşulların Gelir Memnuniyeti Üzerindeki Etkisine İlişkin Regresyon Testi Bulguları

BAĞIMSIZ DEĞİŞKENLER	BAĞIMLI DEĞİŞKEN (GELİR MEMNUNİYETİ)			Regresyon Modelin Özeti
	B	S.H.	p	
Barınma ihtiyacı	-	-	-	$R^2 = ,295$ $\text{Adj. } R^2 = ,254$ $F = 7,114$ $p = ,000$ $DW = 1,721$ $\text{Tolerance} > 0,2$ $VIF < 10$
Temiz içmesuyu ihtiyacı	-	-	-	
Ulaşım sorunu	-	-	-	
Sosyal güvence	-	-	-	
Aylık gelir	-	-	-	
Çocukların eğitim ihtiyacı	-	-	-	
Gıda ihtiyacı	,397	,171	,014	
Sağlık ihtiyaçları	-	-	-	

Bununla beraber beta katsayılarına bakıldığında sadece gıda ihtiyacının ($\beta=,397$; $p<0.05$) önemli ve anlamlı bir etkisinin olduğu görülmektedir. Bunun dışında kalan diğer bağımsız değişkenlerin gelir üzerinde herhangi anlamlı bir etkiye sahip olmadıkları tespit edilmiştir ($p>,05$). Burada da en yüksek etkiyi gıda ihtiyacının olduğu görülmektedir.

SONUÇ

Mevsimlik tarım işçiliğinin temel nedeni, işçilerin yaşadıkları yerlerde ailelerinin geçimlerini sağlayabilmeleri için yeterli seviyede iş imkânlarının olmaması veya bu imkânların kısıtlı olmasıdır.

Yaşam şartlarının yetersizliği, barınma alanlarının uygunsuzluğu, aldıkları ücretlerin düşük olması, düzensiz beslenme, çocukların eğitim sorunları, ulaşım sorunları ve trafik kazaları vb. mevsimlik işçilerin ne kadar zor şartlar ile karşı karşıya kaldığının göstergesidir. Türkiye’de mevsimlik tarım işçilerine yönelik yasal düzenlemelerde boşluklar bulunmaktadır. Bazı hukuki düzenlemelerde mevsimlik tarım işçilerinden bahsedilmiş olsa da onları ilgilendiren kapsamlı bir yasa henüz çıkarılmamıştır. Ayrıca, mevsimlik tarım işçilerini konu alan mevcut hukuki düzenlemeler de çalışanların büyük kısmının kayıtdışı olmalarından dolayı verimli bir şekilde uygulanmamaktadır.

Yapılan saha araştırmasında da görüldüğü gibi mevsimlik işçiler aile birey sayıları bakımından kalabalık ailelerden gelmektedir. Araştırmaya katılanların %50’sinin ailesi 5-5+ üzeri bireyden oluşmakta, çalışmaya gelen işçiler genellikle 19-40 yaş (% 96) arasında ve yaklaşık olarak 3/4’ünün (%75,3) mesleği yoktur. Eğitim seviyeleri ise ilkokul veya ortaokul (%68) düzeylerindedir.

Sonuçlar incelendiğinde mevsimlik tarım işçilerinin sosyo-ekonomik koşulları ile yaşam memnuniyetleri arasında anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. Bu durumda hipotez 1₁ (Mevsimlik tarım işçilerinin sosyo-ekonomik koşulları ile yaşam memnuniyetleri arasında anlamlı bir ilişki vardır) kabul edilmektedir. Analiz ayrıntılı olarak incelendiğinde barınma ihtiyacı, ulaşım sorunu, sosyal güvence, gıda ihtiyacı ve sağlık ihtiyacının sosyo-ekonomik koşullar ile yaşam memnuniyeti arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmüştür. Barınma ihtiyacı ele alındığında yaşam memnuniyeti en yüksek olan grubun işveren tarafından sağlanan barınma yerlerine sahip olanlarda görülmüştür. En düşük yaşam memnuniyetine sahip olan çalışanların ise kendi imkanları ile barınma ihtiyacını karşılayanların olduğu saptanmıştır.

Ulaşım sorunu ile yaşam memnuniyet incelendiğinde ise işçilerin kendileri tarafından sağlandığında ulaşım sorunu ortalaması (ort=; 2,85; S.S.= ,63), işveren tarafından sağlandığında ortalama (ort=; 2,36; S.S.= ,55) olduğu görülmekte ve kendileri ulaşımını sağladıklarında yaşam memnuniyetlerinin daha düşük olduğu saptanmıştır.

Sosyal güvence ihtiyacının karşılanması ile yaşam memnuniyeti arasındaki ilişkiye baktığımızda ise; işveren tarafından (ort=; 2,91; S.S.= ,61) bu ihtiyacın karşılanması işçilerin yaşam memnuniyetlerini yükseltmiştir. Çalışanlar tarafından sosyal güvence ihtiyacı karşılanması durumunda ortalamalardan da (ort=; 2,25; S.S.= ,48) anlaşılağı gibi yaşam memnuniyetini düşürmüştür. Aynı şekilde gıda ihtiyacı ve sağlık ihtiyaçlarının yaşam memnuniyeti yüksek olan grubun işveren tarafından sağlanması olduğu görülmektedir. Gıda ihtiyaçları (ort=; 3,04; S.S.= ,62) ve sağlık hizmeti işveren tarafından (ort=; 3,05; S.S.= ,58) karşılanırsa işçilerin yaşam memnuniyetleri oldukça yüksek olduğu saptanmıştır. Yaşam memnuniyetleri düşük olanların ise gıda ihtiyaçlarını (ort=; 2,42; S.S.= ,52) ve sağlık hizmetlerini (ort=; 2,35; S.S.= ,52) kendilerinin karşıladığı tespit edilmiştir.

Sosyo-ekonomik koşullar ile gelir memnuniyetleri arasındaki ilişkinin anlamlı çıkması sonucunda, gelir ile koşullar ayrıntılı olarak incelenmiştir. Bu analizlerde Barınma ihtiyacı, sosyal güvence, gıda ihtiyacı, sağlık ihtiyaçları ile gelir memnuniyeti arasında anlamlı ilişki çıkmıştır.

Ulaşım sorunu ile gelir memnuniyeti arasında anlamlı ve negatif yönlü ters bir ilişki tespit edilmiştir. Ancak bu ilişki oldukça orta kuvvettedir. Sosyal güvence, gıda ve sağlık ihtiyaçlarında ise orta kuvvette anlamlı ve pozitif bir ilişki vardır. Bu üç koşul içinde işveren tarafından ihtiyaçların giderilmesi gelir memnuniyetini arttırmaktadır.

Mevsimlik tarım işçilerinin sosyo-ekonomik koşulları ile iş memnuniyetleri arasında anlamlı bir ilişki vardır. Ulaşım sorunu, sosyal güvence, gıda ihtiyacı, sağlık ihtiyaçları ile iş memnuniyetleri arasında anlamlı bir ilişki çıkmıştır. Ulaşım sorunu, gıda ihtiyacı, sağlık ihtiyaçları ile iş memnuniyetleri arasındaki ilişki zayıftır. Ama sosyal güvence ile iş memnuniyeti arasındaki ilişki daha kuvvetlidir.

Etki analizleri değerlendirildiğinde sosyo ekonomik boyutların yaşam memnuniyeti üzerinde bir etkisi olduğu saptanmıştır. Bu durum hipotez4₁'in kabul edilebilirliğini göstermektedir. Etki analizi incelendiğinde sosyo ekonomik koşulların yaşam memnuniyetinin %29'unu açıkladığı saptanmıştır. Özellikle gıda ve sağlık ihtiyacının anlamlı etkisinin olduğu görülmektedir.

Sosyo-ekonomik koşulların gelir memnuniyeti üzerine etkisi incelendiğinde %29'luk bir etkisinin olduğu görülmüştür. Sosyo-ekonomik koşulların yaşam ve gelir memnuniyeti üzerine etkisinin aynı olduğu görülmektedir.

Hipotezler incelendiğinde barınma, ulaşım, gıda, sosyal güvence ve sağlık ihtiyaçlarının işveren tarafından karşılandığında yaşam, gelir ve iş memnuniyetleri oldukça yüksektir. Eğer işçiler kendileri tarafından karşılanması durumunda bu memnuniyetleri düşmektedir.

Yapılan saha araştırmasında görülen sorunların çözümü ve mevsimlik tarım işçilerinin insanlara yakışacak bir şekilde hayatlarını ikame ettirebilmeleri, çalışma ve yaşam koşullarının iyileştirilmesi için alınması gereken tedbir ve yapılması gerekenler:

- Bulundukları bölgelerde iş imkanları oluşturulmalıdır.
- Mevsimlik tarım işçilerinin barınma mekanları (ev/çadır vb.) düzenlenmeli. Tuvalet ve banyonun birbirinden ayrı şekilde bulunması yanısıra; tuvalette, banyoda ve mutfakta sürekli olarak akan temiz su bulunmalıdır. Erkek ve kadın işçiler için ayrı ayrı odalar tahsil edilmeli ve işçilerin barındıkları yerlerde dıştan gelecek her türlü tehlikeye karşı korunmalıdır.
- Çalışanların gerek mevsimlik olarak göç ederken gerekse çalışma alanlarına gidiş-dönüş için kullandıkları ulaşım araçları güvenli olmalı ve kazalara sebebiyet vermemek için trafik denetimleri artırılarak düzenli bir şekilde kontroller sağlanmalıdır.

- Mevsimlik tarım işçilerinin uzun çalışma sürelerine (günde 12 saat varan çalışmalar) için düzenleme yapılmalıdır. Çalışma süreleri, belirli saatlerle sınırlandırılmalıdır (6-8 saat).
- Mevsimlik tarım işinde çalışanların ücretleri konusunda ise devlet, işçi sendikaları, ziraat odaları gibi üyelerin bulunduğu bir ücret belirleme komisyonu oluşturulmalıdır. Böylece aynı işi yapanların bölge, yaş, cinsiyet vb. farkların gözetmeksizin eşit ücreti almaları sağlanmış olur.
- Mevsimlik işçilerin sosyal güvenceleri işveren tarafından sağlanmalı, sendikalı olma, sağlık, emeklilik gibi haklarını içeren yasal düzenlemeler oluşturulmalı ve hemen uygulanmalıdır.
- Çalışanların gittikleri bölge veya şehirlerde kayıt altına alınması gerekir. Böylece araçların kayıtsız, haksız kazanç sağlamasının önüne geçilmiş olur ve araçlarında denetlenmesi kolaylaşır.
- Mevsimlik tarım işçilerinin işbaşındaki iş sağlığı ve güvenliği çok önemlidir. İşçilerin çalışırken koruyucu önlemler almaları konusunda bilgilendirmeler yapılmalı, uzun süren çalışmalarda güneşin etkisini azaltmak için şapka veya koruyucu önlemler alınmalıdır.
- 15 ve altındaki çocukların çalışması yerine eğitim programları veya eğlenceli kurslar açılarak gelen çocukların çalıştırılması önlenmelidir.

KAYNAKÇA

- Ağcabay, M. (2012). “Türkiye’de Çocuk İşçiliği”, *Eğitim Dergisi*, Sayı: 33.
- Alpar, M., B., (2000). Göçmen İşçilere İlişkin 97 Sayılı ve 143 Sayılı ILO Sözleşmeleri ile İlgili Çalışma Mevzuatı, *Kamu-İş Dergisi*, ss. 1-19.
- Arslan, İ. Akan, Y., (2012). Göç Ekonomisi, Bursa, Ekin Yayınevi.
- Avşar, Z., Öğütoğulları E. (2012). “Çocuk İşçiliği ve Çocuk İşçiliği İle Mücadele Stratejileri”, *Sosyal Güvenlik Dergisi*, ss. 9-40.
- Bahar, O., Bingöl, F.K., (2010). Türkiye’de İç Göç Hareketlerinin İstihdam ve İşgücü Piyasalarına Etkileri, *SDÜ-İİBF Dergisi*, ss.43-61.
- Bekiroğlu, C., (2010). *Türkiye’de İşsizlik Sorununun Çözümlemesinde Uygulanan Ekonomi Politikalarının Analizi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Çınar, S., (2012). *Türkiye’de Mevsimlik Tarım İşçilerine Yönelik Kısa Bir Derğerlendirme*, Heinrich Böll Stiftung Journal, ss.32-34.
- Çınar, S., Lordoğlu, K., (2010). *Mevsimlik Tarım İşçilerinde Tekil Bir Analiz: Karasu Fındık Toplama İşçileri*, Sosyal Haklar Uluslararası Sempozyumu, ss.419-448.
- Çınar, S., Lordoğlu, K., (2010). Mevsimlik Tarım İşçilerinde Tekil Bir Analiz: Karasu Fındık Toplama İşçileri, *Türk Tabipleri Birliği Mesleki Sağlık ve Güvenlik Dergisi*, ss. 23-34.
- Çalışma Ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (2010). Mevsimlik Gezici Tarım İşçilerinin Çalışma ve Sosyal Hayatlarının İyileştirilmesi Stratejisi ve Eylem Planı, Ankara.
- Ekici, S., Tuncel, G., (2015). Göç ve İnsan, *Birey ve Toplum Dergisi*, ss.9-22.
- Friedrich Ebert Stiftung Derneği (2012). “*Tarımda Mevsimlik İşçi Göçü Türkiye Durum Özeti*”, *Mevsimlik İş Göçü İletişim Ağı (MİGA)*.
- Hurst, P., Termine, P., Karl, M., (2007). Agricultural Workers And Their Contribution To Sustainable Agriculture And Rural Development. *FAO-ILO-IUF*, Cenevre, ILO.
- ILO (2010). Code of Practise on Safety and Health in Agriculture, Meeting of Expertsto Adopt a Code of Practise on Safety and Health in Agriculture, 25-29 October, International Labour Office, Geneva, ss.120-130.
- İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu 6331 Sayılı (2012). (Tarih: 30/6/2012 S. 28339)
- K.A.F.H.O., (2014). Kalkınma Atölyesi; Fındık Hasadının Oyuncuları: Batı Karadeniz İllerinde Fındık Hasadında Yer Alan Mevsimlik Gezici Tarım İşçileri, Tarım İşçilerinin Çocukları, *Tarım Aracıları ve Bahçe Sahipleri Temel Araştırması*, Altan Matbaası, Ankara, Temmuz.

- Karacan, A.R., (1991). *Tarım Kesiminde Geçici Tarım İşçilerinin Çalışma Koşulları, Ücret Sistemleri ve Çalışanların Sosyal Güvenlikleri Üzerine Bir Araştırma: Manisa Örneği*, Friedrich Ebert Vakfı, İstanbul, ss. 52.
- Koçak, Y., Terzi, E., (2012). Türkiye’de Göç Olgusu, Göç Edenlerin Şehirlere Etkileri ve Çözüm Önerileri, *KAÜ-İİBF Dergisi*, ss.163-184.
- Koruk, İ., (2010). İhmal Edilen Bir Grup: Mevsimlik Göçebe Tarım İşçileri, *Türk Tabipleri Birliği Mesleki Sağlık ve Güvenlik Dergisi*, ss. 18-23.
- Miga, (2012). Mevsimlik İşçi Göçü İletişim Ağı (MİGA); *Tarımda Mevsimlik İşçi Göçü Türkiye Durum Özeti*.
- Migration du Travail, Aktaran: Nakhoul, T., E., (2014). *Uluslararası İş Gücü Göçü ve Türkiye, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Dış İlişkiler ve Yurtdışı İşçi Hizmetleri Genel Müdürlüğü*, Uzmanlık Tezi.
- MSG YAYIN KURULU (2010). “Mevsimlik Tarım İşçilerinin Yasal Durumu”, *Türk Tabipler Birliği Mesleki Sağlık ve Güvenlik Dergisi*, Sayı. 38, s. 4-5.
- Önsal, N., (2017). *Endüstri İlişkileri Sözlüğü*, Ankara, Türk-Metal Yayınları.
- Özbekmezci Ş., Sahil S., (2004). Mevsimlik Tarım İşçilerinin Sosyal, Ekonomik ve Barınma Sorunlarının Analizi, *Gazi Üniv. Müh. Mim. Fak. Der.*, Cilt 19, No 3, 261-274, Ankara, s.262
- RG, 2010 (1). Mevsimlik Gezici Tarım İşçilerinin Çalışma ve Sosyal Hayatlarının İş Kanunu 4857 Sayılı (2003). İyileştirilmesi Genelgesi (2010/6), (Resmi Gazete Tarihi: 24.03.2010, Sayısı: 27531).
- Sağlam, S., (2006). Türkiye’de İç Göç Olgusu ve Kentleşme, *Türkiyat Araştırmaları*, ss. 34-44.
- Seyyar, A., (2008). Sosyal Siyaset Terimleri, Sakarya, Sakarya Yayıncılık.
- Şimşek, Z. (2012). *Mevsimlik Tarım İşçilerinin Ve Ailelerinin İhtiyaçlarının Belirlenmesi Araştırması 2012*, Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu, Şanlıurfa.
- The World Bank, (2014). Gezici Mevsimlik Tarım İşinde Çalışan Kadınların Çalışma ve Yaşam Koşullarının İrdelenmesi, The World Bank IBDR-IDA.
- Toksöz, G., (2006). *Uluslararası Emek Göçü*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- TÜİK, 2013 TÜİK; *İstatistiklerle Aile Haber Bülteni*, Mayıs 2013 TÜİK; Doğum İstatistikleri, 2013
- Tüm Göçmen İşçilerin ve Aile Fertlerinin Haklarının Korunmasına Dair Uluslararası Sözleşme, (2011).
- Türk Borçlar Kanunu 6098 Sayılı, (2011). (04 Şubat 2011 Tarihli Resmi Gazete Sayı: 27836)
- Ünsal, E., (2007). *İktisadi Büyüme*, Ankara, İmaj Yayıncılık.
- Yazıcı, E., (2016). *Klasikten Küresele Endüstri İlişkileri*, Ankara, Karaağaç Yayıncılık.

Yıldırak, N., Gülçubuk B., Gün S., Olhan E. ve Kılıç M. (2003). *Türkiye’de Gezici ve Geçici Kadın Tarım İşçilerinin Çalışma ve Yaşam Koşulları ve Sorunları*, Tarım-İş Sendikası Yayınları, ss.47

Zaim, S., (1997). *Çalışma Ekonomisi*, İstanbul, Filiz Kitapevi.

www.bilgiustam.com/goclerin-nedenleri-ve-sonuclari/, e.t.:18.12.2017

[www.egitimsen.org.tr;
http://www.egitimsen.org.tr/ekler/80d800326615ce7cb05537aade228c7_ek.p
df](http://www.egitimsen.org.tr;http://www.egitimsen.org.tr/ekler/80d800326615ce7cb05537aade228c7_ek.pdf), e.t.:23.10.2017

www.hadis.diyaret.gov.tr. Erişim Tarihi: 05.09.2017.

www.hurbilgi.com. Erişim Tarihi: 05.09.2017.

www.tdk.gov.tr. Erişim Tarihi: 02.05.2017

www.turkstat.gov.tr, e.t.: 25.10.2017

www.turkstat.gov.tr. Erişim Tarihi: 05.11.2017.

<http://www.egitirim.gen.tr/site/arsiv/73-33/661-turkiyede-cocuk-isciligi.html>,

<http://www.meltemhaber.com/?haber,15761>, (Erişim Tarihi, 18.10.2017).

EK

Türkiye’de Mevsimlik İşçilerin Dönemsel Hareketliliği ve Sosyo-Ekonomik Şartları Anketi

Bu araştırma, Süleyman Demirel Üniversitesi Çalışma ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı kapsamında yürütülen bir tez çalışması için yapılmaktadır. Anketteki sorular mevsimlik işçilerin yaşam şartları ve bunlardan beklentileri konusunda algılarını araştırmak amacıyla oluşturulmuştur. Ankete vereceğiniz cevaplar bilimsel amaçlı kullanılacak olup kesinlikle gizli tutulacaktır.

Lütfen aşağıdaki sorulan için size sunulan ve size en yakın cevabı işaretleyiniz. Eğer sorular arasında size uygun bir cevap yok ise lütfen soruların bulunduğu kutucuğa sizin için en doğru olarak düşündüğünüz tanımlamayı yazınız

Çalışmaya Katılanların Demografik ve Çalışma Bilgileri

1	Cinsiyetiniz?	() Kadın () Erkek
2	Medeni durumunuz?	() Evli () Bekâr
3	Öğrenim durumunuz?	() Okur-Yazar değil () Okur-Yazar() İlkokul-Ortaokul () Lise () Önlisans veya Lisans
4	Yaşınız?	() 18 Yaş Altı () 19-30 () 31-40 () 41-50 () 50+
5	Mesleğiniz?	() Mesleği Yok () Serbest Meslek () Yıl İçi Sezonluk İşçilik () Diğer
6	Aile birey sayısı?(Kendisi dahil)	() 1(Bekar) () 2 () 3 () 4 () 5+
7	Ailenizde mevsimlik çalışan sayısı?(Kendisi dahil)	() 2 () 3 () 4 () 5+
8	Kaç çocuğunuz var? (Bekarsa işaretlenmeyecek)	() Yok () 1 () 2 () 3 () 4+
9	Kaç çocuğunuz okula gidiyor?	() Yok () 1 () 2 () 3 () 4 () 5+
10	Günde kaç saat çalışıyorsunuz?	() 6 saatten az () 6-8 saat() 8-10 saat() 10+
11	Haftada kaç gün çalışıyorsunuz?	() 2 () 3 () 4 () 5 () 6 () 7
12	Günlük yevmiyeniz ne kadar?(Kişi başı)	() 50 TL'den az () 51-60 () 61-70() 71-80() 80+

Çalışmaya Katılanların Sosyo ve Ekonomik Koşulları

1	Bu işi nasıl buldunuz?	☐ Akraba ☐ Arkadaş ☐ İş-Kur ☐ Tarım İl Müdürlüğü ☐ Diğer
2	Nerede barınıyorsunuz?	☐ Kendi İmkanları ☐ İşverenin Sağladığı Çadır ☐ İşverenin Sağladığı Prefabrik Ev ☐ İşverenlerin Saplattığı Bina, Apartman, Daire ☐ Başka Çalışanlarla Ortak Kullanım ☐ Diğer
3	Temiz içme suyuna ihtiyacınızı nasıl karşılıyorsunuz?	☐ Barınılan Yerde(Ev), Çalışılan Alanda Taşıma Temiz İçme Suyu(Tarla) ☐ Barınılan Yerde Su İhtiyacı Karşılırken Çalışma Alanında Taşıma Su ☐ Barınılan Yerde Ve Çalışılan Alanda Temiz İçme Suyu ☐ Diğer
4	Ulaşım sorununuzu nasıl çözüyorsunuz? (Çalışma dönemi boyunca)	☐ İşverenin Sağladığı İmkanlarla ☐ Kendi İmkanları İle ☐ Diğer
5	Sosyal güvenceniz var mı?	☐ Evet (İsteğe Bağlı Kendim) ☐ Evet (İş Veren Tarafından) ☐ Hayır Yok
6	Aylık geliriniz?(Başka ek gelirinle birlikte toplam gelir)	☐ 0-1000 ☐ 1001-1300 ☐ 1301-1500 ☐ 1501-2000 ☐ 2001+
7	Çocuklarınızın eğitim ihtiyacını nasıl karşılıyorsunuz?(Okula giden çocuğunuz var olarak cevaplandığında)	☐ Taşınmalı eğitim ile sezon bitimine kadar(Sezonluk iş bitince memleketlerinde devam edecek) ☐ Sezonluk iş bitimine kadar izinli ☐ Memleketlerinde okuluna başladı aile yakınları ilgileniyor.
8	Gıda ihtiyacınızı nasıl karşılıyorsunuz?	☐ Kendi imkânlarımızla ☐ İşveren sağlıyor ☐ Devletten gıda yardımı ile ☐ Diğer
9	Sağlık ihtiyaçlarınızı nasıl karşılıyorsunuz?	☐ En yakın sağlık merkezinden kendi imkanları ile ☐ İşveren tarafından karşılanıyor ☐ Diğer

Çalışmaya Katılanların Yaşam Koşulları İle İlgili Memnuniyetleri

Lütfen Aşağıdaki Sorulan İçin Size Sunulan Ve Size En Yakın Cevabı İşaretleyiniz.

1: Kesinlikle Katılmıyorum, 2: Katılmıyorum, 3: Memnunum, 4: Katılıyorum 5: Kesinlikle Katılıyorum

	Sorular	1	2	3	4	5
1	Barınma koşullarını yeterli buluyorum					
2	Ulaşım ihtiyacının karşılanmasını yeterli buluyorum					
3	İş güvenliğimiz vardır					
4	Çalıştığımız işten kazancımız yeterlidir					
5	Çalıştığımız işten tam zamanlı işlere nazaran çok kazanıyorum					
6	Çalıştığımız işin bir geleceği olduğunu düşünüyorum					
7	Çalıştığımız işi bir dahaki sezonda tekrar yapmayı düşünüyorum					
8	İşverenlerin bize olan tavırları gayet iyi niyetli ve güzel olduğunu düşünüyorum					
9	Çalıştığımız yerin yaşam şartları yeterlidir					
10	Temel İhtiyaçlarımız için şartlar uygundur					

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler :

Adı ve Soyadı : Serdal Afşar
Doğum Yeri : Manisa/Alaşehir
Doğum Yılı : 05.02.1990
Medeni Hali : Bekar

Eğitim Durumu :

Lisans : Süleyman Demirel Üniversitesi (2010-2014)
Yüksek Lisans : Süleyman Demirel Üniversitesi (2014-)

Yabancı Dil ve Düzeyi :

1) İngilizce (Başlangıç seviye)